

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**SURİYELİ SIĞINMACILARIN MANEVİYAT DÜZEYİ
İLE SOSYOKÜLTÜREL UYUMU ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

FATMA RÜMEYSA TAŞBAŞ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

HAZİRAN 2023

**SURİYELİ SİĞİNMACILARIN MANEVİYAT DÜZEYİ İLE
SOSYOKÜLTÜREL UYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Fatma Rûmeysa TAŞBAŞ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2023

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Fatma Rûmeysa TAŞBAŞ

15/06/2023

SURİYELİ SĞINMACILARIN MANEVİYAT DÜZEYİ İLE SOSYOKÜLTÜREL UYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Fatma Rümeysa TAŞBAŞ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran 2023

ÖZET

Bu çalışmada Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi ile sosyokültürel uyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi ve bu iki değişkenin hangi demografik özelliklere göre farklılaştığının saptanması amaçlanmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden biri olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Verilerinin toplanmasında Şirin tarafından geliştirilen Maneviyat Ölçeği, Yalçın tarafından Arapçaya uyarlanan Sosyokültürel Uyum Ölçeği ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmanın evreni Ankara ilinde ikamet eden, Türk Kızılay Toplum Merkezi faydalanıcısı olan, 18 yaş üzeri Suriyeli sığınmacılar olarak kabul edilmiştir. Türk Kızılay Ankara Toplum Merkezi aracılığıyla, Ankara ilinde ikamet eden 18 yaş üzeri 212 Suriyeli sığınmacıdan veriler toplanmıştır. Toplanan veriler IBM SPSS Statistics 25 paket programı ile analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda sosyokültürel uyum ile maneviyat arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Maneviyat ve sosyokültürel uyum puanları ile cinsiyet, çalışma durumu, eğitim düzeyi, Türkiye’de bulunma süresi arasında anlamlı bir ilişki olduğu ancak medeni durum ve yaş arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Bilim Kodu : 1134

Anahtar Kelimeler : Göç, Maneviyat, Sosyal Hizmet, Sosyokültürel Uyum, Suriyeli Sığınmacı

Sayfa Adedi : 105

Danışman : Doç. Dr. Ömer Faruk CANTEKİN

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE LEVEL OF
SPIRITUALITY AND THE SOCIO-CULTURAL ADAPTATION OF SYRIAN
REFUGEES
(M.Sc. Thesis)

Fatma R meysa TAŞBAŞ

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF HEALTH SCIENCES
June 2023

ABSTRACT

In this study, it is aimed to examine the relationship between the spirituality level of the Syrian refugees and their sociocultural adaptation and to determine which demographic characteristics these two variables differ according to. The relational survey model, which is one of the quantitative research methods, was used in the research. The Spirituality Scale developed by  irin, the Sociocultural Adaptation Scale adapted to Arabic by Yalçın and the demographic data form were used to collect the data. The population of the research was accepted as Syrian refugees over the age of 18, residing in Ankara, beneficiaries of the Turkish Red Crescent Community Center. Through the Turkish Red Crescent Ankara Community Center, data were collected from 212 Syrian refugees over the age of 18 residing in Ankara. The collected data were analyzed with the IBM SPSS Statistics 25 package program. As a result of the analyzes, it was determined that there is a positive and significant relationship between sociocultural adaptation and spirituality. It was found that there was a significant relationship between spirituality and sociocultural adaptation scores and gender, employment status, education level, and length of stay in Turkey, but there was no significant relationship between marital status and age.

Science Code : 1134

Keyword : Migration, Spirituality, Social Work, Sociocultural Adaptation, Syrian
Refugee

Page Number : 105

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Ömer Faruk CANTEKİN

TEŞEKKÜR

Keyifli ve bir o kadar da zorlu olan bu süreçte tükendiğimi hissettiğimde beni destekleyen, çalışmanın ortaya çıkmasında yardımlarını esirgemeyen, engin bilgi birikimi ile bana yol gösteren, yalnızca akademik değil hayatım boyunca yoluma ışık tutacak tecrübelerini bana aktararak akademik ve kişisel gelişimime katkı sağlayan çok değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Ömer Faruk CANTEKİN'e en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans sürecinde desteğini esirgemeyen, savunmaya katılan ve araştırma sürecine değerli katkılar sunan Prof. Dr. Fatma ARPACI hocama ve tez izleme komitesinde yer alarak değerli görüşleri ile araştırmanın şekillenmesini sağlayan Prof. Dr. Zeynep TEZEL hocama teşekkür ederim.

Hayatımın her döneminde bana güvenen, sevmeyi, seilmeyi ve merhamet etmeyi öğreten, sevgilerini daima yanımda hissettiren, araştırma ve okuma yolunda maddi manevi her imkânı bana sunan biricik annem ve babama, varlıklarıyla beni güçlendirerek hayatıma renk katan canım kardeşlerime teşekkür ederim.

Göç alanına ilgi duymama katkı sunan ve araştırmada desteğini esirgemeyen Dr. Selman Salim KESGİN hocama, veri toplama aşamasında tercümanlık desteği sunan arkadaşım Muhammed NECİP'e teşekkür ederim.

Hayatıma güzellik katan, çalışmanın her sürecinde beni motive ederek süreci kolaylaştıran tüm arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Fatma Rûmeysa TAŞBAŞ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	x
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Göç Kavramı	7
2.2. Suriye İç Savaşı ve Sığınmacı Kavramı.....	8
2.3. Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Özellikleri.....	11
2.3.1. Demografik veriler	11
2.3.2. Yaşam koşulları.....	13
2.3.3. Eğitim hizmetleri.....	14
2.3.4. Sosyal yardımlar ve sosyokültürel uyum faaliyetleri.....	18
2.4. Sosyokültürel Uyum Kavramı.....	24
2.4.1. Kültürleşme	26
2.5. Göç ve Sosyal Hizmet.....	30
2.6. Maneviyat Kavramı.....	35
2.6.1. Maneviyat ve din ilişkisi	37
2.6.2. Maneviyat ve psikolojik danışma	38
2.6.3. Maneviyat ve sosyal hizmet	44
2.6.4. Manevi bakım ve uygulama örnekleri.....	48

	Sayfa
2.7. İlgili Araştırmalar.....	53
3. YÖNTEM.....	61
3.1. Araştırmanın Modeli	61
3.2. Evren ve Örneklem	61
3.3. Veri Toplama Araçları	62
3.4. Verilerin Toplanması	63
3.5. Verilerin Analizi.....	63
4. BULGULAR	65
4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	65
4.2. Sosyokültürel Uyum ve Maneviyat Düzeyinin Diğer Değişkenlerle Birlikte İncelenmesi	67
5. TARTIŞMA	76
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	82
KAYNAKLAR	86
EKLER.....	98
EK-1. Anket Veri Formu	99
EK-2. Türk Kızılay İzin Belgesi	102
EK-3. Etik Kurul Onay Belgesi	103
ÖZGEÇMİŞ	105

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin bazı illere göre dağılımı	13
Çizelge 4.1. Katılımcıların demografik özelliklere göre dağılımı.....	65
Çizelge 4.2. Maneviyat ölçeği ve sosyokültürel uyum ölçeğine ilişkin istatistikler	66
Çizelge 4.3. Maneviyat ve sosyokültürel uyum ölçekleri alt boyutlarına ilişkin istatistikler	66
Çizelge 4.4. Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi ve sosyokültürel uyumu arasındaki ilişki.....	67
Çizelge 4.5. Suriyeli sığınmacıların maneviyat ve sosyokültürel uyum düzeyi ile cinsiyet arasındaki ilişki.....	67
Çizelge 4.6. Suriyeli sığınmacıların maneviyat ve sosyokültürel uyum düzeyi ile medeni durum arasındaki ilişki	68
Çizelge 4.7. Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi ve sosyokültürel uyumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki.....	68
Çizelge 4.8. Sosyokültürel uyum ölçeği puanlarının yaşa göre farklılaşması.....	68
Çizelge 4.9. Maneviyat ölçeği puanlarının yaşa göre farklılaşması.....	68
Çizelge 4.10. Sosyokültürel uyum ölçeği puanlarının Türkiye’de bulunma süresine göre farklılaşması.....	70
Çizelge 4.11. Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyum düzeyi puanlarının eğitim düzeyine göre farklılaşması.....	70
Çizelge 4.12. Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyum düzeyi puanlarının algılanan gelir düzeyine göre farklılaşması	71
Çizelge 4.13. Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi puanlarının Türkiye’de bulunma süresine göre farklılaşması	71
Çizelge 4.14. Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi puanlarının yaşanılan ilçeye göre farklılaşması.....	72
Çizelge 4.15. Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi puanlarının eğitim düzeyine göre farklılaşması.....	72
Çizelge 4.16. Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi puanlarının algılanan gelir düzeyine göre farklılaşması.....	73
Çizelge 4.17. Sosyokültürel Uyum düzeyi ile hanede yaşayan kişi sayısına göre farklılaşması	73
Çizelge 4.18. Maneviyat düzeyi ile hanede yaşayan kişi sayısına göre farklılaşması	74

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. En fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkeler	9
Şekil 2.2. Toplum merkezi hizmet türleri ve yararlanıcı sayıları (.....	20
Şekil 2.3. Cai ve Ming sosyal entegrasyon modeli	29

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler	Açıklamalar
-----------------	--------------------

%	Yüzde
<	Küçüktür

Kısaltmalar	Açıklama
--------------------	-----------------

AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
GİB	Göç İdaresi Başkanlığı
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
UNCHR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

1. GİRİŞ

Araştırmanın konusu

2011 yılında başlayan ve günümüzde de devam eden Suriye İç Savaşı, pek çok sivilin hayatını kaybetmesine ya da insanların yerinden edilmesine sebep olmuştur. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi (SOHR) verilerine göre, Mart 2011'den itibaren yaklaşık 227 413 kişi savaşta hayatını kaybetmiştir ve bu sayının 29 457'si çocuklardan oluşmaktadır. Toplam hayatını kaybedenlerin sayısının ise 6 milyonu geçtiği düşünülmektedir. Yaklaşık 500 000 insanın hapsedildiği ve hapishanelerde 100 000 insanın katledildiği düşünülmektedir. Savaş süresince yerinden edilerek başka ülkelere sığınan kişi sayısı ise 6 milyonu geçmiştir. Türkiye, Suriyeli sığınmacıların göç etmek için tercih ettiği yerler arasında birinci sıradadır. 19 Ocak 2023 tarihi itibarıyla geçici barınma merkezlerinde 47 603 geçici koruma kapsamındaki Suriyeli barındırılmaktadır. Geçici barınma merkezleri dışında 3 466 173 geçici koruma sahibi Suriyeli yaşamaktadır (Mülteciler Derneği, 2023).

Suriyelilerin tercih ettiği ülkeler arasında Türkiye'nin ilk sırada yer almasının en önemli nedenleri, coğrafi konum olarak yakın olması ve Suriyeli nüfus ile Türk nüfusun çeşitli kültürel özelliklerinin birbirine benzemesidir. Bir diğer neden de sosyal uyumu sağlamakta büyük rol oynayan din olgusudur. Suriyeli sığınmacıların çoğunluğunun Müslüman olmasının ve Türkiye'de Müslüman nüfusun fazla olmasının, Suriyeli sığınmacıların uyumunu kolaylaştıran bir unsur olduğu düşünülmektedir. Yapılan bir çalışmada; Suriyelilerin, Suriye'deki sosyal hayatlarında, din olgusunun toplum üzerinde büyük bir etkisinin olduğu tespit edilmiş dini faaliyetlerin sık sık gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Suriyelilerin Türkiye'de camilerde yapılan etkinliklere katılım sağladıkları fakat dil engeli nedeniyle faaliyetleri anlamadıkları belirlenmiş, çözüm önerisi olarak sunulan Suriyelilerin anlaması için Arapça etkinliklerin düzenlenmesi ve ayrı cami inşa edilmesi tekliflerini hem sosyokültürel entegrasyonu zorlaştıracak hem de sosyal dışlanmayı artıracak düşüncesiyle reddettikleri ifade edilmektedir (Erkan, 2017). Ankara ili Siteler bölgesinde yapılan nitel bir çalışmada, Suriyeli sığınmacıların göç etmeden önce Türkler ve Türkiye hakkında bilgi sahibi olmadıkları ancak çalışma hayatı sayesinde Türkler hakkında olumlu düşünce geliştirdikleri ve bu olumlu düşüncenin gelişmesinde en etkili unsurun din olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Özaydın, 2021).

Dini faaliyetlere katılım, dindarlık ve maneviyat düzeylerinin yüksek olmasının toplumsal kabul ve sosyokültürel uyum üzerinde kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olacağı düşünülmektedir. Diğer yandan maneviyat, insanların güçlü bir yönü olarak da ele alınmaktadır. Jung'a göre insan, sosyal bir etkileşim olmadan yaşayamadığı gibi dünya ötesi bir varlığa inanmadan da varoluşuna gerçek bir mana yükleyememektedir, bu nedenle manevi bir güce gereksinim duymaktadır (Jung, 2016: 46). Bunlar göz önünde bulundurulduğunda insanların manevi yönelimleri, yaşadıkları durumlara bakış açılarını etkilemekte ve üzerinde durulması gereken önemli konular arasında yer almaktadır.

Sığınmacıların sosyal uyum sürecinin incelendiği bir araştırmada, ülkemize yaşanan göçün ilk yıllarında hem yerel toplum üyelerinin hem de Suriyelilerin sosyokültürel uyum düzeyinin yüksek olduğu ancak zamanla bu düzeyin azaldığı ifade edilmiştir (Ayan ve Yaylı, 2022). Bu nedenle sosyokültürel uyum düzeyini artıracak faktörlerin irdelenerek uyum faaliyetlerinde kullanılması önem arz etmektedir. Narlı (2019)'ya göre, sosyokültürel uyumun sağlanamaması halinde göçmenler kendilerini o kültüre ait hissedememekte ve hem aidiyetlerini güçlendirmek hem de kimliklerini ifade etmek için çeşitli çete gruplarını ortaya çıkararak hukuki olmayan yollara başvurabilmektedirler (Narlı, 2019). Parsons (1954) da sosyokültürel uyumun sağlanamaması halinde toplumsal düzenin devamlılığında ve toplumsal işbirliğinde dengenin sağlanamayarak bozulabileceğini ifade etmektedir (Parsons, 1954; akt.: Yaman, 2017). Ayrıca sosyal uyumun sağlanmaması halinde toplumsal kaynak kullanımı ve erişilebilecek olanakların kısıtlanması, güvenli toplumsal alanların azalması ve sosyal dışlanmanın etkisiyle gruplar arası öfkenin artması gibi durumların ortaya çıkabileceği ifade edilmektedir (Hickman, Crowley ve Mai, 2018). Sosyokültürel uyum sağlanmadığı takdirde kültürleşmenin marjinalleşme boyutu ile karşı karşıya kalınabilir. Marjinalleşmenin yaşanması halinde ise göçmenler ve yerel toplum üyeleri arasında rekabet ortamı oluşarak toplumsal düzenin bozulması olasıdır.

Toplumsal bütünlüğün sağlanamaması halinde adaletsiz gelir dağılımından kaynaklanan yoksulluk, dışlanmaya maruz kalma ve toplumsal hayatta yer edinememe gibi durumlar meydana gelmektedir. Yüksek maneviyat düzeyi toplumsal bütünlüğün sağlanması, bireylerin aidiyet duygularının güçlendirilmesi, sosyal hayata katılımlarının artmasında önemli bir rol oynamaktadır (Ennis, 2011). Sosyokültürel uyumun sağlanmasında toplumsal hayata katılımın sağlanması gerekmektedir (Hickman, Crowley ve Mai, 2018). Bu nedenle toplumsal katılımı artıran yüksek maneviyat düzeyinin sosyokültürel uyumu da olumlu etkileyeceği düşünülmekte ve bu durumun bilimsel araştırma yöntemlerinin kullanılarak desteklenmesinin sosyal uyumu

iyileştirme ve risk faktörlerinin azaltılmasına hizmet edeceği düşünülmektedir. Sosyokültürel uyumu ve sosyal işlevselliği artırmaya yönelik gerçekleştirilen psikososyal destek uygulaması bireyi güçlendirmeyi ve topluma kazandırmayı hedeflemelidir. İnsanların güçlü yönlerinden biri olan maneviyat kavramı, sadece dini temel alan çalışmaları değil kişinin iç dünyasına yönelik bütün uygulamaları içermektedir. Destek sunumunda insanın iç dünyasına ait tüm uygulamaların manevi bir yönü de olabilmektedir (Bayraktar-Karahan, 2016). Bu nedenle bireylerin maneviyat düzeyi, içsel motivasyon kaynakları arasında yer alarak iyileştirici rol oynayabilir. Her birey, karşısına çıkan zorlukları aşmak için gerekli olan enerjiye hayatının belli dönemlerinde daha fazla ihtiyaç duyabilmektedir. Bu dönemleri aşmak ve hayata tutunmak için gereken enerjiyi artırmak için manevi bakım hizmetlerine ihtiyaç duyabilirler (Özdoğan, Çapçioğlu, Belen, Yıldırım, Yıldız, Bayraktar-Karahan, Çapçioğlu, Yüksel ve Sağlam, 2016).

Araştırmanın amacı

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye göç etmesi nedeniyle sosyokültürel entegrasyonun artırılması önem kazanmıştır. Göç eden insanlar ile yerel toplum üyelerinin kültürel ve toplumsal özellikleri farklı olmasına rağmen aynı dini inanca sahip olmalarının uyum sürecini kolaylaştıracak ve insanların maneviyat düzeylerinin yüksek olmasının, yaşanan durumlara daha olumlu bir çerçeveden bakmalarını sağlayarak uyum sürecine olumlu yönde etki edebileceği düşünülmüştür. Yapılan araştırmalarda maneviyatın yüksek olmasının hem fiziksel hem de psikolojik sağlığı olumlu yönde etkilendiği, bütünleşmeyi sağlayarak sosyal etkileşimi artırdığı, anksiyete, depresyon ve intihar riskini azalttığı ve psikolojik uyuma katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır (Ekşi, 2020; Koenig, 2012; Mueller, Plevak ve Rummans, 2001). Bu çalışmada, Ankara ilinde yaşayan Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyleri ile sosyokültürel uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın alt problemlerinde ise şunların irdelenmesi düşünülmüştür:

- Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyleri ile sosyokültürel uyum düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
- Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyleri yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
- Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyleri Türkiye'de bulunma sürelerine göre farklılaşmakta mıdır?

- Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyleri çalışma durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
- Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyleri medeni durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
- Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyleri algılanan gelir düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
- Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyleri eğitim düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
- Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyleri hanede yaşayan kişi sayısına göre farklılaşmakta mıdır?
- Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyum düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
- Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyum düzeyleri yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
- Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyum düzeyleri Türkiye’de bulunma sürelerine göre farklılaşmakta mıdır?
- Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyum düzeyleri çalışma durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
- Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyum düzeyi medeni durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
- Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyum düzeyleri algılanan gelir düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
- Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyum eğitim düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
- Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyum ile hanede yaşayan kişi sayısına göre farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın önemi

Maneviyat kavramı hayatın anlamlandırılmasını, amacının bulunmasını ve kendinle, diğer insanlarla, evrenle, Allah’la, varoluşla olan ilişkileri kapsamaktadır. Maneviyatın insanın güçlü yönleri arasında bulunması, insanı tamamlayan bir olgu olması, danışanların manevi boyutta paylaşım yapma ihtiyaçları ve müracaatçıların sıklıkla vurguladıkları gereksinimleri arasında maneviyatın bulunması, manevi sosyal hizmetin yaygınlaşmasının sebepleri arasında yer almaktadır (Apak, 2018).

Günümüzde özellikle Batı’da önem kazanan manevi/tinsel sosyal çalışma, insanı hem kendi çevresi içinde hem de kendi varlığı ile değerlendirmeye imkân sunmaktadır. Sosyal hizmet mesleği, insana yardım etmeyi hedefleyen ve bu hedef için de insanı anlamayı gerektiren bir meslektir. Sosyal hizmet perspektifinde manevi kabul, öznel anlam arayışına ve başa çıkma

süreçlerine rehberlik etmede önem arz etmektedir. Ülkemizde birçok kişi tevekkül ve teslimiyet sayesinde yaşanan problemlerle baş etmekteyken sosyal hizmet mesleği odağında tinsellik çok az bir yerde var olmaktadır (Akbaş, 2017: 97-121). Sosyal hizmet mesleği de insanı anlama ve her insanın kendisine yönelik bir müdahale planı yapma gayesinde olduğundan, sosyal hizmet uzmanları bireylerin manevi yönünü yok saymamalıdır. Göç olgusu, bireylerin yaşamını doğrudan etkileyen zorlu bir süreçtir. Bu süreci daha kolay atlatmak ve göç edilen yere uyum sağlamak için bireylerin maneviyatının güçlü bir yön olabileceği ifade edilebilir. Benzer şekilde Teater (2015), danışanların güçlerini belirlemede ve değerlendirmede, incelenmesinin faydalı olacağı alanları ifade ederken maneviyata yer vermiştir. Teater'a göre sosyal hizmet uzmanları, danışanları değerlendirirken içsel mekanizmalarını da sürece dahil etmeli ve kültürel değerler, maneviyat, motivasyon, dayanıklılık, geçmiş başarılar, kişilerarası iletişim gibi alanları irdelemelidir. Güçler perspektifi temelinde yapılan uygulamada maneviyat, bireylerin hedefe ulaşmasında yol gösterici bir alandır (Teater, 2015). Apak (2018) maneviyatın, danışanların en önemli güçlerinden biri olduğunu ve her danışanın maneviyatın bir şeklini kullandığını belirtmektedir. Seligman'ın Karakter Güçleri sınıflamasına göre insanların yaşamın anlam ve amacına yönelik tutarlı düşüncelere sahip olmasını kapsayan tinsellik, karakter güçleri arasında yer almaktadır. Karakter güçlerinin belirlenerek günlük yaşam deneyimlerinde kullanılmasının sağlanması, kişinin hem yılmazlık ve zorluklarla baş etme becerilerini geliştirmede hem de sosyal işlevselliğinin artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Özdemir-Bişkin ve Sop, 2021). Bu açıdan yüksek maneviyat düzeyi, sosyal işlevsellik ve sosyokültürel uyum bağlamında önem arz etmektedir. Bu durumun Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacı grup üzerinde bilimsel araştırma yöntemleri ışığında açıklanmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Apak ve Tatlıcıoğlu'nun (2018) yaptığı Suriyeliler Hakkında Yapılan Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İncelenmede, yazılan tezlerin uluslararası ilişkiler ve sosyoloji alanında yoğunlaştığı, sosyal hizmet alanında ise yer verilmediği ve araştırmacılar açısından bir eksiklik olarak görüldüğü belirtilmiştir (Apak ve Tatlıcıoğlu, 2018). Sosyal hizmet mesleği, bireyin çevresi sağlıklı ilişki kurabilmesini ve bu ilişkileri devam ettirmesini, sosyal çevresinde kaliteli bir yaşam sürdürmesini hedefleyen bir meslektir. Bu nedenle Suriyeli sığınmacıların sosyal hizmet bağlamında değerlendirilerek mikro, mezzo ve makro boyutlarda yapılabilecek çalışmaların belirlenmesinin önemli olacağı düşünülmektedir.

Suriyeli sığınmacıların ülkemize geldikleri ilk yıllarda, sosyokültürel uyuma ilişkin yapılan araştırmalar incelendiğinde, uyum düzeyinin oldukça yüksek olduğu ancak zamanla mevcut

durumun değişmesi ile beraber uyum düzeyinde dūřuř yaşandığı gözlemlenmiştir. Ülkemizin farklı şehirlerine gelen Suriyeli sığınmacılara gösterilen olumsuz tepkilerin artması ve Suriyeli sığınmacıların misafir olarak görülmemeye başlanması nedeniyle sosyokültürel uyum düzeyinin ilk yıllara kıyasla azaldığı belirtilmiştir. Bu nedenle sosyokültürel uyuma ilişkin çalışmalar son yıllarda önem kazanmaktadır (Ayan ve Yaylı, 2022).

Yapılan bir araştırmada sosyal hizmet ve maneviyat alanında 3 adet yüksek lisans, 2 adet doktora tezi yazıldığı ve tezlerde nitel yöntemin ağırlıklı olduğu vurgulanmıştır. Sosyal hizmet ve maneviyat alanında yapılan tezlerin oldukça az olduğu dikkat çekmektedir (Gümüş, 2020). Bu nedenle yapılan tezin maneviyata duyarlı çalışmalar yönünden alana katkı sağlaması beklenmektedir.

2011 yılından beri ülkemizde yaşayan Suriyeli sığınmacılar ile yerel toplum üyelerinin karşılıklı sosyokültürel uyumunun sağlanması gerekmektedir. Bu araştırmayla Ankara ilindeki Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyum düzeylerinin hangi demografik verilere göre farklılaştığı ve maneviyat düzeyinin sosyokültürel uyuma olan etkisi incelenecektir. Araştırmada elde edilen veriler, UNCHR, BMMYK, AFAD, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, İHH, Türk Kızılay gibi hem resmi hem de sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına kaynak olması nedeniyle de önem arz etmektedir.

Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırmaya katılan katılımcılar, Ankara ilinde ikamet eden 18 yaş üstündeki Suriyeli sığınmacılarla sınırlıdır.

Araştırma kesitsel nitelikte bir araştırma olup belirli bir zaman diliminde yapılmıştır. Bu nedenle zaman içerisinde bireylerin sosyokültürel uyum ve maneviyat düzeylerinin değişmesi olasıdır.

Araştırmanın sayılıları

Araştırmaya katılan katılımcıların, veri toplama araçlarını içtenlikle ve doğru olarak cevapladıkları varsayılmıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göç Kavramı

IOM (Uluslararası Göç Örgütü) Göç Terimleri Sözlüğü (2009)'ne göre göç; “bir kişinin veya bir grup insanın herhangi bir devlet sınırını geçmesi ya da devlet içerisinde yer değiştirmesi” olarak tanımlanmaktadır. Süresi, yapısı ve sebebi ne olursa olsun bireylerin meydana getirdiği nüfus hareketleri göç kavramını ifade etmektedir. Bu nüfus hareketliliğine, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir (Uluslararası Göç Örgütü, 2009). TDK ise göç kavramını “ekonomik, toplumsal, siyasi nedenlerle insanların veya bir grup insanın bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret” olarak tanımlamaktadır (Türk Dil Kurumu , 2021). 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu göçün tanımını “Yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı ifade eder.” olarak belirtmiştir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, m.3/1-ı).

Göç kavramı üzerinde yapılan sınıflandırmalarda farklı özellikler temel alınmaktadır. Göç eden insanın iradesine göre değerlendirildiğinde zorunlu ya da gönüllü olarak ele alınmaktadır. Bu çalışmada yer alan Suriyeli sığınmacılar bu bağlamda incelendiğinde zorunlu göç eden grupta yer almaktadır. Göç edilen ülkede kalınacak süre temel alındığında ise kalıcı ya da geçici olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar her ne kadar geçici olarak değerlendirilse de yaklaşık 12 yıldır Türkiye’de hayatlarını devam ettirmektedirler, bu nedenle kalıcı göçmenler arasında yer almaktadırlar. Bir diğer göç sınıflaması ise yasalara uygunluğa göre yapılmakta olup düzenli ya da düzensiz olarak ayrılmaktadır. Türkiye’de kayıtlı olan düzenli göçmen sayısı yaklaşık 3,9 milyondur. Bu sayının %90’ını savaş nedeniyle ülkesinden göç eden geçici koruma sahibi Suriyeliler oluşturmaktadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2021). Türkiye, coğrafi konumundan dolayı transit ülke olarak yer almakta ve düzensiz göçlerle mücadele etmektedir. 2005-2016 yılları arasında Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmen sayısı yaklaşık 900 000’dir. (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2021). Yapılan son göç sınıflaması ülke sınırlarını kapsayan iç ve dış göçtür. Aynı

ülke içerisinde yapılan göçler iç, sınırları aşarak farklı bir ülkeye yapılan göçler ise dış göç olarak sınıflandırılmaktadır.

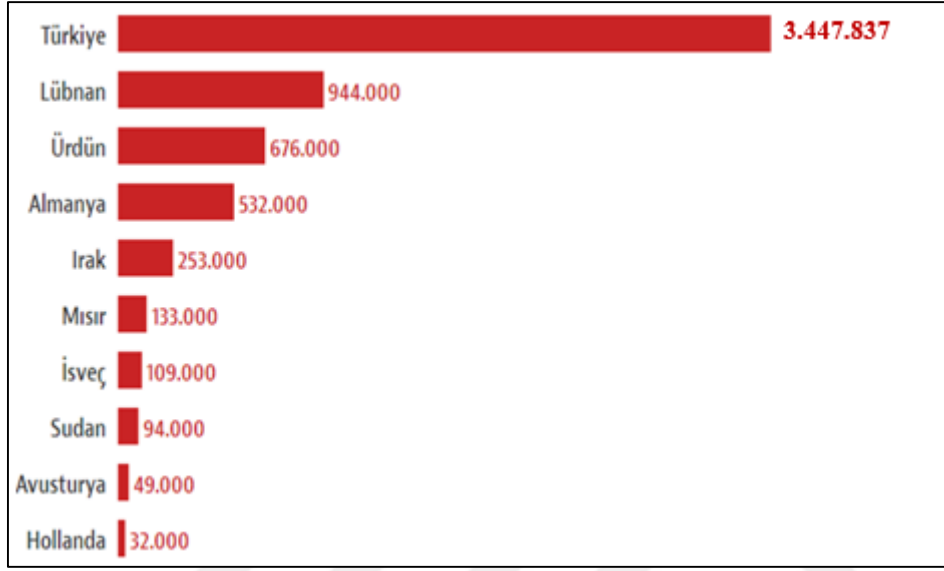
2.2. Suriye İç Savaşı ve Sığınmacı Kavramı

2011 yılının Mart ayında başlayan Suriye İç Savaşı, ilk zamanlarda Arap Baharı'nın halkalarından biri olarak görülse de ilerleyen süreçte daha derin nedenlerden ortaya çıktığı fark edilmiştir. Suriye'nin yönetim şekli ve yöneticilerin halk üzerindeki etkisi, ülkeyi farklı azınlık gruplarına bölerek sonu gelmeyen sorunlara yol açmıştır. Azınlık grup çatışmasının en çok öne çıkanı ve tesiri yüksek olanı Alevi-Sünni çatışmasıdır. Suriye, bağımsızlığını kazandıktan sonra uzun bir süre Sünniler tarafından yönetilmiştir ve Aleviler azınlık grup olarak yaşamıştır. 1970 yılında Alevi kökenli asker Hafız Esed'in yönetime geçmesiyle beraber protestolar ve ayaklanmalar kendini göstermiş, muhalif gruplara şiddet uygulanmış ve ülkede süresiz olağanüstü hal ilan edilmiştir. 2000 yılında Hafız Esed'in vefat etmesiyle oğlu Beşar Esad ülke yönetimine geçmiştir. Bu süreç ülke için daha olumlu geçse de 2011 yılında Dera'da başlayan Arap Baharı eylemleri kısa süre içinde Suriye geneline yayılmış ve iç savaş başlamıştır (Özdemir, 2016).

Kadioğlu'na göre, iç savaş sadece iç savaşın yaşandığı ülke için değil aynı zamanda komşu ülkeler için de çeşitli problemler meydana getirmektedir. Bu problemlerin en önemlisi güvenlik alanında ortaya çıkanlardır, çünkü savaşta ortaya çıkan şiddet komşu ülkelere de yayılım göstermektedir. Suriye'de yaşanan savaş da komşu ülkelere yayılım göstermiş olup çeşitli terör örgütlerinin Suriye'de gerçekleştirdiği saldırıların komşu ülkelerde de tekrarlandığı gözlemlenmiştir ve Türkiye'de saldırılar sonucunda yüzlerce kişi hayatını kaybetmiştir.

Sığınmacıların ülkemize girişiyle birlikte etnik yapıda değişimin olması beklenen etkilerden biri olmakla beraber, zaman içerisinde ev sahibi toplum ile sığınmacılar arasında çatışmaya neden olabileceği belirtilmektedir. Bu nedenle ülkemizde yaşayan Suriyeli sığınmacıların toplumla entegrasyonunun sağlanması önem arz etmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde Suriyeli sığınmacıların etnik yapıda değişim meydana getirecek kadar çoğunlukta olmadıkları, suça karışma oranlarının düşük olduğu ancak yerel halkın büyük ölçüde suç oranını artırdıklarını beyan ettiği gözlemlenmiştir (Kadioğlu, 2020).

Yaşanan iç savaş nedeniyle yaklaşık 6 milyon kişi hayatını kaybetmiş ve 6 milyon kişi ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Ülkesinden ayrılmak zorunda kalan sığınmacılar, daha çok Türkiye, Ürdün, Lübnan gibi sınır komşusu ülkelere gitseler de Almanya, Hollanda, Avusturya, İsveç, Mısır ve Sudan da Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapan ülkeler arasında yer almaktadır (Todd, 2019).

Şekil 2.1. En fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkeler (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023)

Türkiye, 3,4 milyonluk sayı ile Suriye’den gelen sığınmacılara ev sahipliği yapan ülkeler arasında birinci sırada yer almaktadır. Türkiye, göçün ilk başladığı zamanlarda gelen Suriye uyruklu kişileri ‘misafir’ olarak adlandırmış ve iç savaş bittiğinde ülkelere geri döneceklerini düşünerek hareket etmiştir. Türkiye’nin 1951 tarihinde Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi’ni coğrafi sınırlama getirerek imzalaması nedeniyle Avrupa’dan gelenler mülteci, Avrupa dışından gelenler ise şartlı mülteci olarak kabul edilmektedir. Ülkemize gelen Suriye uyruklu kişileri ifade etmek için mülteci, sığınmacı, geçici koruma altındaki birey gibi birçok kavram ortaya çıkmıştır ve 2013 yılında çıkarılan 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve YUKK’ye dayanarak çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği ile ülkemizdeki Suriye uyruklu kişilerin statüsü belirlenmiştir. YUKK’ye göre mülteci, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, uyruğu veya siyasi görüşü nedeniyle zulme uğramaktan haklı nedenlerden korktuğu için ülkesine dönemeyen ya da dönmek istemeyen vatansız bireylere verilen statü olarak tanımlanmıştır. Aynı kanuna göre şartlı mülteci, Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, uyruğu ya da siyasi görüşü nedeniyle zulme uğramaktan haklı nedenlerle korktuğu için ülkesine dönemeyen ya da dönmek istemeyen

vatansız kişilere verilen statüdür. Şartlı mülteci statüsünde olan bireylerin üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye’de ikamet etmesine izin verilmektedir (YUKK, m.3/1-1). Suriye uyruklu kişilerin statüsünü belirleyen Geçici Koruma Yönetmeliğine göre geçici koruma, ülkesinden ayrılmak zorunda kalan ve ülkesine geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla ülkemize gelen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan bireyleri korumayı ifade etmektedir. Geçici koruma Cumhurbaşkanı kararıyla başlamakta ve yine Cumhurbaşkanı kararıyla sonlandırılmaktadır. Geçici koruma kimlik belgesi, bireylere ülkede kalma hakkı sunmakta ancak Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamamaktadır.

Geçici koruma altındaki kişilerin eğitim faaliyetleri Milli Eğitim Bakanlığı, sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığı ve iş olanaklarına erişim hizmetleri ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. İhtiyaç sahibi yabancılar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulunun belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde sosyal yardımlardan yararlanabilmektedir. Geçici koruma altındaki kişilere sağlanacak psikososyal destek çalışmaları, sivil toplum kuruluşlarının planladığı sosyal hizmet ve psikososyal destek çalışmalarıyla refakatçisi olmayan çocuklara yönelik hizmetler Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kontrolünde ve sorumluluğunda yürütülmektedir. Yürütülen iş ve işlemlere ilişkin usul ve esaslar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından belirlenmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 2019). YUKK’ye göre sığınmacı kavramı ise göçmenlere statü verilinceye kadar geçen süreçte kullanılmaktadır. Bu çalışmada sığınmacı kavramının kullanılmasının nedeni hem statü alan hem de almayı bekleyen göçmenlerden veri toplanmış olmasıdır.

Tok ve Toktaş’a göre geçici koruma statüsü, yabancılara yönelik diğer statülerle karşılaştırıldığında daha zayıf ve belirsizdir. Geçici koruma kapsamına alınan yabancılar, kitlesel gruplar halinde ülkeye giriş yaptıkları için bireysel incelemeye tabii tutulamamaktadırlar. Bu nedenle hukuki açıdan sınırlı, kolayca sonlandırılabilen statüye sahip olmakta ve uluslararası korumalarda tanınan bazı haklardan mahrum kalmaktadırlar. Ülkemizde uzun süredir yaşayan Suriyeliler baz alındığında yaşanan belirsizliğin ortadan kalkması gerekmektedir. Ek olarak yasal düzenlemelerin Suriye’den gelen yabancılar yönelik olması da ülkemizde bulunan diğer yabancılarla aralarında ayrımcılığa neden olmaktadır (Tok ve Toktaş, 2022). Yine benzer şekilde Kaya ve Yılmaz Eren’e göre, geçici

koruma statüsü anlık çözümler için verimli olmakla birlikte Suriyeli sığınmacılar için yeni düzenlemelerin yapılması önem arz etmektedir (Kaya ve Yılmaz Eren, 2015).

2.3. Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Özellikleri

2.3.1. Demografik veriler

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre Türkiye’de yaşayan geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı 2012 yılında 14 247 iken 2014 yılında hızlı bir artış yaşayarak 1 519 286’ya yükselmiştir. 2015 yılında 2014’e göre %65’lik bir artış ile 2 503 549’a ulaşmıştır. 2021 yılına kadar artış devam etmiştir ancak 2022 ve günümüzde azalma olduğu gözlemlenmiştir. Suriyeli sığınmacıların sayısı 2016 yılında 2 834 441, 2017 yılında 3 426 786, 2018 yılında 3 623 192, 2019 yılında 3 576 370, 2020 yılında ise 3 641 370’e yükselmiştir. 28.04.2021 tarihinde ise Suriyeli sığınmacıların sayısı 2012 yılına göre %25 680 oranında artarak 3 670 342’ye ulaşmıştır. 2022 yılında 3 535 898, 12.01.2023 tarihinde ise 3 522 036 geçici koruma kapsamında Suriyeli bulunmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023). Ülkemizdeki Suriyeli sığınmacı sayısında yaşanan azalma, Suriye’deki savaş ortamının ilk yıllara göre kısmen durulması, Türkiye’nin gerçekleştirdiği askeri harekâtlar sonucunda güvenli bölgelerin oluşturulması ve Türkiye üzerinden yasal ya da yasal olmayan yolları kullanarak Avrupa’ya geçenlerin sayısının artması ile açıklanmaktadır (Ayan ve Yaylı, 2022). Ayrıca hem ülkemizde 06.02.2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş Depremi’nin Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları şehirleri etkilemesi hem de aynı depremin Suriye’yi de büyük ölçüde etkilemesi nedeniyle 42 bin Suriyeli ülkesine gönüllü olarak geri dönmüştür. Ülkesine dönen Suriyelilerin geri dönüş haklarını kaybetmeksizin 6 aya kadar Suriye’de kalmasına izin verilmiştir (Euronews, 2023).

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre Türkiye’de geçici koruma kapsamındaki 3 522 036 geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin 1 881 772’sini erkekler, 1 640 264’ünü kadınlar oluşturmaktadır. Yaş dağılımına bakıldığında 5-9 yaş aralığındaki Suriyelilerin 560 383 kişi ile en kalabalık grubu oluşturdıkları görülmektedir. Bir diğer kalabalık grup ise 442 215 kişi ile 0-4 yaş aralığındaki bebekler ve 415 546 kişi ile 19-29 yaş aralığındaki gençlerdir. 25-29 yaş aralığında kadın nüfusu 157 596, erkek nüfusu 211 716 ve toplam nüfus 369 312’dir. Kadın nüfusunun 55-59 yaş ve sonraki yaş

aralıklarında erkek nüfusundan fazla olduğu görülmektedir. 19-24 yaş aralığından sonraki yaş aralıklarında toplam nüfusun azaldığı görülmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

2014-2022 yılları arasında toplam 20 352 Suriyeli üçüncü ülkeye yerleştirilmiştir. Bu ülkelerden ilk sırada yer alan 10 522 kişi ile Kanada'dır. Onu 4 543 kişi ile ABD, 2 650 kişi ile İngiltere, 1 926 kişi ile Norveç, 185 kişi ile İsviçre, 168 kişi ile İsveç, 115 kişi ile Avustralya, 58 kişi ile Avusturya, 46 kişi ile Belçika ve Lüksemburg, 43 kişi ile Romanya, 18 kişi ile Lihtenştayn, 15 kişi ile Yeni Zelanda, 13 kişi ile İzlanda, 3 kişi ile Hollanda ve son olarak 1 kişi ile Fransa takip etmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

Yunan adalarından Türkiye'ye gönderilen her Suriyeli sığınmacı için Türkiye'de bulunan ve geçici koruma statüsüne sahip olan bir Suriyeli Avrupa Birliği üye ülkelerinden birine yerleştirilmesine bire bir formülü adı verilmektedir (Çelik ve Şemşit, 2020). Bu kapsamda toplam 36 763 kişi üçüncüyü ülkeye yerleştirilmiştir. Almanya'ya 15 042, Avusturya'ya 213, Belçika'ya 1 795, Bulgaristan'a 85, Danimarka'ya 31, Estonya'ya 59, Finlandiya'ya 2 707, Fransa'ya 5 650, Hırvatistan'a 250, Hollanda'ya 5 519, İspanya'ya 911, İsveç'e 3 142, İtalya'ya 396, Letonya'ya 46, Litvanya'ya 102, Lüksemburg'a 206, Malta'ya 17, Portekiz'e 450, Romanya'ya 108 ve Slovenya'ya 34 kişi yerleştirilmiştir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından yayınlanan verilere göre, 2016'dan 2022'ye kadar geçen süreçte Suriye'ye dönenlerin sayısı 354 055'tir. En fazla dönüşün yapıldığı ülke 157 758 kişi ile Türkiye'dir. Suriye'ye dönüşün yapıldığı diğer ülkeler ise 76 290 kişi ile Lübnan, 64 934 kişi ile Ürdün, 52 873 kişi ile Irak ve son olarak 2 200 kişi ile Mısır'dır. Türkiye'den en fazla dönüşün yapıldığı sene 34 303 kişi ile 2019 senesidir. Bu sayıyı 33 953 kişi ile 2022 senesi takip etmektedir. 2018 senesinde 22 410 kişi, 2019 senesinde 22 275 kişi, 2017 senesinde 19 356 kişi, 2020 senesinde 16 805 kişi, 2016 yılında ise 8 656 kişi Suriye'ye geri dönüş yapmıştır. Suriye'ye geri dönüşün en çok yapıldığı yılın 2019 olduğu ve en fazla dönüşün Türkiye'den yapıldığı, Türkiye'yi 29 409 kişi ile Ürdün'ün takip ettiği görülmektedir (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 2023b).

2.3.2. Yaşam koşulları

Türkiye, yaşanan Suriye İç Savaşı sonrasında ülkemize gelen göçmenler için 10 şehirde 26 adet geçici barınma merkezi kurmuş ve 256 971 Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmıştır. Suriye İç Savaşı'nın uzaması ve göç edenlerin sayısının zamanla artması nedeniyle sığınmacılar, geçici barınma merkezi dışında da yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023a). 12.01.2023 tarihi itibarıyla 5 ilde 7 geçici barınma merkezinde 47 514 geçici koruma statüsüne sahip Suriyeli yaşamaktadır. Geçici barınma merkezleri dışında 3 474 522 geçici koruma sahibi Suriyeli yaşamaktadır. Adana'da bir geçici barınma merkezi bulunmakta ve 15 865 kişi yaşamaktadır. Hatay'da 3 adet geçici barınma merkezinde 7 135 kişi barınmaktadır. Kahramanmaraş'ta 1 geçici barınma merkezinde 9 598 kişi, Kilis'teki 1 geçici barınma merkezinde 7 422 kişi, Osmaniye'deki 1 geçici barınma merkezinde 7 494 kişi yaşamaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

Çizelge 2.1. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin bazı illere göre dağılımı(Göç İdaresi Başkanlığı, 2023a)

İller	Kayıtlı Suriyeli Sayısı	Kayıtlı Suriyeli Nüfusun İle İl Nüfusunun Karşılaştırılma Yüzdesi
İstanbul	541 616	%3,31
Gaziantep	460 429	%17,77
Şanlıurfa	369 736	%14,71
Hatay	355 309	%17,54
Adana	251 232	%9,99
Mersin	237 573	%11,16
Bursa	183 097	%5,50
İzmir	144 416	%3,16
Konya	122 490	%5,10
Ankara	96 100	%1,64

Suriyeli sığınmacıların geçici barınma merkezi dışında yaşadığı şehirler Göç İdaresi Başkanlığı tarafından kayıt altına alınmaktadır. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısının en fazla olduğu 10 şehir sırasıyla şu şekildedir: İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Konya ve Ankara. İstanbul'da yaşayan Suriyeli sayısı 541 616 ve Suriyeli nüfusun yerel halka oranı %3,31'dir. Gaziantep'te yaşayan Suriyeli sayısı ise 460 429, yerel nüfusa oranları %17,77'dir. Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli sayısı 369 736, yerel nüfusa oranı ise %14,71'dir. Hatay'da yaşayan Suriyeli sayısı 355 309, yerel nüfusa oranı ise %17,54'tür. Adana'da yaşayan Suriyeli sayısı 251 232, yerel nüfusa oranları ise %9,99'dur. Mersin'de yaşayan Suriyeli sayısı 237 573, yerel nüfusa oranı %11,16'dır. Bursa'da yaşayan Suriyeli sayısı

183 097, yerel nüfusa oranı ise %5,50'dir. İzmir'de yaşayan Suriyeli sayısı 144 416, yerel nüfusa oranı ise %3,16'dır. Konya'da yaşayan Suriyeli sayısı 122 490, yerel halka oranı ise %5,10'dur. Araştırmanın yapıldığı Ankara ilinde yaşayan Suriyeli sayısı 96 100, yerel halka oranı ise %1,64'tür (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023)

AFAD'ın 2014 yılında 1 500'ü kamplarda ve 1 200'ü kamp dışında yaşayanlar olmak üzere toplam 2 700 kişi ile yaptığı 'Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar' raporuna göre, kamp dışında yaşayan Suriye uyruklu kadınların yaşadıkları yere ilişkin görüşleri incelendiğinde; mesken büyüklüğünün %58,7 oranında yetersiz, mesken rahatlığının %57,6 oranında yetersiz, meskenin iklime uygunluğu ise %64 oranında yetersiz bulunmuştur. Meskenin güvenliği ise %77,3 oranında yeterli bulunmuştur. Temel ihtiyaçlara erişimleri değerlendirildiğinde; giyim malzemesi, mutfak araçları, gıda malzemesi, yakıt ve uyku malzemesine olan erişim %75 oranında yetersiz bulunmuştur. Yalnızca ibadet malzemesine erişim %55,3 oranında yeterli görülmüştür. Kamplarda yaşayanların temel ihtiyaçlara erişimi değerlendirildiğinde ise; ibadet malzemesi, mutfak araçları, yakıt ve uyku malzemesine olan erişim %70 oranında yeterli bulunmuştur. Yetersiz görülen tek alan %78,6 ile giyim malzemesi olmuştur (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2014).

Ülkemizde yaşayan Suriyeli sığınmacıların ülkede kalmalarını yasal bir zemine oturtmak amacıyla Türkiye'de kalmak için verilen izin uygulamasına ikamet izni uygulaması denilmektedir. Kamusal düzenin sağlanması ve korunması için yabancıların herhangi bir yerde yaşama belli süreliğine yaşamasına imkân tanıyan bu belge, yabancıların talep etmesi ve talep ettiği ikamet izin türü şartlarını taşıması halinde verilmektedir. Ülkemizde doksan günden fazla ya da vizenin verildiği süreden fazla kalınması halinde ikamet izni alınması zorunlu kılınmıştır. Çalışma izni olan yabancılar ise ikamet belgesi almadan ülkemizde ikamet etme hakkına sahiptir. İkamet izni kapsamında ülkemizdeki yabancılar on beş günlük çıkış-giriş hakkı tanınmaktadır. Gereken evraklarla birlikte ülkeden çıkan yabancı on beş gün içerisinde geri dönme şartını yerine getirmediği takdirde girişte tekrar vize hükümleri uygulanmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023b).

2.3.3. Eğitim hizmetleri

Suriye'deki iç savaş, eğitim ve okullaşma oranını büyük ölçüde etkilemiştir. 2011 yılında kapanan okullar ve çocukların okula gidememesi nedeniyle Türkiye'ye gelen çocuklarda

eğitimsiz geçen bir süre bulunmaktadır. 2013 yılı Ekim ayı itibarıyla Suriyeli öğrencilerin okula devam oranı %14'tür. 2014 yılında Türkiye'de 70 bin Suriyeli öğrenci eğitimden mahrum kalmaktadır (Seydi, 2014).

Ülkemizdeki göçmenlere yönelik eğitim faaliyetleri, Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü altında hizmet veren Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı tarafından yürütülmekte olup daire başkanlığının görevleri şu şekilde sıralanmıştır:

1. Bakanlık bünyesinde bulunan eğitim kurumlarının göç ve afet durumlarında yürüttüğü eğitim faaliyetlerini planlamak ve ilgili kurumlarla işbirliği yapmak.
2. Afet ve acil durumlarda eğitim faaliyetlerine yönelik ihtiyaç tespiti yapmak, planlama, izleme ve raporlama faaliyetlerini ilgili kurumlarla işbirliği içerisinde yürütmek.
3. Afet ve acil durumlarda oluşturulacak geçici eğitim merkezlerinde yürütülecek faaliyetlerin planlama, izleme ve raporlama çalışmalarını yürütmek.
4. Bakanlığın ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla birlikte yürüttüğü eğitim ve öğretim faaliyetlerin sekretaryasını yapmak.
5. Ulusal ve uluslararası kuruluşlar ile göç ve acil durumlarda yürütülecek eğitim ve öğretim faaliyetlerine ilişkin çalışmaları yürütmek.
6. Daire başkanlığının görev ve sorumluluk alanına ilişkin araştırma ve çalışmalar yapmak.
7. Genel müdürlük tarafında verilen görevleri yerine getirmek (Milli Eğitim Bakanlığı, 2023).

Ülkemizde yaşayan Suriyeli sığınmacıların 1 673 735'i çocuktur. Bu çocuklardan 1 231 520'sinin okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise öğrenimine devam etmesi gerekmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023a). Ancak ayrımcılık, çocuk işçiliği, çocuk evliliği, maddi yetersizlikler gibi çeşitli durumlar, çocukların eğitim hakkından mahrum kalmasına neden olmaktadır. UNICEF, eğitimin belli bir süre dışında kalan çocukları eğitime yeniden dâhil etmek için Yaygın Eğitim Programlarına (YEP) yönelik desteği artırmıştır. Programın içeriğinde temel okuma-yazma ve sayısal beceriler, Türkçe kursları ve hızlandırılmış eğitim programları yer almakta ve çocukların okul dışında kalarak kaybettikleri yılların telafisinin yapılmasını amaçlamaktadır. Hızlandırılmış Eğitim Programı (HEP) 12 ilde 75 Halk Eğitim Merkezi tarafından yürütülmektedir. Bu program sayesinde okul dışında kalan çocukların, yaşının gerektirdiği seviyeye gelmeleri ve sonrasında yaşına uygun örgün eğitim fırsatlarına yönlendirilmesi amaçlanmaktadır. HEP'in ilgili seviyesinin tamamlanmasının ardından İl Denklik Komisyonu tarafından değerlendirilmesi yapılmakta ve başarılı olanlara örgün

eğitime devam etmelerini sağlayan denklik belgesi verilmektedir (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, 2019).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan 2019 İzleme ve Değerlendirme Raporu'na göre, İstanbul toplam öğrenci sayısı ve okullaşan öğrenci sayısı bakımından %72,25'lik oranla ilk sırada yer almaktadır. Ankara Suriyeli öğrenci sıralaması bakımından 12. sırada yer alırken okullaşma oranında 5. sırada yer almaktadır. Ankara'daki okullaşma oranı ise %128,37'dir. Bunun nedeni Ankara'da kayıt dışı ikamet eden Suriyeli sığınmacıların varlığı ile açıklanmaktadır. Mevsimlik ya da belirli süreliğine Ankara'ya gelen ancak ikameti farklı şehirde olan öğrenciler bu oranı etkilemektedir (MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2019)

Devlet okulunda okuyan geçici koruma altında Suriyeli öğrenci sayısı kızlarda 324 541 iken, erkeklerde 334 909 olmakla beraber toplam 659 450'dir. Geçici eğitim merkezlerinde ise bu sayı kadınlarda 336 722, erkeklerde 348 006 olmakla beraber 684 728'dir (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, 2019).

Devlet okulu ya da geçici eğitim merkezlerine devam eden Suriyeli öğrenci sayısı her eğitim öğretim yılında artmış olup 2019 yılında 684 728 kişiye ulaşmıştır. Okula ya da geçici eğitim merkezlerine devam Suriyeli öğrencilerin okul çağındaki nüfusa oranı incelendiğinde ise her sene arttığı ancak 2018-2019 yılında azalma olduğu ve en yüksek değerin 2019-2020 yılları arasında %63,3 olarak hesaplandığı görülmektedir (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, 2019).

2019-2020 yıllarını ve tüm eğitim kademelerini kapsayan brüt okullaşma oranı incelendiğinde en fazla oranın Afyon, Elazığ, Bingöl ve Uşak illerinde olduğu görülmektedir. Bu durum, yaşayan Suriyeli ve okul çağındaki öğrenci sayısının az olması ile açıklanmaktadır. Araştırmanın yapıldığı Ankara ilinde ise okullaşma oranının %80 ve üzerinde olduğu görülmektedir (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, 2019)

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütölen "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PIKTES)", geçici koruma altındaki çocukların Türkiye'deki eğitime erişimlerine ve sosyal uyumlarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. 03.10.2016 tarihinde başlatılan proje, günümüzde 26 şehirde devam etmektedir. Proje 2021 Aralık ayına kadar devam etmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2021).

Yabancılarla Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (YŞEY), Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Türkiye Kızılay Derneği, Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı arasında oluşturulan ortaklıkla uygulanan bir yardım programıdır. Ana sınıfı ile 8. sınıflar arası öğrenciler için kız öğrencilere aylık 60 TL, erkek öğrencilere aylık 55 TL; 9. ile 12. sınıflar arası öğrenciler için kız öğrencilere aylık 90 TL, erkek öğrencilere aylık 70 TL 2 ayda bir verilmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021)

2014-2019 yıllarında halk eğitimi merkezlerinde verilen kurslara toplam 901 571 Suriyeli katılmıştır. Bu sayının 545 981'ini kadınlar, 356 400'ünü ise erkekler oluşturmaktadır. Kurslara katılanların yarısından fazlasını (%60,55) kadınlar oluşturmaktadır (MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2019).

Ülkemizde 2014 ile 2019 yılları arasında yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören Suriyeli öğrenci sayısı büyük ölçüde artmıştır. 2014-2015 eğitim öğretim yılında 5 560 Suriyeli öğrenci yükseköğrenim kurumunda öğrenim görürken, 2018-2019 eğitim öğretim yılında bu sayı 27 034'e yükselmiştir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023a). Kayıtlı öğrenciler en fazla lisans kademesinde yer almakta, bunu sırasıyla ön lisans, yüksek lisans ve doktora takip etmektedir (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, 2019).

Avrupa Birliği desteği ile Türk Kızılay Derneği Toplum Temelli Göç Programları Koordinatörlüğü Toplum Merkezleri tarafından 2019 yılında hazırlanan Türkiye'de Uluslararası ve Geçici Koruma Altındaki Çocukların Eğitime Erişim ve Devamlılıklarına Dair Durum Analizi, Suriyeli nüfusun en yoğun olduğu 14 ilde 2 922 kız, 2 382 erkek öğrenciyle yapılmıştır. Araştırma verilerine göre eğitim sistemine kayıtlı olup eğitime devam edemeyen çocuk sayısı, eğitim sistemine hiç katılmayan çocuk sayısından daha fazladır. Çocukların eğitime erişimini engelleyen faktörlerin başında %10'luk oranla çocuk işçiliği gelmektedir. Çocuk işçiliği sorununun erkek çocuklar için daha belirgin olduğu fakat kız çocuklarının da eğitime dâhil olamama sebeplerinden biri olduğu belirtilmiştir. Çocukların eğitime katılımını engelleyen diğer faktörler ise okula uyum sorunu, zarar verici geleneksel uygulamalar, okul yönetimi / fiziki şartlar, okula devam etmeme riskleri, uzun süre okuldan ayrı kalmadır (Çalık, 2019).

2.3.4. Sosyal yardımlar ve sosyokültürel uyum faaliyetleri

Ülkemizde Suriyeli sığınmacılara hizmet veren kurumlar Türk Kızılay, AFAD, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Birleşmiş Milletler ajansları ve bazı sivil toplum kuruluşlarıdır. Türk Kızılay bu bağlamda Kızılay Kart (aynı ve nakdi yardım maksatlı dağıtılan akıllı kartlar), çocuk koruma programları ve çocuk dostu alanlar (4-18 yaş grubuna yönelik sunulan psikososyal destek ve beceri geliştirici faaliyetler), toplum merkezleri (kamp dışında yaşayan yetişkin ve çocuklara yönelik meslek ve dil kursları ile uyum çalışmaları, psikososyal destek, koruma, yönlendirme ve savunuculuk faaliyetleri vs.) ve sınır yardımları faaliyetlerinin (Suriye içerisine ulaştırılmak üzere bağışlanan insani yardım malzemelerinin sınır noktalarından gönderimi) yanı sıra kabul ve barınma ile geri gönderme merkezlerinde sunulan hizmetler gibi faaliyetleri yürütmektedir (Türk Kızılay, 2023).

Sosyal Uyum Yardımı (SUY), Avrupa Birliği tarafından finanse edilen Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC), Türkiye Kızılay Derneği ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı arasında oluşturulan ortaklıkla uygulanan bir yardım programıdır. SUY; Türkiye’de uluslararası koruma, geçici koruma, insani ikamet izni altında yaşayan, 99’lu kimlik kartına sahip ve yardıma ihtiyacı olanlara nakdi yardım olarak verilmektedir. Program, Türkiye genelinde kamp dışında yaşayan sığınmacıların ve mültecilerin gıda, barınma, giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamalarını amaçlamaktadır. Yardım, muhtaçlık durumunun değerlendirilmesi yapıldıktan sonra KIZILAYKART aracılığı ile verilir (Türk Kızılay, 2017).

SUY’dan faydalanmak için gerekli kriterler Türk Kızılay internet sitesinde şu şekilde belirtilmiştir (Türk Kızılay, 2017):

- Ailesinde kimse olmayan yetişkin (18-59 yaş arası) kadın.
- 18 yaş altı en az bir çocuğu olan ve hanesinde başka yetişkin (18-59 yaş arası) olmayan yalnız ebeveyn.
- 60 yaş ve üzerinde olan ve hanesinde başka yetişkin (18-59 yaş arası) olmayan yaşlılar.
- Engel düzeyi %40 ya da üzerinde bir ya da daha fazla engelli birey olan aileler (engel durumu, yetkili devlet hastanesinden alınacak engelli raporu ile belgelenmelidir).
- 4'ten fazla çocuğu olan aileler.

- Çok sayıda bakmakla yükümlü olunan birey (çocuk, yaşlı, engelli) olan aileler (bu kriter ailedeki sağlıklı yetişkin (18-59 yaş arası) birey başına 1.5 ya da daha yüksek oranda bakmakla yükümlü olunan birey düşmesiyle belirlenir).

Ülkemizde bulunan Suriyeli sığınmacılar, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) tarafından verilen tek seferlik nakdi yardım, eğitim, barınma, sağlık, kömür yardımı gibi yardımlardan faydalanabilmektedirler. Sosyal hizmet merkezlerine başvuru yaparak psikososyal destek, eğitim ve danışmanlık hizmetlerinden yararlanabilir, sosyoekonomik destek ve engellilere yönelik evde bakım hizmetine başvuru yapabilmektedirler. Belediyeler tarafından verilen gıda, giysi ya da diğer ihtiyaç malzemeleri için başvuru yapabilmektedirler (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 2023a).

Hayata Destek Derneği tarafından yürütülen Mülteci Destek Programı kapsamında mültecilerin temel hak ve ihtiyaçlara erişimlerinin kolaylaştırılması amaçlanmakta ve yaşam kalitelerinin iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır (Hayata Destek Derneği, 2023).

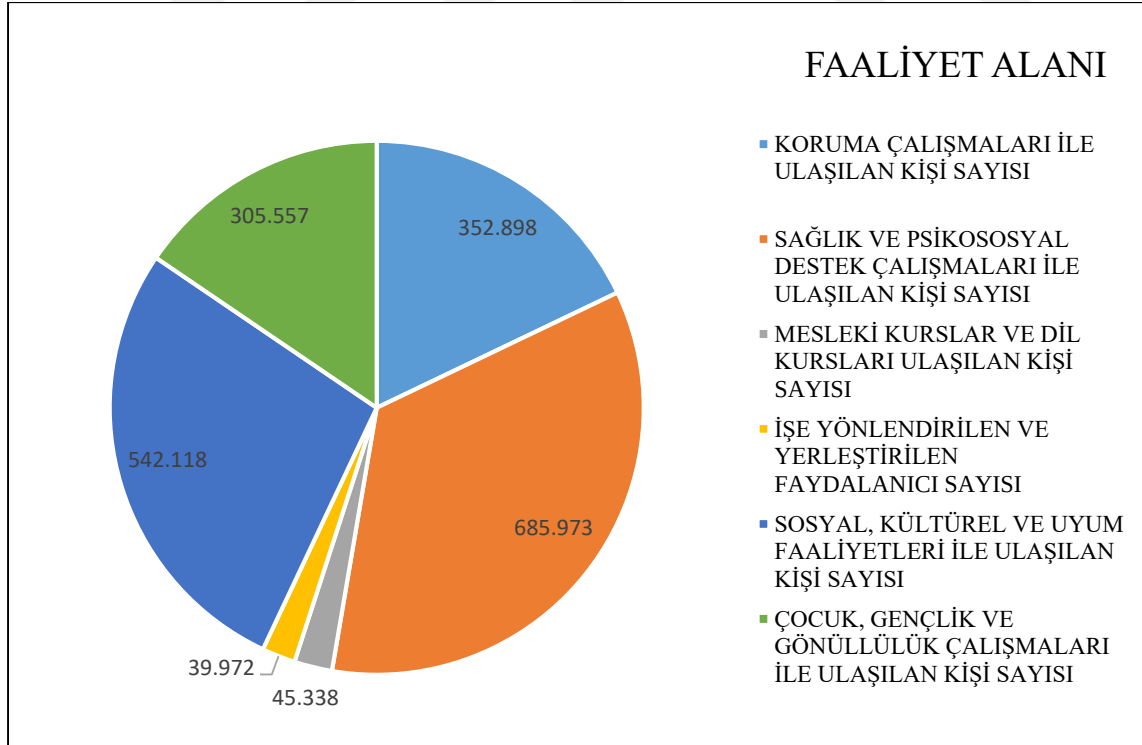
Mülteciler Derneği'nin Sosyal Uyum Birimi çatısı altında uyum faaliyetleri yürütülmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmalar; çocuk çalışmaları, kadın çalışmaları, etkinlikler ve eğitimler olarak sınıflandırılmıştır. Etkinlikler kapsamında farkındalık çalışmaları, kültür sanat faaliyetleri, atölye çalışmaları, spor faaliyetleri, geziler, buluşmalar ve özel gün etkinlikleri yapılmaktadır (Mülteciler Derneği, 2022).

Mülteci Destek Derneği tarafından Mülteciler, Sığınmacılar ve Kırılgan Ev Sahibi Toplumdaki Çocuklar, Gençler ve Ailelerinin Dayanıklılığını Arttırma Projesi, Özelleştirilmiş Sağlık Hizmetlerine Erişim ve Hizmetlerin Devrinin Desteklenmesi Projesi, Türkiye'deki Suriyeli ve Ev Sahibi Kadın ve Kız Çocuklarının Dayanıklılığını Arttırma Projesi gibi projeler yürütülmüştür. Hali hazırda devam edenler ise şu şekilde sıralanabilir: Türkiye'deki Suriyeli Hazır Giyim İşçilerinin Güçlendirilmesi – İşçi Destek Merkezi, İstanbul'da Koruma Hizmetlerinin Verilmesi Projesi, Göçmen İşçilerin Çalışma Şartlarını İyileştirme Projesi, Türkiye'deki Mülteciler için Koruma Mekanizmalarının Geliştirilmesi Projesi (Mülteci Destek Derneği, 2023).

Ülkemizde yürütülen uyum faaliyetleri incelendiğinde Göç İdaresi Başkanlığı tarafından Türkiye'de yaşam rehberi, geçici koruma kapsamındaki yabancılar için bilgilendirme

broşürü, yabancıların Türkiye’de iş ve yaşam rehberi, öğrenci ikamet izni başvuru süreci, yabancılar için bilgilendirme broşürü, yabancı istihdamı hakkında bilmeniz gerekenler ve doğru bilinen yanlışlar olmak üzere yedi adet broşür hazırlanmış ve internet üzerinden erişime açılmıştır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023c).

Ülkemizde sosyal uyum kapsamında Türk Kızılay ülkemizde yaşayan tüm yabancılara yönelik uyum ve bütünleşme hizmetlerinin verilmesi, proje ve programların geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir. Türk Kızılay Toplum Merkezleri, bireylerin biyopsikososyal ve ekonomik açıdan iyilik hallerinin artırılarak toplumsal dayanıklılığın güçlendirilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda koruma çalışmaları, sağlık ve psikososyal destek çalışmaları, mesleki kurslar ve dil kursları, işe yönlendirme ve yerleştirme faaliyetleri, sosyokültürel uyum faaliyetleri, çocuk, gençlik ve gönüllülük faaliyetleri yürütülmektedir. 29.01.2023 tarihi itibarıyla 17 şehirde 18 Toplum Merkezi aracılığıyla toplam 1 999 278 kişiye ulaşılmıştır. Ulaşılan kişilerin en fazla sağlık ve psikososyal destek hizmetlerinden yararlandığı ve bunu sosyokültürel uyum faaliyetlerinden yararlananların takip ettiği görülmektedir (Şekil 2.2).

Şekil 2.2. Toplum merkezi hizmet türleri ve yararlanıcı sayıları (Türk Kızılay - Toplum Merkezi, 2023)

Yine Türk Kızılay Derneğinin yürüttüğü Çocuk Programları kapsamında; 4-18 yaş arası çocuklara ve bakım verenlere yönelik psikososyal destek, çocukların ve gençlerin güçlendirilmesi, çocuk koruma, sosyal uyum ve eğitime destek faaliyetleri yürütülmektedir. Çocuk programlarının amacı, sosyoekonomik açıdan yetersiz olan, ebeveyn bakımından mahrum kalan, savaş ve göçten etkilenen çocukların travmasını atlatmalarına yardımcı olmak, sosyokültürel uyumlarının güçlendirilmesini sağlamak, kişisel gelişimlerine katkı sunmak ve eğitime erişimlerini desteklemektir. Çocuk Programları altında yer alan Sosyal Uyum Programı faaliyetleri kapsamında çocuk ve ergenlerin katılım sağlayabileceği ortamın sağlanarak akranlarıyla sağlıklı ilişki kurma, sosyalleşme, çeşitliliği kabul etme, dayanışma, empati, hoşgörü olma gibi becerilerin kazanılması hedeflenmektedir. 29.01.2023 tarihi itibarıyla Sosyal Uyum Programına 18 ilden 123 429 yararlanıcı katılmış olup 345 766 etkinlik gerçekleştirilmiştir. En fazla yararlanıcı Hatay'da yer almakla beraber araştırmanın yapıldığı Ankara ilinde 12 558 etkinlik yapılmış ve yapılan etkinliklerden 3 204 çocuk yararlanmıştır. Yararlanıcıların en fazla 10-13 yaş arasında olduğu, 1 130 çocuğun Türk, 1 751 çocuğun Suriyeli, 85 çocuğun farklı bir uyruktan olduğu, 238 çocuğun ise uyruğunun belirtilmediği gözlemlenmiştir (Çocuk Programları, 2023).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Sosyal Dayanışma Merkezleri (SODAM) projesi kapsamında roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı yerlerde sosyokültürel entegrasyonu sağlama ve mesleki, sanatsal ve kişisel gelişime katkıda bulunmaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Araştırmanın yapıldığı Ankara ilinde SODAM bulunmamaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023a).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Göç, Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Daire Başkanlığı tarafından geçici koruma statüsündeki yabancılara yönelik psikososyal destek hizmetlerini planlama ve uygulama, hizmeti veren personelin eğitimini sağlama, hizmetlerden elde edilen verileri raporlayarak ilgili birimlerle paylaşma, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları tarafından verilen psikososyal destek hizmetlerinin takibini sağlama ve psikososyal destek hizmetlerine yönelik proje tekliflerini değerlendirme, proje hazırlama ve yürütme faaliyetleri gerçekleştirilmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sosyal Uyum Daire Başkanlığı; dezavantajlı grupların sosyal uyum sağlamasına yönelik programlar geliştirmek, ilgili kuruluşlarla

işbirliği yapmak ve faaliyetleri planlayarak yürütmek; bağımlılıkla mücadeleye yönelik projeler hazırlamak ve uygulamak; yurt dışında yaşayan ailelere yönelik proje hazırlama, uygulama ve yürütme faaliyetlerini gerçekleştirmek; uluslararası destek ve işbirlikleriyle, sosyal dışlanmayı azaltma ve insani kalkınmayı güçlendirmeye yönelik projeler hazırlamak, yürütmek ve takip etmek; dezavantajlı gruplara yönelik yürütülen faaliyetlerde işbirliklerinin yürütülmesi, iyileştirilmesi ve geliştirilmesini sağlamak gibi hedefler doğrultusunda çalışmalarını yürütmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023c).

Ankara Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ve UNCHR ile birlikte Altındağ, Etimesgut, Keçiören, Kazan ve Mamak ilçelerinde yürütülen Geçici Koruma Altındaki Sığınmacılara Yönelik Eğitim ve Psikososyal Destek Projesi; sosyal hizmet merkezlerine başvuru yapan, sosyal çalışmacılar tarafından yapılan sosyal incelemeler sırasında tespit edilen, eğitim hizmetinden yararlanamayan ve okuma yazma bilmeyenleri kapsamaktadır. Projenin beklenen sonuçları şu şekilde sıralanmıştır:

1. Yabancıların kendisini daha iyi ifade edebilmesi,
2. Toplumda karşılaşılan yanlış anlaşılmanın en aza indirgenmesi,
3. Okullaşmanın desteklenmesi ve çocuk işçiliğinin azaltılması,
4. 17 yaşından büyüklerin TÖMER diploma sınavına girerek yükseköğrenime devam etmelerinin sağlanması,
5. Sağlık ve hijyen eğitimleri verilerek hastalıklardan korunma ve sağlıklı yaşam konusunda bilgi sahibi olmalarının sağlanması,
6. Yaşanan travmalara yönelik psikososyal destek sağlanması,
7. Travma sonrası stres bozukluğu semptomlarının en aza indirgenmesi hedeflenmiştir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023d).

Genç Hayat Vakfı'nın sosyal uyum kapsamında yürüttüğü projeler incelendiğinde "Herkesi Katalım" projesiyle, Sakarya ilinde yaşayan 35 bin sığınmacının ihtiyaç tespiti yapılarak acil ihtiyaçlara destek olmak, sığınmacılar ile yerel halk arasındaki sosyal uyumun güçlendirilmesi hedeflenmiştir. "Keşfet, Oyna, Paylaş" ile sığınmacı çocukların ve Türk çocukların iyi olma halinin, sosyal uyumlarının ve eğitimlerinin desteklenmesi amaçlanmıştır. "Buluş'tuk" kapsamında İsviçre Büyükelçiliği desteği ile Suriyeli ve Türk çocukların uyum ve eğitimlerinin desteklenmesi amaçlanmıştır. "Köprüler Kurmak: Dans Festivali" projesiyle Polonya'da uyumun artırılmasını hedeflenmiştir. "Mahallenin Sesi"

kapsamında toplumsal hayatta birlikte yaşama becerisinin geliştirilmesi, sığınmacı ve yerel toplum üyelerinin kişisel gelişimlerinin güçlendirilmesi, etkili iletişimin artırılması için çalışmalar yürütmek projenin amaçları arasında sıralanmıştır (Genç Hayat Vakfı, 2023).

Marmara Belediyeler Birliği, Marmara Bölgesi'nde sosyokültürel uyum açısından farkındalık oluşturmak, tecrübe aktarımı için zemin hazırlamak ve kurumlarla işbirliği yapmak amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Bu bağlamda 2015 yılında Göç Politikaları Merkezi kurulmuş olup göçü hem yerel toplum üyeleri için hem de sığınmacılar için faydalı hale getirmeye yönelik çalışmaların yürütülmesi hedeflenmiştir (Marmara Belediyeler Birliği, 2023).

Avrupa Birliği tarafından finanse edilen, Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliğinde yürütülen Mesleki ve Teknik Eğitim Yoluyla Sosyal ve Ekonomik Uyum Projesi (SEUP) kapsamında, gençlere nitelikli ve ulaşılabilir mesleki ve teknik eğitim sağlanması, eğitim sahasının kaliteli hale getirilmesi, geçici koruma altında bulunan Suriyeliler ile yerel halkın sosyal ve ekonomik entegrasyonunun sağlanması ve mesleki eğitime teşvik edilmesi amaçlanmaktadır. Proje bünyesinde makine teknolojisi, inşaat teknolojisi, gıda teknolojisi, bilişim teknolojileri, çocuk gelişimi ve eğitimi, elektrik elektronik teknolojisi, güzellik ve saç bakım hizmetleri, mobilya ve iç mekân tasarımı, radyo televizyon, moda tasarım, motorlu araçlar teknolojisi, tarım, yenilenebilir enerji, yiyecek içecek hizmetleri gibi çeşitli dallarda eğitim hizmeti sunulmaktadır (Mesleki ve Teknik Eğitim Yoluyla Sosyal ve Ekonomik Uyum Projesi, 2023).

İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'nın sosyal uyumu artırmak amacıyla çocukların kendilerini sanat aracılığıyla ifade edebileceği programlar düzenlenmektedir. Müzik, resim, tiyatro gibi çeşitli sanatsal faaliyetlerin çocuklar üzerinde rahatlatıcı bir rol oynadığı, iyi olma halini olumlu yönde etkilediği belirtilmekte ve sembolik dil kullanımı nedeniyle sanatsal faaliyetlerin iletişimde yaşanacak engelleri azalttığı, sosyal teması artırdığı ve uyumu kolaylaştırıcı rol oynadığı ifade edilmektedir. Bu kapsamda müzik eğitimcisi eşliğinde şarkı söylenerek müzik aleti çalınmakta, müziğin ritmine göre dans edilmektedir. Şubat-Ekim 2020 tarihlerinde Birlikte Güçlü Sesler Korosu II projesi kapsamında koro şefi, 16 mülteci ve Türk çocuk, 9 anneyle çevrimiçi ortamda bireysel ya da grup görüşmesi yapılmaktadır. Çocukların katılımcısı olduğu etkinlikler müzik, resim, dans, film, drama, yaratıcı yazarlık, ebru, fotoğraf, karikatür ve tasarım olarak belirtilmiştir. Atölye çalışması sonunda çocukların

karar alma, yılmazlık ve çaba gösterme becerisi kazandıkları gözlemlenmiştir. Koro şefinin çocukların güçlü yanlarına odaklanarak sanatsal yönlerinin gelişmesine destek olmasının ve onların atölyeye erişimlerini kolaylaştırmasının projenin başarısında önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir. Annelerin görüşleri incelendiğinde, çocuklarının koroda olmasının aidiyet duygusunu artırdığını ve eğlenerek rahatladıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca koro çalışması sırasında mülteci ve yerel toplum üyesi ailelerinin kaynaşması da sağlanmıştır (İstanbul Kültür Sanat Vakfı, 2020).

2.4. Sosyokültürel Uyum Kavramı

Uyum süreci, bireylerin yeni tanıştığı kültür ile karşılıklı etkileşimlerini içermektedir. Sosyokültürel uyum kavramı, göç eden bireyin toplumsal yaşama katılımı, konuşulan dile adapte olması, eğitim veya çalışma hayatını sürdürebilmesi gibi temel yaşam becerilerini yerine getirebilmesi olarak tanımlanır. Göç etme ve göç alma süreçlerinde önem kazanan uyum ve entegrasyon kavramları her iki toplumun karşılıklı etkileşimi ifade etmektedir (Özgüler, 2018). Philip'e göre uyum, insanların kültürel özelliklere göre yaptığı tutum ve davranış değişimidir (Murphy-Lejeune, 2002). Göç eden bireyler, yeni kültürün özelliklerine göre değişim göstermese de kendi değerleri ile yeni kültürel değerlerin ve özelliklerin arasındaki farkı anlayarak bununla başa çıkması da sosyokültürel uyum açısından oldukça önemlidir (Oguri ve Gudykunst, 2002).

Saygın ve Hasta uyum sürecini etkileyen faktörleri şu şekilde sıralamışlardır:

1. *Eğitim*: Eğitim düzeyi yüksek olan göçmenlerin uyum sağlama düzeylerinin de yüksek olduğu yapılan literatür taramasında saptanmıştır.
2. *Dil*: Göç edilen yerin konuştuğu dilin bilinmesi göçmenlerin uyumunu kolaylaştırmaktadır. Dilin öğreniminin ise yaşa, cinsiyete ve sosyal etkileşime göre farklılık gösterdiği ifade edilmektedir.
3. *Cinsiyet*: Yapılan birçok çalışmada kadınların yeni ülkeye uyum düzeylerinin erkeklerden daha düşük olduğu saptanmıştır. Ancak bazı araştırmalarda ise kadınların uyum düzeyinin daha yüksek olduğu ifade edilmiştir.
4. *Göç Edilen Yerde Bulunma Süresi ve Yaş*: Göç edilen ülkede kalma süresi arttıkça uyum düzeyinin de arttığı belirtilmiştir. Ayrıca genç yaşta göç edenlerin uyum düzeylerinin geç yaşta göç edenlere göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

5. *Medeni Durum*: Evli bireylerin uyum sürecini bekârlara göre daha geç tamamladığı ifade edilmiştir. Bu durumun nedeni ise bekârların sosyal etkileşimlerinin daha fazla olabileceği ya da evlilerin aile içerisinde kendi kültürel değerlerini daha rahat yaşayabilmeleri olarak açıklanmıştır.
6. *Din*: Göçmenler ile göç edilen yerdeki çoğunluğun inandığı dinin farklı olması uyum sürecini zorlaştıran faktörler arasında yer almaktadır. Bunun nedeni ise farklı din gruplarının karşılıklı olumsuz tutuma sahip olabilmesi ve alışma sürecinin uzaması ile açıklanmaktadır. Ayrıca dindar olan bireylerin, dindar olmayanlara kıyasla daha yüksek uyum düzeyine sahip oldukları belirtilmiştir.
7. *Sosyal Kimlik*: Göçmenlerin sosyal kimliklerine olan bağlılığı arttıkça uyum düzeylerinin azaldığı saptanmıştır.
8. *Sosyal Mesafe*: Göçmenlerin karşı grupta aralarında uygun gördükleri yakınlık sosyal mesafe olarak ele alınmıştır ve sosyal mesafenin azalmasıyla uyum düzeyinin artacağı ifade edilmiştir.
9. *Algılanan Ayrımcılık*: Göçmenlerin ayrımcılık olarak nitelendirdikleri durumlar farklılaşmakla birlikte, her duruma verilen tepki düzeyi de değişmektedir. Bu nedenle göçmenlerin algıladığı ayrımcılık düzeyi ne kadar yüksekse uyum düzeyleri de buna bağlı olarak azalmaktadır (Saygın ve Hasta, 2018).

Hammer, Gudykunst ve Wiseman, kültürel uyum kavramını iletişim çerçevesinden incelemiş ve psikolojik stresle baş edebilme, etkili iletişim kurabilme ve kişilerarası iletişim kurabilme olarak üç farklı boyutta ele almışlardır. Bu boyutlarda kendilerine yetecek düzeyde becerilere sahip olan bireylerin, yeni etkileşim kurdukları kültürlerde daha başarılı olacağı gözlemlenmiştir. Ward ve Searle ise sosyokültürel uyumu, yeni kültürle etkileşime giren kişilerin, o kültüre ait davranışları öğrenerek yaşadıkları topluma sosyal açıdan uyum sağlaması olarak tanımlamaktadır. Yapılan bir çalışmaya göre, sosyokültürel uyumun; yeni kültürde geçirilen zaman, ev sahibi toplum ile iletişim içinde olma, kültürel mesafe, konuşulan dile olan hakimiyet ve kültürlenme stratejilerinden etkilendiği gözlemlenmiştir (Ata, 2019). Berry'e göre uyum kavramı, kültürleşmenin bir sonucudur (Berry, 1997).

Göçmenler, göç ettikleri süreç sonrasında uyum sağlamada zorluk, stres ve kaygı gibi çeşitli olumsuz durumları deneyimlemektedirler. Kendi kültürlerini kaybetme korkusundan kaynaklanan kaygı ve bu kaygıya verilen tepkiler, kültür şoku kapsamında ele alınmaktadır (Ober, 1960; Rhinesmith, 1985).

2.4.1. Kültürleşme

Kültürleşme süreci hem ev sahibi olan toplumu hem de ülkesinden ayrılmak zorunda kalan Suriyeli sığınmacıları etkileyen çift yönlü bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürleşme süreci farklı kültürlerin birbirleriyle temas etmesiyle beraber gerçekleşmektedir. K lt rleşmenin en sık görülen nedenlerinden biri g  t r. Göç eden kişilerin ve ev sahibi toplumun psikolojik, ekonomik, sosyal gibi birçok alanda kültürleşmenin etkisiyle birlikte değiştiği söylenebilir. K lt rleşmeyi etkileyen temel faktörler; bireylerin g   ettikleri ülkenin ve toplumun özellikleri, yerleşilen ülkenin ve vatandaşlarının tutumu, göçmenlere sağlanan toplumsal destek, iki ülke arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ve g   etme nedenleri olarak sıralanmaktadır (Bilge Zafer, 2016).

Kültürleşme yaşanan ortamdan etkilenmekle beraber birey düzeyinde yaşandığında kişinin fiziksel, biyolojik, sosyal, ekonomik ve psikolojik bazı değişimler yaşamasına neden olmaktadır. Grup düzeyinde ise sosyal yapıda, kurumlarda ve kültürel uygulamalarda değişiklik meydana gelmektedir ( zg ler, 2018).

Kişiler ya kitlesel gruplar, farklı kültürle yaşadıkları sosyal etkileşimin etkisiyle hem davranışsal hem de psikolojik değişim yaşamaktadırlar. Bu değişim süreci kültürleşme olarak tanımlanmaktadır (Aliyev, 2011).

Asimilasyon

IOM'e göre asimilasyon, göç eden bireylerin ev sahibi toplum ile uyumlu hale gelmesidir. Asimilasyon; dil, gelenek, değer ve davranışlarda ya da temel hayati çıkarlarda köklü bir değişiklik olması anlamına gelmektedir. Göç eden bireyler, geleneksel ve kültürel uygulamalarını tam anlamıyla bırakmasa bile genelde asimilasyon, bir grubun sosyal açıdan ev sahibi toplumun fertlerinden ayır  edilemez hale gelmesine yol açmaktadır. Asimile olmak, sosyokültürel uyumun en aşırı halidir (Uluslararası G    rg t , 2009).

Asimilasyon, göçmen, mülteci ya da sığınmacıların yeni kültüre ayır  edilemeyecek bir şekilde uymalarını sağlama, yeni kültürün fertlerine tamamen benzemeleri olarak tanımlanmaktadır. Göçmenler asimilasyon sürecinde kendi kültürlerini tamamen bırakmakta ve yeni kültür ile  zdeşleşmektedirler (Erdoğan ve Vatandaş, 2020).

Asimile olma süreci, sosyal ilişkilerin artmasıyla birlikte gelişen bir süreçtir. Yapılan evlilikler birincil (yakın ve yoğun) sosyal ilişkilerde gerçekleşirken, barınma ise ikincil temas yoluyla asimilasyonu kolaylaştırılabilmektedir. Asimilasyonun ortaya çıkmasında kritik rol oynayan sosyal temasların gerçekleşebilmesi için ortak bir dil konuşulması önem arz etmekte ve dil bilmeme durumu asimilasyona karşı aşılmaz bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır (Rumbaut, 2015).

Ayrışma

Ayrışma, göç eden kişilerin yeni kültürün özelliklerini tamamen reddederek kendi kültürlerini devam ettirmek istemeleri sonucunda meydana gelmektedir. Ayrışma, göç edenlerin sosyal temasını azalttığı için toplumsal gruplar arasındaki çatışmayı da azaltmaktadır. Toplumun çoğunluğundan uzak yerlerde yaşayan bireylerin, diğerleri tarafından ‘öteki’ olarak adlandırılması sosyal teması en aza indirmekle beraber bireylerin, sosyokültürel uyum uygulamalarını kendi grupları içinde deneyimlemelerine neden olmaktadır (Yüceşahin, 2017). Bu durum sosyokültürel uyumu zorlaştıran bir etken olarak değerlendirilmektedir. Sosyokültürel uyumu zorlaştıran bir diğer süreç ise marjinalleşme sürecidir. Marjinalleşme, göç eden bireyin ya da bireylerin hem kendi kültürünü reddetmeleri hem de yeni kültüre uyum sağlamamalarıyla meydana gelmektedir.

Ayrışma, azınlık halde bulunan mülteci, göçmen ya da sığınmacıların yaşadıkları ülkeye eşit bir şekilde dağıtılmaması ile birlikte diğer bir deyişle gettolaşmasıyla meydana gelmektedir. Yerel toplum ile karşılaştırıldığında gettoların daha düşük sosyo-ekonomiye sahip oldukları söylenebilir (Yüceşahin, 2017). Sosyal yapı içerisinde bulunan gruplar, ülke içerisinde nüfusa denk ve uygun bir şekilde dağıldığında, toplum karma hale gelmektedir ancak orantılı dağılım yapılmadığında ayrışma başlamaktadır. Bir topluluk ne kadar orantılı dağılmıyorsa ayrışma o kadar artmaktadır. Bu ayrışma ülke, şehir, mahalle ya da sokak bazında meydana gelebilmektedir (Özgür, 2020).

Entegrasyon

IOM Göç Terimleri Sözlüğüne göre entegrasyon, göç edenlerin bireysel ve toplumsal olarak yeni toplumun bir parçası olarak benimsendiği bir süreç şeklinde ifade edilmektedir. Bu süreç, ev sahibi halk ve göç eden bireylerin kurduğu sosyal ilişki sayesinde meydana

gelmektedir. Ev sahibi toplumun sosyal kabulünü belirleyen faktörler bölgeler, ülkeler hatta şehirler arasında farklılık göstermektedir (Uluslararası Göç Örgütü, 2009).

Entegrasyon, göç eden birey ve grupların sosyal yapı içerisine katılma süreci olarak tanımlanmaktadır. Entegrasyon, göçmenlerin ve ev sahibi toplumun birbirleriyle etkileşimi sonucunda meydana gelen olaylara uyum sağlamalarını içeren çift yönlü bir süreçtir. Kültürel entegrasyon, göç edenlerin yeni kültürel değerlerle, kurallarla ve davranış kalıplarıyla uyumunu ve ev sahibi toplumun da göç eden bireylerin kültürel yaşamlarına ilişkin bakış açılarını içermektedir (Martikainen, 2010).

Göç edenlerin ve yerel toplum üyelerinin birbirleri ile etkileşimleri sonucunda toplumsal hayatta yer bulma süreci entegrasyon olarak ele alınmaktadır (Foner ve Alba, 2008). Yerel toplumda yer edinme ve toplumsal hayatın bir parçası olma süreci olarak tanımlanan entegrasyonun üç boyutta gerçekleştiği ifade edilmektedir. İlk boyutta politika ve yasalar, ikinci boyutta sosyoekonomik durumlar, üçüncü boyutta ise kültürel ve dini özellikler ele alınmaktadır (Penninx ve Garces-Mascareñas, 2016). Bir diğer çalışmada ise entegrasyonun boyutları; sosyal ilişkiler, aidiyet hissi, toplumsal iyilik eğilimi olarak üç alanda incelenmiştir (Schiefer ve Van der Noll, 2017).

Göç edenlerin kendi kültürel tecrübelerinden ayrılmadan, bireysel ve toplumsal kimliklerini koruyarak toplumsal hayattaki ortak uyuma entegrasyon denilmektedir. Entegrasyon süreci bireysel düzeyde ele alındığında psikolojik ve sosyokültürel entegrasyon olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Psikolojik uyum, göç eden bireyin bu süreçte yaşadığı değişiklikleri içermektedir. Kişinin içinde bulunduğu genel iyilik hali bu süreçte belirleyici rol oynamaktadır. Sosyokültürel uyum ise günlük hayatta karşılaşılan güçlükler ile ele alınmaktadır (Özgüler, 2018).

Entegrasyon toplumsal birliğin sağlanması için gerekli olan bir ihtiyaçtır. Robert E. Park'ın entegrasyon teorisine göre göçmen grup ve ev sahibi toplum 5 etkileşim aşamasından geçmektedir:

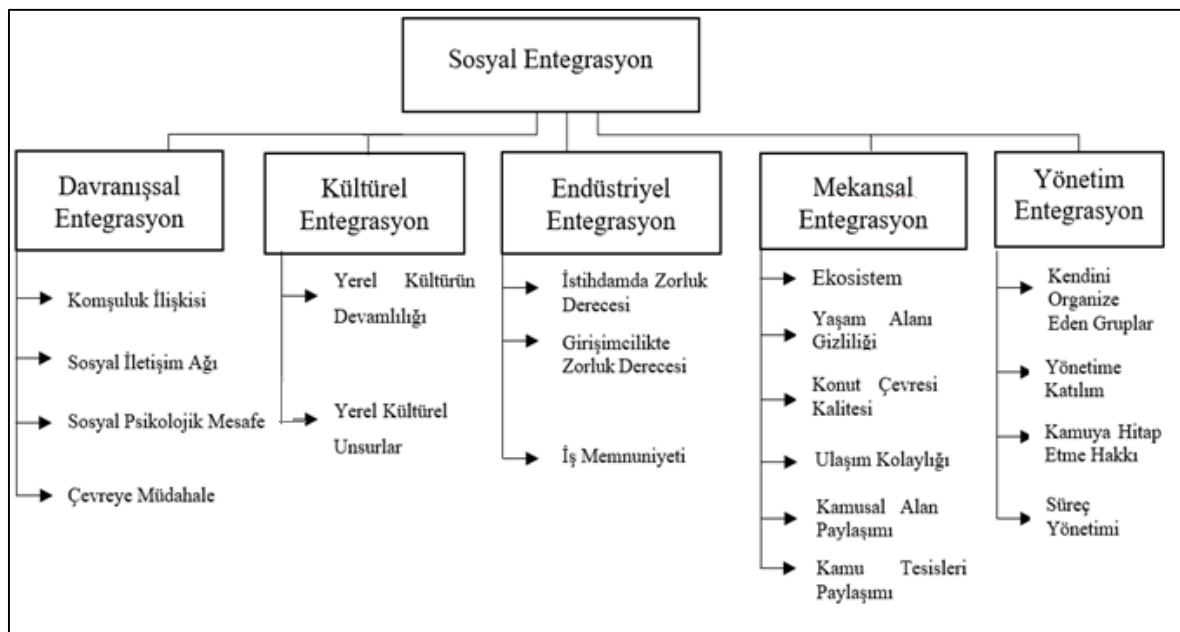
1. *Temas Evresi*: Göç edenler ve ev sahibi toplum arasında barışsever ve açık ilişki kurulmaktadır.
2. *Rekabet Evresi*: Göç edenler ve ev sahibi toplum sınırlı olan iş olanakları ve mesken gibi fırsatlar için rekabet etmeye başlar.

3. *Çatışma Evresi*: Rekabet sonucu göç edenler ve ev sahibi toplum arasında çatışma meydana gelir.
4. *Uzlaşma Evresi*: Zaman geçtikçe iki grup birbirlerine karşı yeni davranış şekli geliştirir.
5. *Asimilasyon Evresi*: Birleşmeler ve kültürel farklar kaybolur ve farklı yeni bir sosyal yapı meydana gelir (Henkes, Dahm ve Krell, 2011).

Milton Gordon ise uyum sağlama aşamalarını farklı alt süreçlere ayırarak incelemektedir. Bu süreçler şu şekildedir:

1. *Kültürel asimilasyon*: Kültürel davranış şekillerinin farklılaşmasıdır.
2. *Yapısal asimilasyon*: Toplumsal faaliyetlere olan katılımı içermektedir.
3. *Özdeşleşme asimilasyonu*: Milli aidiyet duygusunun geliştirilmesini hedefler.
4. *Yurttaşlık asimilasyonu*: Değer ve güç çatışmalarının oluşmamasıdır.
5. *Evlilik yoluyla asimilasyon*: Çeşitli sosyokültürel grupların birbirleriyle evlenmeleridir.
6. *Kabullenilmiş durum asimilasyonu*: Bakış açısı ve tutumların farklılaşmasını içerir.
7. *Kabullenilmiş davranış asimilasyonu*: Davranışlarda meydana gelen değişikliklerdir.

Gordon'a göre, asimilasyon çeşitli alt süreçlere ayrılabilir ve bu yüzden bir toplumda asimilasyon meydana gelirken başka bir toplumda meydana gelmemiş olabilir. Farklı alanlarda meydana gelen asimilasyon aynı düzeyde olmayabilir (Henkes, Dahm ve Krell, 2011).

Şekil 2.3. Cai ve Ming sosyal entegrasyon modeli (Cai ve Ming, 2018)

Cai ve Ming sosyal entegrasyonu; davranışsal, kültürel, endüstriyel, mekânsal ve yönetim entegrasyonu olarak sınıflandırmıştır. Davranışsal entegrasyon içerisinde komşuluk ilişkileri, sosyal iletişim ağı, sosyal psikolojik mesafe ve çevreye müdahale başlıklarının irdelenmesini belirtirken kültürel entegrasyon içerisinde; yerel kültürün devamlılığı ve yerel kültürel unsurlara yer vermiştir. Endüstriyel entegrasyonun ise istihdam ile girişimde güçlük derecesi ve iş memnuniyetinin değerlendirilerek ölçülebileceği belirtilmiştir. Mekânsal entegrasyonun değerlendirilme ölçütleri ekosistem, yaşam alanı gizliliği, konut çevresi kalitesi, ulaşım kolaylığı, kamusal alan paylaşımı ve kamu tesisleri paylaşımı olarak sınıflandırılmıştır. Son olarak yönetim entegrasyonu ise kendini organize eden gruplar, yönetime katılım, kamuya hitap etme hakkı ve süreç yönetiminin değerlendirilmesiyle ölçülebileceğini belirtmiştir (Cai ve Ming, 2018).

2.5. Göç ve Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet mesleği, dezavantajlı gruplarla çalışan, bireyin çevresi içerisinde huzurla yaşamasını amaçlayan bir meslek dalıdır. Göçmen, sığınmacı, mülteci ya da geçici koruma altındaki bireyler, ekonomik, sosyal, psikolojik ve dilsel sorunlarla karşılaşmakla birlikte eğitim, sağlık, barınma, güvenlik gibi alanlara erişimde de birçok zorluklarla baş etmek zorunda kalmaktadırlar (Kökel, 2020).

Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonunun tanımına göre sosyal hizmet, insan davranışını ve sosyal etkileşimleri ele alan kuramlardan yararlanarak insanların çevresiyle ilişkilerini iyileştirmeye yönelik hizmet sunan bir meslek dalıdır. Bununla birlikte insan hakları ve sosyal adalet kavramları, sosyal hizmet mesleğinin temel odağında yer almaktadır (Beter, 2006, s.78).

Göçmen ve sığınmacılarla çalışırken yaşanan süreçlerin birbirleri ile bağlantılı olması ve her aşamanın bir sonraki aşamayı etkilemesi nedeniyle genelci sosyal hizmet ekolünden yararlanılmasının; yaşanan durumun tüm yönleriyle ele alınmasının ve bütüncül perspektifte incelenerek problem çözme süreci başlatılmasının faydalı olacağı ifade edilmektedir (Beter, 2006, s.79).

Göçmenler için en önemli konulardan biri sağlık olmakla beraber sığınmacılar, göç öncesinde bedensel sağlık sorunlarının yanında travma sonrası stres bozukluğu, depresyon

gibi hastalıklardan mustarip olabilmektedirler. Göç esnasında yetersiz beslenmeye, temiz suya erişememeye ve mevsimsel koşullara bağlı olarak çeşitli sağlık sorunları meydana gelebilmektedir (Kökel, 2020). Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women), IOM (Uluslararası Göç Örgütü) ve ASAM (Sığınmacı ve Mültecilerle Dayanışma Derneği) işbirliği ile gerçekleştirilen, 2018 tarihli Suriyeli kadınlara dair ihtiyaç analizi anketine göre; Suriyeli kadınların en tatmin oldukları alan sağlık hizmetlerine erişimde görülmektedir. Kadınların %86'sı sağlık hizmetlerine erişimde bir sıkıntı yaşamadığını, %14'ü ise hizmete erişim sırasında ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmiştir. Raporda genel olarak üzerinde durulan sorunlar ise; geçici kimlik kartı olmayan ya da başka bir şehre kayıtlı olan kadınların sağlık hizmetlerinden yararlanamamaları, kadınların sağlık çalışanları ile dil bilmeme nedeniyle iletişim kurmakta güçlük çekmeleri, sağlık çalışanları tarafından ayrımcılığa maruz kalmaları, sağlık hizmetlerine erişimde temel prosedürleri bilmiyor olmaları ve hizmet alımı sırasında yeterli bilgiye erişememeleri olarak sıralanmıştır. Ek olarak kadınların psikososyal destek ihtiyacına yönelik soru sorulmamasına rağmen bu alanda destek istedikleri gözlemlenmiştir (Yücel, Utaş, Luchsinger, Kavlak, Kristjansdottir ve Freizer, 2018). AFAD'ın yayınladığı Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar raporunda ise; 'Sizin ya da bir yakınınızın psikolojik desteğe ihtiyacı var mı?' sorusuna kampta yaşayanlar %54 evet cevabını verirken, kampta dışında olanların %51 hayır dedikleri görülmüştür. Bu durum kamp dışındakilerin sosyal uyumunun artması ve göç sürecindeki travmanın etkisinin azalması ile açıklanmıştır. Aynı soru hanedeki çocuklar için sorulduğunda; kamp dışındakilerin %74 oranında hayır dediği, kamptakilerin ise %53'ünün hayır dediği gözlemlenmiştir. Bu durum ise çocukların adaptasyon sürecinin daha hızlı olması ile açıklanmıştır (AFAD, 2014).

Sosyal hizmet uzmanlarının göç sürecinde hem göçmenlere hem de ev sahibi topluma yönelik çalışmaları yürütmeleri gerekmektedir. Bu süreçte sosyal hizmet uzmanlarının çeşitli rolleri vardır. İlk rollerinden biri olan vaka buluculuk, dezavantajlı olan göçmenlerin tespit edilmesi ve risklerin belirlenmesini kapsamaktadır. Kaynak yönetimi rolünde bireylerin kaynaklara erişimini ve kurumlar arasında koordinasyonun sağlanmasını amaçlar. Hizmetlere erişemeyen ya da hizmetler hakkında bilgi sahibi olmayan göçmen, mülteci ve sığınmacıları hizmetler hakkında bilgilendirmek ve kaynaklara yönlendirmelerini yapmak toplumun refahı açısından önem arz etmektedir. Savunuculuk rolü, göçmen, sığınmacı ya da mültecilerin hak sahibi olduğu konularda haklarını savunmak ve bu haklarına erişmelerine destek olmayı ifade etmektedir. Ayrımcılıkla mücadele kapsamında ve eğitim, sağlık,

barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlara erişimin sağlanması adına yapılan çalışmalar da savunuculuk faaliyetleri kapsamında değerlendirilebilir. Sosyal hizmet uzmanı, danışandan gerekli bilgileri toplayarak riskleri ve ihtiyaçların analiz etmede ve müdahale planı oluşturmada değerlendirme rolünü yerine getirmektedir. Eğitici-öğretici rolü, mikro, mezzo ve makro düzeyde eğitimlerin planlanmasını ve yürütülmesini kapsamaktadır. Göçmen, mülteci ve sığınmacılara yönelik hak ve hak ihlalleri eğitimleri, farkındalık oluşturmak için verilen eğitim faaliyetleri ve mülteci ve sığınmacılar hakkında doğru bilinen yanlışların değerlendirilmesi açısından topluma yönelik verilen eğitimler bu rolün içerisinde yer almaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının bir diğer rolü ise danışmalık rolüdür. Sosyal hizmet uzmanları, birey ve kurumlara danışmanlık vermekte ve çeşitli işbirlikleri yaparak sorunlara çözüm bulmayı hedeflemektedir. Araştırma yapmak, bilimsel gelişmelere katkı sunmak ve araştırma sonuçları kapsamında politika geliştiricilere öneri sunmak sosyal hizmet uzmanının araştırmacı rolünü içermektedir. Göç eden kişilerin ihtiyaç analizinin yapılması, sosyokültürel uyum düzeyinin belirlenmesi ve ev sahibi toplumun göçmenlere yönelik bakış açısının incelenmesi gibi yapılan araştırmalar bu rolün içerisinde yer almaktadır. Mesleki müdahale rolü, bireylerin mikro, mezzo ve makro düzeyde değerlendirilerek müdahale planı oluşturulmasını ve bu plan kapsamında güçlendirilmesini, baş etme mekanizmalarının geliştirilmesini ve dezavantajı meydana getiren durumların giderilmesini amaçlamaktadır. Son olarak izleme rolünde olan sosyal hizmet uzmanı, müdahalenin beklediği düzeyde gerçekleşip gerçekleşmediğini inceler ve müdahale sonrasında bireyde meydana gelen değişiklikleri değerlendirir (Kökel, 2020).

Levienne de sosyal hizmet uzmanlarının mikro, mezzo ve makro düzey olmak üzere üç düzeyde sığınmacı ve göçmenlerle çalışılması gerektiğini vurgulamaktadır. Mikro düzeyde mültecinin beceri kazanması ve benlik saygısını kazanması hedeflenmelidir. Mezzo düzeyde, grup çalışmaları yapılarak, baş etme kapasitesinin artırılması, psikosomatik tepkilerin düzenlenmesi ve denetim mekanizmalarının iyileştirilmesi hedeflenerek buna yönelik çalışmalar yürütülmelidir. Makro düzeyde ise sığınmacıların sosyoekonomik düzeyi, eğitim ve sağlık durumu, psikososyal gereksinimlerinin araştırılarak ihtiyaç tespitinin yapılması ve ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak politika oluşturulmasına katkı sunulması, sosyal hizmet uzmanlarının rolü ve sorumluluğu olarak tanımlanmaktadır (Beter, 2006, s. 83).

Göçmenler, göç ettikleri süreçte birtakım zorluklarla karşılaşmakta ve bazı savunmasızlıklara sahip olmaktadır. Sahip olabilecekleri savunmasızlıklar dört düzeyde incelenmiştir. İlki bireysel faktörler olmakla beraber, fiziksel ve biyolojik özellikler, kişisel deneyimler, inançlar ve tutumlar, bilişsel süreçler gibi durumları içermektedir. İkincisi ailesel faktörlerdir ve aile büyüklüğü, kişinin ailedeki rolü, nesilden nesile aktarım, fiziksel ve duygusal şiddet, ekonomik düzey gibi durumları içermektedir. Üçüncüsü toplumsal faktörlerdir ve eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişim, sosyal kurallar gibi durumları içermektedir. Son olarak yapısal faktörler ise kişisel ve toplumsal düzeyde genel çevreyi şekillendiren, yabancıların inançlarını etkileyen, ekonomik, politik, sosyal, kültürel ve tarihi durumları içermektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının müdahale planlarını oluştururken bu faktörleri göz önünde bulundurmaları, müdahale planının işlevsel olması açısından önem arz etmektedir (Karataş ve Barut, 2021).

Göç raporlarının incelenmesine yönelik yapılan bir araştırmada, savunmasız grupları etkileyen faktörler belirlenmiş olup şu şekilde sıralanmıştır:

1. *Bireysel Faktörler*: Bu faktörler içerisinde istihdama yönelik sorunlar, yasadışı çalışma ve ikamet izni olmamasına ilişkin sorunlar, temel ihtiyaçlara erişimin sağlanamaması, güvenlik açısından karşılaşılan sorunlar, göç ederken bulunulan koşullar ve göçe neden olan faktörler, psikososyal savunmasızlıklar, insan hakları ihlali ve sömürüsü yer almaktadır.
2. *Toplumsal Faktörler*: Hem çalışma hayatı hem de sosyal hayatta karşılaşılan uyum sorunları, toplumsal hayata katılımında yaşanan sorunlar, kentleşme sürecinde marjinalleşmenin meydana gelmesi ya da refah seviyesinin düşmesi, ülkede yaşanan ekonomik ve siyasi krizlerin hayat koşullarını olumsuz etkilemesi toplumsal faktörler arasında yer almaktadır.
3. *Yapısal Faktörler*: Statünün belirsizliği, sosyal güvenceden yoksun olma, temel hak ve hizmetlere erişimde zorluk yaşama, sağlık hizmetlerine erişememe, doğal afetler ve iklim değişikliğinin meydana gelmesi, insan ticareti gibi konular yapısal faktörler arasında ele alınan savunmasızlıklardır.

Ailesel savunmasızlıklar incelendiğinde, ailenin refah düzeyinin düşük olması, aile birleşiminin sağlanamaması, bazı aile fertlerinin geride kalması ve aile birleşimindeki politik engellerin bu kategori içerisinde değerlendirildiği görülmektedir.

Göçmen kadınlara ilişkin savunmasızlıklar ise, güven sorunları, aile hayatında kadına verilen sorumluluklar, geride kalma ya da bırakılma, iş hayatında düşük ücrete çalıştırılma, sosyal güvence eksikliği, insan ticareti, fırsat eşitsizliği olarak sıralanabilir.

Çocuk göçmenlerin sahip olduğu savunmasızlıklar; geride bırakılma, hak ve hizmetlere erişim, refakatsizlik, statünün belli olmaması, sayısal artış, sömürü ve istismar unsurları, damgalanma, insan ticareti, korunma ihtiyacı, doğal afetler ve iklim değişikliği olarak sıralanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları göç sürecinde psikososyal destek hizmeti verme, hak ve hizmetlere erişimde savunuculuk yapma, kaynaklar arasında arabuluculuk yapma gibi mesleki rolleri bulunmaktadır (Karataş ve Barut, 2021).

Yapılan bir çalışmada göçmenlerle sosyal hizmet alanında yapılmış olan araştırmalar derlenmiştir. Derlenen araştırmalar çeşitli başlıklar çerçevesinde incelenmiş, yapısal eşitsizlikleri ele alan hak temelli yaklaşım açısından ele alındığında, işçi haklarına ve ruh sağlığı hizmetlerine erişime odaklanılmış, yapısal ve hak temelli bir sosyal hizmet merceğinden toplum temelli çalışmanın önemi vurgulanmıştır. Çocuklar ve gençler açısından ele alındığında ABD hükümetinin göçmen çocukları ailelerinden ayırmaya yönelik giderek artan cezalandırıcı uygulamasıyla mücadele ettiği ifade edilmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının ihtiyaçları belirleme ve hizmet sunumunda, kaynaklara erişimin sağlanmasında ve veri toplamada etkin rol oynamalarının önem arz ettiği gözlemlenmiştir. Okullaşma açısından ele alındığında ise onlara uygun programların oluşturulmasının önemli olduğu ve okullaşmanın entegrasyonda birincil güç olarak değerlendirildiği belirtilmiştir. Bir başka araştırmada gençlerin katılım sağladığı kulüp çalışmalarının umut ve aidiyet duygularını artırdığı ifade edilmiştir. Amerikalı araştırmacılar ise sosyal hizmet uzmanlarına çağrıda bulunarak refakatçisi olmayan çocuklar için mevcut hizmetlerin ve hizmet sunumundaki boşlukların belirlenmesinin önem arz ettiğini belirtmişlerdir. Bir diğer bakış açısı, yeni gelen sığınmacılar arasında sosyal içermeye ve refahı teşvik etmek için bir dizi toplum temelli müdahale önermektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan çalışmada mültecilere hizmet sağlamada toplum sağlığı merkezlerinin önemine vurgu yapılmış ve İngiltere'de yapılan bir çalışmaya göre, bu tür merkezlerde mültecilerle ilgili en iyi uygulamaların mültecilerin katılımı, tercümanlarla işbirliği ve kültürel yeterliliğin sağlanmasıyla olacağını göstermektedir. Kimyasal bağımlılığı azaltmak için mülteciler ile sağlık ve sosyal hizmet sağlayıcıları arasında sürdürülebilir işbirliklerinin kurulmasına katkı sağlayacak çerçeve önermenin ve mültecilerin kimyasal bağımlılığıyla başa çıkmak için

topluluk temelli yaklaşımları tanıtmanın önemli olduğu saptanmıştır. Topluluk katılımı ve akran desteği rolünün mültecilerin kapasitesini tanıma ve geliştirmede önemli bir rol oynadığını vurgulayan ve bir akran desteği programının bulgularını sunan yazarlar, özellikle mültecilerin özerkliğini artırmada etkili olduğunu belirtmişlerdir. Mülteci kadınlara yönelik toplum temelli bir programın değerlendirmesine dayanarak halk sağlığı çalışanlarının sağlık eğitimi eğitimlerine katılımının, mülteci kadınlar için eğitimin kültürel uygunluğunun sağlanmasının ve sağlık odaklı müdahaleleri çerçevelemek için ekolojik sosyal hizmet modelinden faydalanılmasının yararlı olacağı ifade edilmiştir. Yapılan bir araştırmada, stresin insani yardım çalışanları üzerindeki etkisine ilişkin eğitim ve öğretimin önemine değinilmiş, sosyal hizmet uzmanlarının ikincil travmatik stres düzeyinin azaltılması amacıyla temel stres faktörleri ve etkili öz bakım teknikleri konusunda eğitim almalarının faydalı olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca insani yardım kuruluşlarıyla birlikte çalışılmasının ve bu alanda çalışanlara yardım etmek için ruh sağlığı hizmetlerinin sağlanmasının önem arz ettiği belirtilmiştir. Entegrasyonun önündeki engeller; mültecilerin temel ihtiyaçlarına dikkat edilmemesi, toplumsal cinsiyete duyarlı pratiklerin uygulanmaması ve hizmet sağlayıcıların mültecilere yönelik değerlilik algısının yeterli düzeye ulaşmaması olarak sıralanmıştır. İnsan hakları ve sosyal hizmet değerleri bağlamında değerlendirme yapılmış ve Tayland'daki sığınmacılar için yasal bir çerçevenin bulunmadığı belirtilmiş, özellikle Pakistan ve Somali'den gelen kadınlara ve gençlere yönelik koruma eksikliğine vurgu yapılmıştır. Tüm araştırmalar derlendiğinde; politika savunuculuğu yapan, topluluk örgütlenmesine katkı sunan veya mültecilerle çalışan hizmet sağlayıcıların ve eğitilmiş sosyal hizmet uzmanlarının göç sektörü içindeki programlara nerede ve ne ölçüde katkıda bulunduğuna dair araştırmaların artırılmasının alana katkı sunacağı gözlemlenmiştir (Popescu ve Libal, 2018).

2.6. Maneviyat Kavramı

Maneviyat sözcüğü TDK'ye göre “yürek gücü, moral” anlamına gelmektedir. Bununla birlikte maneviyat, “manaya, anlama dair” olarak da ifade edilebilir (Akbaş, 2017: 103). Bu yüzden maneviyat kavramından söz edebilmek için anlamdan da söz etmek gerekmektedir. Anlam kelimesinin hayatın amacına yönelik bir arayışı ifade ettiği söylenebilir. Maneviyat; kişinin hayata yüklediği anlam, hayatın amacına yönelik anlam arayışı ve hayata devam etmek için gereken güç ve içsel bir tutum olarak tanımlanmaktadır (Çapcıoğlu ve Çapcıoğlu, 2016).

Newman, bireylerin maneviyata sahip olmaları için inançlarının rehberliğinde bir hayat sürdürmeye çalıştıklarını ve bu süreçte meditasyon, dua ya da içsel inançlarının ortaya çıkardığı hislere bağlı olarak eylemleriyle ilgili bilinçli kararlar alabileceklerini ifade etmektedir (Newman, 2004). Hristiyan perspektifinden bakıldığında maneviyat, Tanrı'nın önünde bulunma ve yaratılan dünyada var olmaktır (Wainwright, 1987, s. 452). İslam dini açısından maneviyat kavramı insanı geliştiren ve destekleyen bir olgudur. Allah ile kurulan ilişki ve yapılan ibadetler maneviyatı artırırken hem insanın yaşamına anlam yüklemesine hem de bu yüklenen anlama ilişkin bir yaşam sürdürerek olumlu duygulanımlarının artmasına katkı sunmaktadır (Apak ve Acar, 2018:365-374).

Swinton, maneviyat kavramını çeşitli alt boyutlara ayırarak incelemiştir. Maneviyatın anlam boyutunda varoluşa atfedilen değeri ve hayatın önemini, değer boyutunda inançların varlığını ve düşünce, duygu ya da davranışın değerine bakıp gerçekliği aramayı, aşkınlık boyutunda var olan potansiyelin aşılmasını ve minnettar olmayı, bağlantı boyutunda bireylerin inandığı Tanrı'ya, değerlere, kişilere ya da nesneye bağlı olmasını, oluş boyutunda ise insanın kendisini nasıl anlamlandırdığını ele almıştır. Bir diğer sınıflandırmayı ise bireyin bağlantı kurduğu mekanizmalara göre oluşturmuştur. (Swinton, 2001).

Koneig ise maneviyat kavramını zaman açısından sınırlandırarak dört dönem içerisinde incelemiştir. İlk dönem geleneksel tarihsel dönemdir ve bu dönemde maneviyat, mental ve fiziksel sağlıktan ayrı değerlendirilmektedir. İkinci dönem modern dönem olarak adlandırılmaktadır ve maneviyat, dini kapsayan bir kavram olarak ele alınmaktadır. Üçüncü dönem modern totolojik dönem olarak adlandırılmakta ve bu dönemde maneviyatın pozitif psikolojiyle olan ilişkisi incelenmektedir. Son dönem olan modern klinik dönemde ise maneviyat, hem dini hem de pozitif psikoloji kavramlarını kapsamaktadır. Ayrıca bu dönemde herhangi bir dini inanca sahip olmayanlar da maneviyatı yüksek olarak kabul edilmiştir (Koenig, 2008).

Booth maneviyatı, hayat için güç kaynağı olan içsel bir tutum olarak tanımlamaktadır. Manevi deneyim kavramı Hinterkopf tarafından insanların hayatın aşkın yönüne anlam yüklemesine yardım eden, hayata yönelik yeni anlamların keşfedilmesini sağlayan ve insanları olgunlaştıran bir deneyim olarak tanımlanmaktadır. Chandler, Holden ve Kolander ise kişinin artan bir bilgi ve sevgiyle sonuçlanan ve önceki anlayışını yükselten yeni bir yaşantıyı benimsemesini manevi deneyim olarak adlandırmaktadırlar. İnsanların manevi

yönü onlara yaşamaları için cesaret veren bir enerjidir. Bu enerji her insanda farklılık göstermekle birlikte, insanın bilgiye, hayatın manasına, umuda, sevgiye ve merhamete erişmesine katkı sunar. Maneviyat, insanın büyüme ve yaratıcılık potansiyelini, din, ruh ve kişilik özelliklerinin ötesini kapsamaktadır (Özdoğan vd., 2016).

2.6.1. Maneviyat ve din ilişkisi

Cicirelli'ye göre maneviyat kavramı, dini maneviyat ve din dışı maneviyat olarak ikiye ayrılmaktadır. Dini maneviyatı, bireyin her şeye gücü yeten bir Tanrı'ya inanması olarak tanımlamaktadır. Din dışı maneviyatı ise bireyin güçlü ve güzel gördüğü bir kişiyle, nesneyle ya da düşünceyle kurduğu özel bir tecrübe olarak açıklamaktadır (Cicirelli, 2011).

Dindarlık, farklı dinlere yönelik görüş ve tutumları içeren bir kavramdır. Din, bir inanç sistemini ve çeşitli prensipleri içermektedir. Maneviyat ise herhangi bir dinle ilişkisi olmayan insanların da sahip olabileceği mistik güç, aynı zamanda psikolojik iyi oluşu pozitif yönde etkileyen bir kaynaktır (Horozcu, 2010).

Maneviyat ve dini pratikler, birbirlerinden tamamen ayrılmamakla beraber birbirlerini bütünüyle de kapsamamaktadır. Din kavramı daha kitlesel bir yapıyı ve belirli bir öğretiye inanmayı içerirken, maneviyat daha kişiseldir ve ilahi varlıkla olan etkileşimi ifade etmektedir. Bu yüzden din ve maneviyat, insanlarda birbirinden bağımsız olarak bulunabilmektedir. Maneviyat, din kavramını içeren fakat konusunu dinden almayan felsefi yaklaşımlarla beraber kişisel tecrübeleri de kapsayan bir konu olarak ifade edilebilir (Ekşi, 2020:2-8).

Zinnbauer ve Pargament'in maneviyat ve dindarlık kavramlarına ilişkin bulguları değerlendirildiğinde; birçok katılımcı kendisinin dindarlık ve maneviyat düzeyini yüksek olarak ifade etmiş olmakla birlikte, kendisini maneviyat düzeyi yüksek ve dindarlık düzeyi düşük olarak tanımlayan katılımcılar, maneviyat kavramını dini reddetmek için araç olarak görmektedirler. Dindarlık ve maneviyat genel hatlarıyla birbirleriyle ilişkilidir ancak farklılaştığı noktalar da bulunmaktadır. Her iki kavram da biyolojik, psikolojik, bilişsel, ahlaki, sosyokültürel fenomenlerle ilişkilidir (Ekşi, 2020:2-8).

Maneviyat kavramı, literatürde çeşitli şekillerde kullanılmakta olup bireyin kendisinden daha yüce ve kuvvetli bir varlıkla kurmuş olduğu, her zaman Tanrı ile ilgili olmayan ilişki ve bu ilişkiye yüklediği anlam olarak ifade edilebilir. Maneviyat, bazı araştırmacılara göre her zaman din ve Tanrı ile ilişkili olmamakla beraber, kimi zaman tabiatla olan ilişkiyi ifade etmektedir. Yani bireylerin dindarlık düzeyi düşük ancak maneviyat düzeyi yüksek olabilmektedir (Dein ve Kımter, 2014).

Dindarlık, tanrıya inanmak gibi kişisel görüşlere ek olarak kilise etkinliklerine katılmak veya herhangi bir dinin esaslarına bağlı olarak yapılan pratikleri içermekteyken maneviyat, bireysel tecrübeleri kapsamaktadır. Yapılan bir araştırmada dindarlık düzeyi ile maneviyat düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırma sonucuna göre insanlar, manevi deneyimler sayesinde dini inanç ve uygulamalara yaklaşmaktadırlar. Bu yüzden dindarlık ve maneviyatın birbiriyle yakından ilişkili oldukları söylenebilir (Zinnbauer, Pargament, Hill, Hood, McCullough, Swyers ve Larson, 2013). Pargament (1997) üç farklı dini başa çıkma yönteminden bahsetmektedir. İlki kendi kendini yönetme yaklaşımıdır. Diğer bir deyişle insanlar, başa çıkmak için Tanrı tarafından verilen kaynaklara güvenmektedirler. Bir diğeri ise erteleme yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre insanlar sorunu çözmek için sorumluluklarını Tanrı'ya yükleyerek ertelemektedir. Son yaklaşım ise işbirlikçi yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre ise insanlar Tanrı ile işbirliği içerisinde hareket etmektedirler (Pargament, 1997).

2.6.2. Maneviyat ve psikolojik danışma

William James, Gordon Allport, Abraham Maslow, Erich Fromm, Carl G. Jung ve Eric Erikson gibi önemli psikologlar maneviyatın bireyin üstündeki pozitif etkilerine değinmektedirler. Maneviyat, insanlardaki başa çıkma yöntemlerini belirleyen bireysel değerleri ortaya çıkarmaktadır ve ruh sağlığının iyileştirilmesinde önemli rol oynamaktadır (Aydın, 2004). Bu alanda yapılan çalışmalara bakıldığında; 2021 yılında yapılan 'Polislerde Stresle Başa Çıkma Maneviyatın Rolü' araştırmasında bireylerin eğitim düzeyi ve yaşları arttıkça maneviyat düzeyinin arttığı ve maneviyat düzeyi arttıkça stres seviyesinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Beçetek, 2021). 2020 yılında yapılan 'Kanser Hastalarında Maneviyat ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi' çalışmasında, kanser hastalarının Manevi Yönelim Ölçeğinden aldığı puan arttıkça Beck Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları puanın azaldığı gözlemlenmiştir (Taşan, 2020). 2017 yılında yapılan 'Yaşlılarda Yaşam Kalitesi ile Maneviyat Arasındaki İlişki' araştırmasında yaşlıların yaşam kalitesi ile

maneviyat düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Hastalarla yapılan bir çalışmada, hastaların psikososyal uyumu ile manevi destek arasındaki ilişki incelenmiş ve iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer bir deyişle manevi destek programından yararlanan hastaların sosyal uyumunun daha yüksek olduğu, maneviyatın tedaviyi desteklediği gözlemlenmiştir (Kars, 2022). Yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda maneviyat düzeyi arttıkça insanların ruh sağlığı olumlu yönde etkilenmektedir.

Yapılan araştırmalarda dindarlık düzeyinin yüksek olması; benlik saygısı, iyimserlik, iyi oluş, hayata umutlu bakma ve yaşam doyumu düzeyini artırdığı, depresyon düzeyini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca dindarlık, insanların kendilerini sosyal bir gruba ait hissetmesine destek olmakta ve bu nedenle depresyon riskini azaltmakta dolaylı bir rol oynamaktadır. İnsanlar, yaşanan olumsuz olayları değerlendirmede dini inançları sayesinde oluşturdukları çerçeveleri kullanmaktadır ve bu çerçeveler insanların psikolojik sağlamlığını artırmada etkili rol oynayabilmektedir. Hristiyanlık, Yahudilik ya da İslam dinlerinde, yaşanan olumsuz olayların eğitici ve öğretici bir rolü olduğu düşünülmektedir, bu inanç da bireylerin psikolojik sağlamlığının artmasına, olumsuz olaylara bakış açılarının iyileşmesine ve baş etme kapasitelerinin artmasına yardımcı olmaktadır (Dein ve Kımter, 2014).

Manevi destek geniş alan ve dar alan olmak üzere iki ayrı şekilde tanımlanmıştır. Geniş anlamda manevi destek, bireyleri ya da grupları hem maddi hem de psikososyal açıdan desteklemeyi içermektedir. Dar anlamda manevi destek ise umut, yaşamın anlamı, aidiyet gibi kavramları içermektedir ve bireyin olumsuz duygulanımlarını azaltacak hizmetin sunulması olarak tanımlanmaktadır. Psikososyal ve manevi destek verecek uzmanın sahip olması gereken özellikler ise şu şekilde sıralanmıştır; yeterli bilgi ve beceri düzeyine sahip olunması, danışanın çevresi ile işbirliği içinde çalışılması, güven ortamının sağlanması, etkili iletişim becerilerine sahip olunması. Psikososyal ve manevi destek süreci, danışanın rehberliği ya da yardımı kabul etmesiyle başlamaktadır. Yaşama ve olaylara yönelik bakış açısı kişinin yaşadığı durumu anlamlandırmasında büyük bir rol oynamaktadır. Yaşanan durumun algılanmasında manevi bakış açısının olumsuz ya da yanlış olması halinde düzeltilmesi için manevi destek önem arz etmektedir. Dezavantajlı gruplarla yürütülen manevi destek programlarının kişinin hassasiyet ve özel durumlarını kapsayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Manevi destek programlarını yürütecek danışmanların sadece

din bilimleri alanında değil ayrıca farklı alanlarda da kendilerini geliştirmelerinin önemli olduğu ifade edilmektedir (Çapcıoğlu ve Çapcıoğlu, 2016).

Psikanaliz ve maneviyat

Psikanaliz kuramının kurucusu olan Freud, bilinç dışına önem vermiş ve kişilik kuramını ortaya koyarak id, ego ve süper ego kavramlarını literatüre kazandırmıştır. İd; acı çekmeyi engellemek isteyen ve zevk almayı temel alan, akla uygun olmayan istekleri arzulayan içgüdülerin bulunduğu yer olarak tanımlanmaktadır. Ego, sosyal çevrenin talepleri ile içgüdülerin arasında ortayı bulmayı hedefleyen bir mekanizmadır. Süper ego ise dış dünyanın taleplerini temsil etmekle birlikte gerçekleşen olayın iyi veya kötü olduğuna karar veren ahlaki kuraları da içermektedir (Corey, 20015: 75-114). Freud'un maneviyata bakış açısı incelendiğinde, insanların yaratıcı ya da ilahi bir güçle olan ilişkisini babasıyla olan ilişkilerine benzetmiştir. Din kavramını, suçluluğun ilkel tabiatı ile ilişkilendirmiş ve suçluluk duygusunu en aza indirmek için bu kavramın ortaya çıktığını savunmuştur (Ekşi, 2020: 26). Freud'a göre din kavramı, bireylerin gerçek benliğini etkileyen bir nevrozdur. Freud, insanın inandığı ölçütlere uygun sahte bir benlik geliştirdiğini ve sağlıklı bir kişilik oluşturamadığını savunmaktadır (Şentürk, 2004).

Psikanaliz kuramının diğer temsilcilerinden biri olan Alfred Adler, bireylerin sosyal çevresiyle olan ilişkileri sayesinde motive edildiğini, bilinç dışından çok bilince dikkat edilmesinin gerektiğini belirterek Freud'la fikir ayrılığı yaşamıştır. Adler, hayatın manası ve başarı, kusursuzluğa ulaşmak için gösterilen gayret ve bu gayretin kaynağı olan aşağılık duygusu üzerinde durmuştur. Yaşam tarzı kavramıyla insanların varlığına mana atfeden ilişkileri ele almıştır (Corey, 2015: 123-155). Adler, Tanrı'yı kusursuzluğun simgesi, bireylerin kendilerini daha iyi bir yere getirmek için gayret etmenin önemli bir nedeni olarak ifade etmektedir. Adler'e göre Tanrı ile kurulan bağ, benliğin gelişimini büyük ölçüde etkilemektedir (Ekşi, 2020: 27-28).

Bu kuramın bir diğer temsilcisi Carl Gustav Jung; bilinç, kolektif bilinç dışı, arketipler gibi kavramları ele almıştır. Jung'a göre bilinç, var olmanın ön şartıdır ve insanların kendisini anlaması ancak kendisinin bilincinde olması ile mümkündür. Kolektif bilinç dışı, geçmiş nesillerin tecrübelerini içermektedir. Arketipler ise insanların kendisinden önce yaşayan nesillerin deneyimlerini, kendi hayatına aktarmaya zemin hazırlayan bilişsel unsurlardır.

Jung ile maneviyat arasındaki ilişkiye bakıldığında, bir dine inanmanın sadece dinsel değil, ayrıca sosyal bir konu olduğunu vurgulamaktadır. Jung'a göre insan, sosyal çevreyle iletişimi olmadan hayatını sürdüremeyeceği gibi dünya ötesi bir varlığa inanmadıkça varoluşu için gerçek bir sebep bulamamaktadır ve Tanrıya inanmayan insan dünyanın fiziksel ve ahlaki kısırtıcılığına kendi imkânları ile direnememektedir. Jung, din kavramının insana özel içgüdüsel bir tutum olduğunu ifade etmiş ve manevi inancın önemine dikkat çekmiştir (Jung, 2016: 43-100).

Hümanist psikoloji ve maneviyat

Hümanist psikoloji bir diğer adıyla hümanizm, insanın biricik ve özünde iyi olduğunu, yaşanan durumlarla baş etme gücünü kendi içinde bulundurduğunu ifade eden kuramdır. Hümanizm, insanın hayatını etkileyecek durumlarda seçim yapma gücünü ve özgürlüğünü elinde bulundurduğunu vurgulamaktadır. Hümanizm yaklaşımının temel varsayımı, bireyin iradesini kuvvetlendirerek bilinçsiz davranışlara hâkim olmaktır. Böylece bireyler birbirini sevmeye ve anlamaya yönelmektedirler. Bu durum insanlar arasındaki hoşgörüyü artırmaktadır (Yazoğlu, 2010).

Hümanist psikolojinin temsilcilerinden biri olan Maslow, ihtiyaçlar hiyerarşisinin en üst basamağına kendini gerçekleştirme adını vermiş ve kendini gerçekleştiren bireylerin Tanrı'nın yolunda ilerleyenler olduğunu ifade etmiştir (Ekşi, 2020:37-38).

Varoluşçu terapi ve maneviyat

Varoluşçu yaklaşım, insanların hayat üstüne düşüncelerini ve yaşamları boyunca karşılarına çıkan alternatifleri anlamalarını teşvik eden ve hayatın manasını ve amacını ele alan kuramdır. Varoluşçu yaklaşımın ele aldığı kavramlar özgürlük, ölüm ve yok olma, anlamlı bir hayat, kaygı ile baş etme olarak sıralanabilir.

Varoluşçu yaklaşımın kökenleri incelendiğinde; Kierkegaard, angst olarak tanımladığı endişe ve kuşkuya benzeyen bir kavrama değinmektedir. İnsanları aksiyona geçiren etkenin angst olduğunu ifade etmektedir. Nietzsche, geleneksel anlayışı kabul etmemiş, geleneksel tutumların bizi yanlış bir şekilde yönlendirdiğini ve toplumda kabul gören ahlak yargılarının olduğu gibi kabullendiğimizde ileri gidemeyeceğimizi belirtmiştir. Heidegger, yaşadığımız

her anın değerli ve özel olduğunu vurgulamış ve o anki hislerimize ve fikirlerimize odaklanarak olmak istediğimiz kişiyle ilgili düşüncelerimizi ortaya çıkarmanın önemi üzerinde durmuştur. Sartre, geçmişte olan olaylara yoğunlaşmak yerine yaşadığımız ana odaklanarak çeşitli alternatifler arasından daha kalitelisini seçebileceğimizi ifade etmiştir (Corey, 2015: 167-201).

Varoluşçu yaklaşım, ölüm kaygısına odaklanmaktadır. Ölüm kaygısı öteki kaygıların ötesine geçerek yaşamdaki geçiciliğimizi bize anımsatmaktadır. Yalom'a göre ölüm kavramı inkâr edildiğinde yaşam daralmaktadır. Varoluş hedefiyle yaşayan insanların, ölümden sonra yok olacağını düşünmesi ve bu düşünceyle hayatlarını devam ettirmesi insanların ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durumlarda insanlar ölümden sonraki deneyimlerine ilişkin yanıtları kendi inanç ve maneviyatlarında bulmaktadır. Ölüm sonrası bir yaşamın olduğunu bilmek bireyin sonsuz varoluş fikirleri ile örtüşmektedir. Anlamsızlık kaygısı ise yaşanan bir diğer kaygıdır ve yaşama nasıl bir anlam atfedilmesi gerektiği ile ilgilidir. Bu kaygının yanıtı için de insanların inançlarına ve maneviyatlarına odaklanmak gerekmektedir (Kula ve Erden, 2017).

Pozitif psikoloji ve maneviyat

Mutluluk arayışı, olumlu duygular, psikolojik iyi oluş, yılmazlık, yaşam kalitesi, empati, umut, iyimserlik, özsaygı, öz yeterlilik, sebatkarlık gibi kavramlar pozitif psikolojinin temel odağını oluşturmaktadır. Pozitif psikolojinin akış kuramına göre akış hali, insanın o an yaptığı işe dikkatini vermesi ve zaman kavramını yitirmesiyle ortaya çıkmaktadır. Pozitif psikolojinin öne çıkardığı bir diğer kavram ise farkındalıktır. Farkındalık; yaşanan ana odaklanarak zamanın tadını çıkarmayı, olayların, duyguların ve düşüncelerin geçmişteki ya da gelecekteki boyutlarıyla değil şu anki hallerini keşfederek yaşamamızı ifade etmektedir. Farkındalığı artan bireyler, geçmiş ya da gelecek endişesi ile boğulmak yerine yaşadığı ana odaklanmaktadır. Bu durum da kişinin stres seviyesini azaltmakta, yaşadığı andan keyif almasını sağlamakta, yaşanan olayların kişisel yargılardan bağımsız değerlendirilerek daha doğru kararlar verilmesine katkı sunmakta ve ruh sağlığını korumaktadır (Alidina, 2020).

Pozitif psikoloji; erdem, değer, pozitif birey özellikleri, tinsellik gibi kavramların arayışı sonucu ortaya çıkmıştır. Şükran ve teşekkürle doğrudan ilişkili olan pozitif psikoloji, ortaya

çıkan şükran ve teşekkürün verilen lütuflar sayesinde olduğunu belirterek bu lütufların kaynağına odaklanmaktadır (Ayan, 2020).

Pozitif psikoloji insanların iyi bir yaşam sürmesini ve mutlu olmalarını öncelemektedir. İnsanın yaşadığı olaylardan çok olayları nasıl algıladıkları önem arz etmektedir. Seligman'a göre iyi ve huzurlu bir bireyde olması gereken özellikler maneviyat sayesinde kazanılmakta ve hayata mana katmaktadır. Yapılan bir araştırmada psikolojik iyi oluş ile maneviyat arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Dini yönelimleri artan insanların, yaşamın manası, kişisel gelişim ve diğer insanlarla olumlu ilişkiler alt puanlarının da arttığı gözlemlenmiştir (Göcen, 2013).

Bilişsel davranışçı terapi ve maneviyat

Bilişsel davranışçı kuram, bireylerin psikolojik problemlerinin gerçek dışı düşüncelerden dolayı meydana geldiğini ileri sürmektedir. İnsanların yaşadığı olaylar, olayın yaşandığı mekân ve insanların inanç sistemleri ile doğrudan ilgilidir. Bilişsel davranışçı kuram; bireylerin duygu, düşünce ve davranışları arasındaki bağlantıyı keşfederek insanların asılsız görüşlerini yıkmayı ve yaşanan durumları yeniden anlamlandırmasını hedefler. Terapi sürecinde üzerinde durulan temel kavramlar ise klasik koşullanma, edimsel koşullanma, pekiştirme, ödül, ceza, maruz bırakma, sönme, sistematik duyarsızlaştırma, sosyal öğrenme olarak sıralanabilir. Bilişsel davranışçı kuramın odaklandığı otomatik düşünceler, insanın belleğinde bulunan, belirli durumlarda aniden ortaya çıkan inançları kapsamaktadır. Ara inançlar ise kişinin içinde bulunduğu duruma eşlik eden inançlardır. İşlevsiz ara inançlara 'insanların beni sevmesi için her koşulda uyumlu olmalıyım.' düşüncesi örnek olarak verilebilir. Temel inanç ise çocukluk döneminde oluşan, kalıplaşmış ve kişinin hayatını etkileyen inançlardır. Başarısızım, yetersizim, sevilmiyorum gibi düşünceler temel inançlara örnek olarak verilebilir. Bilişsel çarpıtmalar da kişinin yaşanan olayları olduğunda farklı yorumlaması olarak ifade edilebilir. 'Hiçbir zaman başarılı değilim' bilişsel çarpıtmanın aşırı genelleme hatasına; 'sunumu tamamlayamazsam bu benim sonum olur' felaketleştirme hatasına; 'kardeşime yeterince zaman ayırsaydım daha başarılı olurdu' kişiselleştirme hatasına; 'evdeki anlaşmazlığın tek sebebi eşimdir' suçlama hatasına örnek olarak verilebilir (Türkçapar, 2018: 108-122).

Maneviyatın bilişsel davranışçı terapi uygulamasına dahil edilmesi üzerine yapılan bir çalışmada, dini şemaların kullanılmasının insanların sıkıntılı bulduğu olayları daha kolay anlamlandırmasına katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bilişsel şemalarda yer alan her şeye gücü yeten bir varlığın olduğunun bilinmesi, insanların yaşadıkları olaylarda Tanrıyla iş birliği yapabileceğini ve onunla iletişime geçebileceğini bilmesi, olaya ilişkin bakış açılarını değiştirmektedir. Bilişsel şemalarda hoşgörü, sabır, umut, affetme gibi kavramların var olması insanların ruh sağlığını olumlu yönde etkilemektedir (Muz, 2009).

2.6.3. Maneviyat ve sosyal hizmet

Sosyal hizmet; insanların aile bağlarını, iş ve okul durumlarını, ekonomik şartlarını, biyolojik, psikolojik, sosyal özelliklerini ve insanı etkileyen bütün çevresel faktörleri baz alarak en üst düzeyde yarar sağlamayı amaçlayan bir meslek dalıdır. Sosyal hizmet mesleğinin hedefi, insanın sosyal yaşamdaki rollerini verimli bir şekilde icra etmesi için gereken kaynakları sağlayarak sosyal işlevselliğini artırmaktır. Sheafor ve Horejsi, insanların temel gereksinimlerini sağlık, beslenme, barınma, sosyal destek, kendini zarardan koruma, kabul görme, yaşamın anlam ve amacını bulma olarak sıralamışlardır (Horejsi ve Sheafor, 2016:22-27). Sosyal hizmet mesleği, insanlar arasında ayırım yapmadan herkese hizmet sunmaktadır ancak sosyal adaletsizliğe, baskıya ve ayrımcılığa maruz kalan toplumun daha hassas üyelerine; çocuk, engelli, yaşlı, hasta ve göçmen gruplara öncelik vermektedir. Sosyal hizmet, çevresi içinde insan temelinde insanları biyolojik, psikolojik ve tinsel/manevi yönleriyle bütüncül bakış açısıyla ele almaktadır. Üç düzeyde çalışan sosyal hizmet uzmanları, mikro düzeyinde danışana ve danışanın yakın çevresi ile ilgilenmektedir. Mezzo düzeyde danışanı ilgilendiren kişiler ve kuruluşlarla ortaklaşa hizmet sunmaktadır. Makro düzeyde ise organizasyon, kurum kuruluş, toplum ve devlet gibi daha büyük çapta faaliyet göstermektedir. Sosyal hizmet hem danışana hem de danışanın çevresine odaklandığı için bireylerin çevresindeki insanlarla beraber huzurlu bir hayat sürmesini hedeflemektedir. Sosyal problemlere kaynak sunmak ve şartları iyileştirme hedefi olan sosyal hizmet mesleği, göçmenlerin sosyokültürel uyumu ile de yakından ilişkilidir.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, sosyal hizmetler kavramını “Kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözülmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi

ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü” olarak tanımlamaktadır. Tanımda manevi yoksunluğun giderilmesine önem atfedilmiş ve sosyal hizmetin bu alandaki ihtiyaçları gideren programları kapsadığı belirtilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Sosyal Çalışmacılar Derneği (NASW), sosyal hizmet uygulamaları için belirlenen standartları biyopsikososyal ve manevi yaklaşım olarak tanımlamıştır. Manevi boyutun, insanların yaşamın anlamına ilişkin düşünceleri ile oluştuğunu belirterek müdahale planı oluşturma ve hizmet sunumunu gerçekleştirmede dikkate alınması gereken bir yön olduğunu vurgulamıştır (Yeşilkayalı, 2016a).

Maneviyat kavramı sosyal hizmet mesleği bakımından ele alındığında, insanlara müdahale planı oluştururken dikkate alınması gereken bir boyut olmakla birlikte, bireylerin güçlü yönü olarak da karşımıza çıkmaktadır. Maneviyat ya da tinsellik, insanların öz benliği ile kurduğu bağ, karşılaştıkları durumlarda doğru ve yanlışa karar verdikleri yerdir. Sosyal hizmet uzmanlarının tinsel yönü incelendiğinde, çalıştığı gruplar itibarıyla sosyal adaletsizlik, ayrımcılık ve şiddet gibi birçok zor olaya şahit olmaktadır ve motivasyonlarını artırmak için manevi gelişimin sağlanması önem arz etmektedir (Horejsi ve Sheafor, 2016:51-52).

Yapılan bir çalışmada, sosyal hizmet uygulamasında maneviyata duyarlı müdahalenin kuramsal zemini ele alınmıştır. Bu çalışmaya göre Carl Gustav Jung’un öncüleri arasında yer aldığı benötesi teori, din ile maneviyatın farklı kavramlar olduğunu ve maneviyatın kişisel tecrübeler ışığında sürekli gelişen öznel bir olgu olduğunu ifade etmektedir. Maslow bunlara ek olarak insanların sahip oldukları maneviyat sayesinde aşkın deneyimler yaşayabileceğini belirtmektedir. Genişletilmiş biyo-psiko-sosyal-manevi yaklaşım, kişilerin sahip olduğu maneviyatın hayata atfettikleri anlam ile ilişkili olduğunu ve insanların bütüncül bakış açısıyla değerlendirilerek müdahale planının oluşturulması gerektiğini belirtmektedir. Sosyal hizmetin temel yaklaşımlarından biri olan güçler perspektifi, danışanların geçmiş başarılarına odaklanarak güçlü yanlarının ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır. Güçlü yanların keşfedilmesinde manevi güçlere odaklanılarak danışanlara yardım edilmesi sosyal hizmet uzmanlarının yürüteceği müdahalelerde önemli rol oynamaktadır. Bütüncül perspektifin de bireylerin güçlü yönlerini ve iyi oluş düzeylerini artıran durumları, biyopsikososyal ve manevi boyutlarda irdelediği ve bu nedenle bu yaklaşımın güçler odaklı bütüncül yaklaşım olarak da adlandırılabileceği ifade edilmiştir (Yeşilkayalı, 2016b).

Sosyal hizmet alanında çalışmalar yürüten Richard Cabot ve psikolojinin önde gelen isimlerinden biri olan William James, danışmanlık müdahalelerinin içerisinde maneviyat ve dinin yer alması gerektiğini, mutlak mutluluğa din sayesinde ulaşılabileceğini savunmaktadırlar. Günümüzde hâkim olan anlayışa göre, insan bir bütündür ve insanı oluşturan tüm sistemler arasında denge vardır. İnsanın hem ruhsal hem de fiziksel açıdan iyi olmasıyla tam bir sağlığa ulaşmak mümkündür. Yapılan çalışmalarda dinin sadece ruhsal sağlığı değil aynı zamanda fiziksel sağlığı da olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir (Köylü, 2007).

Son zamanlarda Batı'da değer görmeye başlayan manevi/tinsel sosyal çalışma, insanı hem kendi çevresi içinde hem de kendi gerçekliği ile incelemeye imkân sunmaktadır. Sosyal hizmet mesleği, bireye yardım etmeyi hedefleyen ve bu hedef için bireyi anlamayı gerektiren bir meslektir. Sosyal hizmet için manevi kabul, kişisel anlam arayışına ve başa çıkma süreçlerine danışmanlık sunmada önem arz etmektedir. Ülkemizde birçok insan tevekkül ve teslimiyet sayesinde, karşılaştığı olumsuz durumlarla baş etmekteyken sosyal hizmet mesleği odağında tinsellik oldukça az yer almaktadır (Akbaş, 2017: 97-121). Her müracaatçı kendisine en uygun hizmeti almalıdır, bu nedenle sosyal hizmet müdahalesi planlanırken yapılan değerlendirmelerde müracaatçının baş etme mekanizmalarını oluşturabilecek güçlü yanlarına odaklanılmalıdır. Müracaatçıyı destekleyen, problemin ortadan kaldırılmasına yardımcı olan ve iyileşmeyi sağlayan kaynakların keşfedilmesinde manevi ve kültürel özelliklere duyarlı olunmalıdır (Yeşilkayalı, 2016a). Sosyal hizmet mesleği insanı anlama ve her insanın yaşam tarzı ve ihtiyacına yönelik müdahale planı yapma gayesinde olduğundan, insanların manevi boyutunu göz ardı etmemeli, bireysel farklılıklar çerçevesinde müdahale sürecini yürütmelidir.

Din ve ruh sağlığı kapsamında yürütülen müdahaleler çeşitli modeller çerçevesinde şekillenmektedir. Kullanılan modeller arasında yer alan sosyal destek modeli dinin, kurallar koyarak düzenleyici rol oynadığını ve ait olma duygusunu besleyerek bütünleştirici rolü olduğunu ifade etmektedir. Kilise, camii, sinagog gibi kutsal mekânlarda yapılan ibadetler ve sonrasında gruplar arasında kurulan iletişim sosyal desteği artırmaktadır. İnsanların kutsal kitaplarında yer alan dini hikâyeleri okuyarak bibliyoterapi çalışmaları yapması psikolojik model kapsamında uygulanmakta ve insanların hem fiziksel hem de ruhsal sağlığının iyileşmesine katkı sunmaktadır (Köylü, 2007).

Maneviyata duyarlı sosyal hizmet uygulamasında dikkat edilmesi gereken noktalar incelendiğinde, her danışanın kendi kaderini tayin hakkı olduğundan kararlarına saygı duymak, danışanın maneviyat düzeyinin ve dini inanç sisteminin belirlenerek uygun hizmet modelinin uygulanmasını sağlamak; daha önce yapılan uygulamaları değerlendirerek en işe yarayan müdahale planını bularak kanıta dayalı sosyal hizmetten yararlanmak; müdahalenin gerektirdiği etik sınırlara uymak ve maneviyata duyarlı sosyal hizmet uygulamasında yetkinliğe sahip olmak; kültürel ve manevi alanda yeterli bilgi düzeyine sahip olarak yansız, yüksüz ve yargısız bir şekilde hizmet sunumunu tamamlamak önem arz etmektedir (Yeşilkayalı, 2016b).

Karşılaşılan olumsuz olaylarla başa çıkma becerisi insandan insana çeşitlilik göstermektedir. Özellikle insanların sevdikleri ve değer verdikleri kişileri kaybetmesi, yoğun bir üzüntü yaşamalarına ve psikolojik durumlarının olumsuz yönde değişmesine neden olmaktadır. Hayatta herkes çeşitli olaylar yaşayabilmekte ve bazı insanlar eşlerinin, çocuklarının ya da yakın akrabalarının kayıpları ile yüzleşmek zorunda kalabilmektedirler. Yapılan bir çalışmaya göre, savaş nedeniyle yakınlarını kaybeden insanlar, şehitlik kavramının manevi boyutuna tutunarak sosyal yaşamdan kopmadan temel hayat becerilerini yerine getirebilmektedirler. Bu yüzden manevi sosyal hizmet hem maneviyatı yüksek insanların güçlü boyutu olarak hem de maneviyatı zayıf olan insanların ölüm ve kayıp ile baş etmede destek mekanizması olarak manevi ve sosyal rehabilitasyon alanında etkili bir yöntem olabilmektedir (Seyyar, 2015).

Göçmenlerin yuvalarını, yurtlarını geride bırakarak farklı bir yere gitmek zorunda olması ve yakınlarının kaybı ile yüzleşmesi gibi zor deneyimler yaşamaları psikolojik sağlıklarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Seyyar'a göre insanların maddi kayıplar yaşadıklarında ve sevdiklerinin kaybı ile yüzleştiklerinde manevi sosyal hizmet uygulaması önem arz etmektedir. Almanya ve İngiltere'de meydana gelen felaket olayları sonrasında insanlar kilise, sivil toplum kuruluşları ve psikososyal destek ekiplerinden manevi destek alabilmektedir. Afet odaklı manevi sosyal hizmet uygulaması kapsamında çalışan arama kurtarma ekibi, doktor, hemşire, psikolog, sosyal hizmet uzmanları ve gönüllü çalışanlara manevi bakım ile ilgili bir eğitim verilerek, yaşanan felaketten zarar gören kişilere biyolojik, psikolojik, sosyal ve manevi boyutta destek sunulmasının faydalı olacağı ifade edilmektedir. Afet odaklı manevi sosyal hizmet uygulaması insanların yaşam görüşlerini temel aldığı için

göçmenler ile çalışılırken de kullanılabilecek bir yöntem olarak ele alınmaktadır (Seyyar ve Yumurtacı, 2016).

Apak ve Abay'ın yapmış olduğu Sosyal Hizmet ve Maneviyat: Sosyal Çalışmacılar İçin Bir Alan Araştırmasına göre, çalışmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarının maneviyat ve sosyal hizmet ilişkisini içeren eğitim almadıkları, alan deneyimleri ile çalışmaya katıldıkları ifade edilmiş ve maneviyat ve sosyal hizmetin, sosyal hizmet eğitimi içeriğine dâhil edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Sosyal hizmet uzmanlarının maneviyat kavramının uygulama boyutuna dâhil edilmesine yönelik düşünceleri ele alındığında, bazı katılımcılar içeriğe eklenmesi gerektiği görüşünderken bazıları da müracaatçıların maneviyattan bahsettiği takdirde uygulamaya dâhil edilmesinin uygun olacağını düşünmektedirler. Sosyal hizmet uzmanlarının olumsuz yaklaşımda bulunduğu olaylar ise müracaatçı ile birlikte dua edilmesi, müracaatçıya manevi bir kitap önerilmesi, görüşme sürecinde manevi bir dil kullanılmasıdır. Ayrıca sosyal inceleme raporunda müracaatçıların maneviyatlarına ilişkin bir alan olmasını da olumsuz değerlendirmektedirler. Genel değerlendirmede sosyal hizmet uzmanları, maneviyatın sosyal hizmet uygulaması içerisine dâhil edilmesi gerektiğini düşündükleri ve teorisinin uygulamaya aktarılmasında desteğe gereksinim duydukları ifade edilmektedir (Apak ve Abay, 2019).

Yapılan bir araştırmada manevi yönelim ile maneviyata duyarlı sosyal hizmet uygulaması arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışmada öğrencilerin manevi yönelimin cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaştığı, erkeklerin manevi yönelim düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Sosyal hizmet uygulamasında manevi yönelimi etkileyen faktörlerden biri sosyal hizmet eğitimi sürecinde verilen eğitimin içeriğinde maneviyata yönelik eğitimlerin verilmesi olarak değerlendirilmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarıyla yapılan araştırmalarda da manevi eğilimlerin maneviyata duyarlı sosyal hizmet uygulamasını etkilediği belirtilmiştir. Çalışmaya göre sosyal hizmet uzmanlarının maneviyata yönelik düşünceleri meslek yaşamları boyunca önemli bir yer tutmaktadır (Acar ve Apak, 2020).

2.6.4. Manevi bakım ve uygulama örnekleri

Dezavantajlı gruplara yönelik manevi bakım ve psikososyal destek uygulamalarını yerinde görmeyi içeren Erasmus + (Plus) projesi kapsamında İspanya Sevilla'ya gidilmiştir. Sevilla'nın seçilme nedenleri arasında eski tarihe dayanması, İspanya'nın en kalabalık

bölgesi olması, kültürel ve tarihsel zenginliğe sahip olması yer almaktadır. Ayrıca büyükşehir olması nedeniyle birçok dezavantajlı grubu bünyesinde barındırmaktadır. Dezavantajlı gruplarla kilise bünyesinde yürütülen uygulamalar Caritas adı verilen sosyal organizasyonların konfederasyonu tarafından organize edilmektedir. Bu konfederasyona bağlı yaşlı bakım evleri de bulunmaktadır ve belirli günlerde bakım evinde bulunan kilisede toplu dua etkinlikleri düzenlenmektedir. Caritas'a bağlı özel hastanelerde ise engellilere, yaşlılara, refakatsiz çocuklara ve yoksullara, din ayrımı gözetmeksizin hizmet sunulmaktadır. Bu hastanelerde hastalara manevi bakım hizmeti de sunulmaktadır. Manevi bakım veren uzmanlar teolojinin yanı sıra psikoloji, tıp, hemşirelik gibi bölümlerden de mezun olmaktadır. Hastane bünyesinde vefat edenler için ise her ay toplu dua ve Pazar günleri ayin yapılmaktadır. Caritas bünyesinde bulunan okullarda farklı yaş gruplarına hizmet verilmektedir ve dezavantajlı gruplarla ilgili farkındalık kazandırılması, manevi değerlerin öğretilmesi amaçlanmaktadır. Sevilla'da bulunan psikologlar ya da doktorlar da manevi bakım uzmanı olarak görev yapmakta ve danışan ya da hastalara müdahalede dini başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadırlar (Belen, 2016).

Aynı proje kapsamında incelenen bir diğer yer ise Macaristan'ın başkenti Budapeşte'dir. Burada engelliler, bağımlılar, yaşlılar ve kadınlar gibi dezavantajlı gruplara psikososyal destek ve manevi bakım hizmetleri sunulmaktadır. Macar Kilise Yardım Kuruluşu tarafından din, dil ve ırk ayrımı gözetmeksizin ihtiyaç sahiplerine yardım yapılmaktadır. Kuruluş; afetzedeler, göçmenler, yoksullar ve diğer ihtiyaç sahibi gruplar başta olmak üzere yardım faaliyetlerini yürütmektedir. Katolik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, dinlerin öğretilmesini hedefleyerek çeşitli kurumlarda çalışacak personel yetiştirilmesine katkı sağlamaktadır. Karoli Gaspar Reform Üniversitesi İlahiyat Fakültesi de aynı şekilde hastane, cezaevi, kiliselere bağlı yardım kuruluşlarında çalışacak personellerin yetiştirilmesine katkı sunmaktadır (Çapcıoğlu ve Çapcıoğlu, 2016).

Finlandiya Helsinki Deaconess Enstitüsü dezavantajlı gruplara sosyal, sağlık ve eğitim hizmetleri sunan dini kökenli bir kurumdur. Sağlık güvencesi olan yaşlıların, engellilerin, bağımlıların ve evsizlerin barınma, sosyalleşme, güvenlik ihtiyaçları kurum tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca kilise tarafından danışmanlık hizmetleri de verilmektedir (Belen, 2016).

İngiltere’de yer alan Yaşlı Bakımevi, Alzheimer hastalarına ve yaşlılara bakım hizmeti veren, bakım personellerinin farklı inançlar hakkında bilgi sahibi olarak eğitim gördüğü bir kuruluştur. Kuruludan faydalanan yaşlılara hangi inanca sahip olursa olsun, dini inançlarının gereğini yerine getirmesi için imkânlar sunulmaktadır. Yiyecek Bankası ve Aşevi ise kiliseye bağlı, kafe ve aşevi olarak hizmet veren ve çeşitli eğitimler düzenleyerek iş imkânları sunan bir kurumdur. Kurum müdürü tarafından haftada bir gün çocuklara İncil’de yer alan hikâyeler okunmakta, her sene toplu dua etkinliği yapılmakta ve her dinin bayramı kutlanmaktadır (Belen, 2016).

Slovakya’da kadın, erkek, yaşlı, işsiz ya da evsiz olup şiddet mağduru olanlara yönelik kurulan Victim Support Slovakia, psikolojik, sosyal ve hukuki açıdan bireylere destek vermektedir. Hizmet sunumunda din, dil ve ırk ayrımı gözetilmemekte, her milletten ya da her dinden insana hizmet verilmektedir. Önleme faaliyetleri kapsamında ilköğretim, ortaokul ve liselerde öğrenim gören öğrencilere farkındalık kazandırmak amacıyla seminerler düzenlenmektedir. Verilen eğitimlerde din adamlarından da destek alınmakta, başvuru olması halinde kilise ile işbirliği sağlanmaktadır. Mağdurların kiliseye duydukları güvenin fazla olması nedeniyle, din adamlarından yardım talep ettikleri belirtilmiştir. Bu nedenle papazlarla işbirliği içerisinde çalışılmaktadır. Katolik kilisesi tarafından kurulan Kriz Merkezleri, farklı yaş ve cinsiyetteki çocuklara kalacak yer, beslenme, eğitim, sportif etkinlikler ve görgü kurallarının öğretilmesi gibi hizmetler sunmaktadır. Merkezde çocuklara dini danışmanlık hizmeti de verilmektedir ve kiliseye gitmek isteyen çocuklara refakat edilmektedir. Slovakya Misyon Hareketi adı verilen kilise tarafından açılan Yarıyol Evleri ise on sekiz yaşını doldurmuş olup işsiz olanlara, zihinsel engelli çocuklara, ailesinden şiddet gören çocuklara hizmet vermektedir. Bu evler her gün papaz tarafından ziyaret edilmekte, bu evlerde yaşayan kızlara dini rehberlik yapılmakta ve evlerde dini sembollere yer verilmektedir. Son olarak suçluların rehabilitasyonunu sağlamak amacıyla cezaevinde çalışan papazların, farklı dini inançlara sahip bireylere yönelik manevi danışmanlık hizmeti sunduğu ve cezaevinde manevi danışmanlığın önem arz ettiğini vurguladığı belirtilmiştir (Çapcıoğlu ve Yıldız, 2016).

İspanya Endülüs’te hastanelerde hastalara yönelik verilen manevi bakım hizmetleri incelendiğinde, Saint Juan tarafından yaptırılan, kiliseye bağlı olan ve rahip tarafından yönetilen hastanenin 53 ülkede 1200 üyesi vardır. Afrika, Amerika, Hindistan, İsrail, Çin, Kore ve Japonya gibi pek çok farklı ülkede toplam 300’e yakın hastanede hem yaşlılara hem

de engellilere yönelik hizmet verilmektedir. Hastanede tedaviye başlayan hasta ve hasta yakınlarına manevi destek hizmetinden yararlanmak isteyip istemedikleri sorulmakta ve hizmet talep eden kişilere din ayrımı gözetmeksizin manevi bakım hizmeti verilmektedir. Kendi inancına uygun destek almayı talep edenler için kendi inançlarına yönelik çalışmalar yapan dernek, kurum ya da kuruluşlarla işbirliği yapılmaktadır. Manevi bakım uygulaması içerisinde bir din görevlisi ve bir psikolog yer almaktadır. Günlük hasta ziyareti yapan psikolog talep edilmesi ya da ihtiyaç duyulması halinde hastalara ya da hasta yakınlarına rahibe yönlendirmektedir. Manevi hizmet kapsamında günah çıkarma, ekmek ve şarap ayini, Tanrı'ya ulaşmadan önce son bir kez dua etme, bağışlanma isteme gibi uygulamalar yapılmaktadır. Defin işlemleri rahipler tarafından yürütülmekte ve her ay vefat edenlere toplu dua etkinliği düzenlenmektedir (Özdoğan vd., 2016).

İspanya'da alkol, sigara, madde, teknoloji bağımlılığına ilişkin çalışmalar yürütülmekte ve manevi destek bünyesinde bağımlılara hizmet verilmektedir. Project Do Omre Derneği, bağımlılıkla mücadele alanında hizmet vermekle birlikte, bağımlıların sosyalleşmesini sağlamaya ve iletişim becerilerinin artırılmasına yönelik eğitimler vermektedir. Sağlıklı beslenme, zaman yönetimi, sportif faaliyetlere katılımı artırma ve bunu sürdürmeyi amaçlamaktadır. Merkezden hizmet alan ve kimsesi olmayan kişiler ise kilise evlerine yönlendirilmekte ve dernekten hizmet aldığı 4-5 aylık süreçte orada yaşamaktadır. Bu süreçte madde bağımlılığını bırakabilen, yaşam rutinine geri dönen, çalışabilecek gücü kendisinde bulan ve kendisini bağımlılıktan kurtulmuş hissedenler için sosyal katılımı hedefleyen ikinci aşama başlamaktadır. Bu aşama yaklaşık 6-8 ay sürmekte ve şehirden uzak yerlerde bulunan evlerde bağımlıların bir arada yaşayarak sorumluluk almalarını sağlama, iletişim becerilerini geliştirme gibi yaşam becerilerinin kazandırılması amaçlanmaktadır. Sonrasında kişi, hayatını yeniden düzenlemeye başladığı üçüncü aşamaya geçmektedir. Bu aşamayı da tamamlayan madde bağımlılarının derneğe gelme sıklığı azaltılmakta ve madde kullanımını bıraktığına emin olduğunda dernekle ilişkisi kesilmektedir. Yetişkin gruplarla yapılan terapilerde ise çevreye ilişkin sorunlar da ele alınmakta ve yaşanan sorunlara rehberlik edilmektedir. Grup terapistleri içinde sosyal çalışmacılar, sosyal eğitimciler, psikologlar ve doktorlar yer almaktadır. Grup terapistleri içerisinde doğrudan bir din adamı bulunmamakla beraber dernek kiliseye bağlıdır ve her din mensubuna hizmet vermektedir (Özdoğan vd., 2016).

Almanya’da hastalara, mahkûmlara ve askerlere manevi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkı anayasal bir hak olarak kabul edilmiştir. Yaşlı ve hastalara yönelik verilen hizmetler kapsamında kiliseye bağlı sivil toplum kuruluşlarından biri olan Malteser, hem ailelere hem de öğrencilere çeşitli eğitimler düzenlemektedir. Eğitimlerin içeriğinde ilk ve acil yardım, sağlıklı yaşam, manevi bakım, kişisel bakım, okul öncesi eğitimler, evde ve toplu yaşam alanlarında dikkat edilmesi gereken kurallar gibi çeşitli alanlarda eğitim, mesleki kurs ya da seminerler düzenlenmekte ve gençlerin yararlanabileceği kulüpler kurulmaktadır. Dernek bünyesinde engelli, yoksul, göçmen, yaşlı gibi dezavantajlı gruplara maddi ve psikososyal destek verilmektedir. St. Vinzenz-Hospiz Augsburg kuruluşu, hastalığın son evrelerine gelmiş ve iyileşme umudu kalmamış hastaların, yaşam dönemlerinin son zamanını manevi bir huzurla geçirmesini amaçlayan bir sivil toplum kuruluşudur. Katolik kilisesi tarafından kurulmuş bu dernek, hem hastaların tedavi edilmesine hem de manevi danışmanlık alarak kendilerini geliştirmelerine ve olumlu duygulanımlarını artırmaya destek olmaktadır. Kuruluş, yürüttüğü çalışmalarını Dünya Sağlık Örgütü’nün kabul ettiği palyatif manevi bakım hizmeti bünyesinde yürütmektedir. Manevi danışmanlık hizmeti, din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin verilmekte olup şu anda yararlanıcıların büyük çoğunluğunun Hristiyan olduğu belirtilmiştir. Bir diğer kuruluş ise Katolik Gençlik Hizmetleri Vakfı tarafından işletilen Augsburg Doğumevi ve Çocuk Hastanesidir ve pediatri, çocuk ve genç psikiyatri, kadın hastalıkları kliniklerinde hizmet vermektedir. Kuruluş devlet tarafından desteklenmekte olup yararlanıcıların tedavi ücretleri sağlık sigorta sistemi bünyesinde ödenmektedir. Kuruluş bünyesinde Hristiyan teolog ve psikolog, manevi bakım uzmanı olarak görev yapmaktadır. Manevi bakım uzmanlarının, dini ve mesleki temsil yeteneğine, etkili iletişim becerisine, etkili ve doğru bilgi aktarımı yapabilme özelliklerine sahip olması beklenmektedir. Çalışanların bu becerilerde uzmanlaşması için çeşitli imkânlar sunulmakta; bilgi ve tecrübe aktarımı için seminerler düzenlenmekte; gezi ve gözlem faaliyetleri yapılmaktadır. Kurum bünyesinde hizmet veren manevi bakım uzmanları, hastanenin sağlık hizmetlerinin bir parçası olarak görev almakla beraber, her birimde kendilerine ait odalar yer almaktadır ve sadece hastalara ya da hasta yakınlarına değil aynı zamanda hastanede çalışan doktorlara, hemşirelere, bakım personellerine de manevi danışmanlık hizmetleri vermektedirler. Hastanede görev alan personeller ile manevi bakım uzmanları işbirliği içerisinde çalışmakta ve manevi boyutu olan konularda manevi bakım uzmanlarına yönlendirme yapılarak hastalara rehberlik edilmesi amaçlanmaktadır. Din ve mezhep ayrımının yapılmadığı bu kurumda danışanların %30’u Müslümandır, bu nedenle kurum bünyesinde farklı dine mensup olan danışanların kendi din görevlilerinden hizmet alması

için imkân sunulmaktadır. Klinikum Augsburg, başta çocuk ve gençlere hizmet vermesi için kurulmuş olup şu anda merkez hastanesi olarak hizmet vermektedir. Hastane içerisinde hem Katolik hem de Protestanlara hizmet vermesi amacıyla kurulmuş kilise ve Müslümanların yararlanması için açılan bir mescit bulunmaktadır. Hastane bünyesinde verilen manevi bakım hizmetleri ise hastane kilisesinin görevlileri tarafından verilmekte, bu kapsamda her gün hasta ziyareti yapılmakta ve talep edilmesi halinde manevi danışmanlık hizmeti sunulmaktadır. Bu danışmanlık hizmetlerinden faydalananların çoğunun Hristiyan olduğu ancak bölgede yaşayanların onda birinin Müslüman olduğu, bu nedenle Müslümanlara ve diğer din mensuplarına yönelik manevi danışmanlık hizmeti verecek yetkililerin istihdam edilmesi gerektiği ifade edilmiştir (Sağlam ve Yüksel, 2016).

2.7. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde maneviyat, sosyokültürel uyum ve sosyal hizmet alanlarında yapılan bilimsel araştırmalara yer verilmiştir.

Bakioğlu, Artar ve İzmir'in (2018) Ankara ilinde yaptığı Suriyeli Sığınmacıların Mültecilik Deneyimleri çalışması kapsamında hem sığınmacıların hem de yerel toplum üyelerinin görüşleri dinlenerek komşuluk ilişkileri irdelenmiştir. Yerel halkın Suriyelilerin savaş bitiminde geri dönmelerine ilişkin düşünceleri incelendiğinde empatik anlayışa sahip katılımcıların dahi geri dönmeleri gerektiğini düşündükleri belirtilmiştir. Suriyeliler ile yakın komşuluk ilişkisi kuran yerel toplum üyelerinin, kitlesel Suriye göçüne yönelik olumsuz bir tavır sergiledikleri, gitmelerinin daha iyi olacağını düşündükleri ve Ankara'ya gelmemeleri gerektiğini belirttikleri gözlemlenmiştir. Yerel halk ise Suriyeliler ile olan iletişimini olumsuz ifadelerle değerlendirmiştir. Suriyelilerin Ankara'daki psikososyal durumları ele alındığında, en önemli sorunlarının işsizlik, ekonomik sorunlar, dil bariyeri ve eğitim olduğu, en önemli korkularının çocuklarının gelecekleri, sınır dışı edilme, evsiz kalma, hırsızlığa maruz kalma, sağlık hizmetlerine erişememek, belirsizlik ve Suriye'deki tanıdıklarının ölüm haberlerini almak olduğu ifade edilmiştir. Sığınmacıların sosyal dışlanma deneyimleri incelendiğinde ise araştırmanın yapıldığı bölgede Suriyeli sayısının fazla olması nedeniyle yerel toplum üyelerinin tepki gösterdiği, bölgenin kültürel yapısının değişmesinden endişe duyduklarını ifade ettikleri belirtilmiştir (Bakioğlu, Artar ve İzmir, 2018).

Çakır'ın yaptığı bir araştırmada mülteci kadınların en çok sosyal ve ekonomik hayatta zorluk yaşadığı ve Türkiye'ye gelmelerinde etkili olan faktörün din olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye'ye gelirken insan kaçakçılarının kendilerinden para istediği ve gelmek için oldukça fazla paralar ödediklerini belirtmişlerdir (Çakır, 2020).

Ankara'da 400 katılımcıyla yapılan bir çalışmada, Suriyelilerle ilgili doğru bilinen yanlışlar incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre Suriyelilerin ülke ekonomisine, ülkenin güvenliğine ve diğer hizmet sunumlarına algılandığı ve toplumun endişelendiği kadar zarar vermedikleri gözlemlenmiştir. Ülkemize gelen Suriyeliler arasında doktorların, mühendislerin ve diğer mesleklerde önemli isimlerin olduğu belirtilmiş, onlarla çalışmanın alana katkı sunacağı ve toplumsal önyargıları aza indirmeye önemli rol oynayabileceği ifade edilmiştir. Yine aynı araştırmada işsizlik oranı ile Suriyeli sayısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı, yaptıkları yatırım sayesinde ülke ekonomisine katkı sundukları, sanılanın aksine suç oranlarının yüksek olmadığı (tüm mahkûmların binde altısını Suriyeliler dâhil tüm yabancılar oluşturmaktadır), sağlık hizmetleri ve eğitim kalitesi ile Suriyeli sığınmacıların geliştiği arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır (Taştan, Haklı ve Osmanoğlu, 2017).

Ankara'da ilinde yaşayan 215 kişi ve Kırıkkale'de yaşayan 159 kişi ile yapılan ve sosyokültürel uyum düzeyinin incelenmesini amaçlayan çalışmada, Suriyeli sığınmacıların uyum düzeyleri; demografik, ekonomik ve kültürel özellikleri bakımından irdelenmiştir. Araştırma, uyum sürecinin büyük ve küçük şehirlerdeki benzerlik ve farklarını Suriyelilerin gözünden ortaya koymayı amaçlamaktadır. Sosyokültürel durumları incelendiğinde çoğunun Türkçe bilmemenin günlük hayatta zorluk oluşturduğunu; dil bilmedikleri için sosyal hizmetlerden yararlanmakta güçlük çektiklerini ve bazı durumlarda hizmete erişemediklerini belirttiği gözlemlenmiştir. Suriyeli oldukları için sosyal açıdan ayrımcılığa maruz kalmadıklarını belirtenlerin oranı %48'dir. Komşuluk ilişkilerine ilişkin görüşlere bakıldığında kararsızların çoğunlukta olduğu, diğer cevapların da birbirine oldukça yakın dağıldığı gözlemlenmiştir. Bu bulgular ışığında Suriyelilerin sosyokültürel uyum düzeyinin yüksek olmadığı, bu nedenle Suriyelilerin ve Türklerin etkileşimini artıracak politikaların geliştirilmesinin entegrasyonu artırmada önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir. Kültürel ve dilsel açıdan farklılıkların olması; ilk etapta Suriyelilerin misafir olarak değerlendirilmesi ancak bu durumun uzaması ve misafirlikten ziyade yerleşik bir düzene geçiliyor olması sosyokültürel uyumu olumsuz yönde etkileyen faktörler arasında yer aldığı belirtilmektedir (Ayan ve Yaylı, 2022).

Ankara ilinde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerle yapılan bir çalışmada, çoğunluğun Suriye'ye geri dönmek istediği, Suriyeli oldukları için zaman zaman ayrımcılığa maruz kaldıkları gözlemlenmiştir. Öğrencilerin Suriye kültürü ile Türk kültürünün farklı özelliklere sahip olduğunu, bu nedenle mevcut kültürel değerlere uyum sağlanmaya çalıştıklarını, en çok zorluk çekilen alanın dil olduğunu, kültürel benzerliğin ise dinde olduğunu ifade ettikleri belirtilmiştir (Yıldız, 2020).

Ankara'nın Siteler bölgesinde 22 kişi ile yapılan bir çalışmada, çalışma hayatında olan Suriyelilerin sosyokültürel uyum düzeyinin daha yüksek olduğu, çalışma hayatının Türkçeyi öğrenmeyi kolaylaştırdığı, sosyal ilişkileri güçlendirdiği gözlemlenmiştir. Katılımcıların göç etmeden önce Türkiye ve Türk kültürü hakkında bilgi sahibi olmadığı, çalışma hayatından sonra Türkiye ile ilgili görüşleri alındığında ise olumlu düşüncelere sahip oldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca katılımcıların çoğunun Suriye'ye dönmek istemediği, savaşın bitmesi durumunda Türkiye'de yaşamaya devam etmek istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Suriyelilerin Türklere yönelik olumlu tutumlarında en etkili unsurun din olduğu gözlemlenmiştir (Özaydın, 2021).

Ankara, Hatay ve İzmir illerinden katılımcılar ile gerçekleştirilen nitel bir çalışmada sosyal uyumun önündeki engeller sekiz ayrı başlıkta incelenmiştir. İlk başlık sosyal refah sistemi içindeki eşitsizlikler olarak belirlenmiş ve kiraların yüksek olmasını, işsizliğin yüksek olmasını, sağlık masraflarını, adaletsiz gelir dağılımını ifade ettiği belirtilmiştir. İkinci başlık dil bariyeri, üçüncüsü ise kendi kimliğini koruma endişesi olarak belirtilmiştir. Arapça konuşulmaya devam edilmesini, kimliklerini kaybetme endişesi ile yerel halka mesafe koyulmasını içerdiği ifade edilmiştir. Bir diğer başlık medyanın tutumu olarak belirtilmiş, medyanın dışlayıcı tutumunu, yanlış haberlerin gruplar arası mesafeyi artırmasını ve siyasilerin olumsuz tutumlarını kapsadığı ifade edilmiştir. Diğer başlık Suriyelilerin güvensiz olduğuna ilişkin algıları içeren güven ortamının sağlanamamasıdır. Suriyelilere atfedilen olumsuz yargıları (temizliğe önem vermeyen, çalışmayan, rahat vb.) içeren önyargı ve kalıp yargılar beşinci başlık olarak ele alınmıştır. Ayrımcılık ve sosyal dışlanma başlığında hukuki haklara erişimde ve günlük yaşam deneyimlerinde yaşanan olumsuz tutumlar irdelenmiştir. Son olarak ise Onur kırıcı davranışlar ve insan değerinin olumsuz yönde etkilenmesi başlığında Suriyelilerin onuruna zarar veren, istismar edilmelerine yol açan tutum ve davranış kalıpları irdelenmiştir (Bolgün, 2020).

Araştırma kapsamında sosyal uyumu kolaylaştıran unsurlar da altı başlıkta toplanmıştır. İlk başlık yerel toplumun olumlu tutumu olarak belirtilmiş Suriyelilere yönelik hoşgörölü tutumu ve yardım etme faaliyetlerini kapsadığı ifade edilmiştir. İkinci başlık sosyal içermedir ve eğitime erişimlerini ve devam etmelerini, çalışma hayatında yer bulabilmelerini kapsamaktadır. Üçüncü başlık sosyal temas olarak belirlenmiş ve günlük yaşam deneyimlerinde yerel toplum üyeleri ile karşılıklı etkileşimi içerdiği ifade edilmiştir. Sosyal ağlar başlığı sığınmacıların grup içi ağlarını güçlendirerek sosyal desteğin artırılmasını kapsamaktadır. Medyanın olumlu tutumu başlığı, medya dilinin yansız olmasını ve yayınlanan içeriklerin sunuş biçimini içermektedir. Son başlık olan kadının güçlenmesi ise kadın haklarına ilişkin farkındalığın ve kadına verilen önemin artmasını kapsamaktadır (Bolgün, 2020).

2017 yılında 30 Suriyeli göçmen ile yapılan Suriyeli göçmenlerin toplumsal kabul ve uyum sürecine yönelik bir çalışmada, göçmenler ekonomik durumu, mesai ücretlerini, çalışma şartlarını ve saatlerini olumsuz değerlendirmişlerdir. Toplumsal yaşamda ayrımcılığa maruz kaldıklarını ve kendilerine verilen reaksiyonun gün geçtikçe arttığını ifade etmişlerdir. Sosyokültürel uyumun sağlanması için önemli olan faktörler dil ve eğitim olarak vurgulanmıştır (İyem ve Yıldırım, 2017).

Ankara'da Önder Mahallesinde 15 Türk ve 15 Suriyeli olmak üzere toplam 30 kişi ile yapılan nitel bir araştırmada, Suriyeli sığınmacıların sosyal uyumunu engelleyen en önemli faktörün dil bilmeme olduğu saptanmıştır. Türkiye'de bulunma süresi 7 yıl olan katılımcılardan sadece dördünün dil bildiği, bu durumun günlük hayatta zorluklar meydana getirdiği, toplumsal hayata katılım sağlayamadıkları ve çocukların da günlük hayat becerilerini yerine getirmede zorluk yaşadığı ifade edilmiştir. Suriyeli katılımcıların çocuklarının eğitim durumu irdelendiğinde yarısından daha azının okula devam ettiği, bu nedenle dil bilme oranının düşük olduğu ve çocukların sosyal hayata katılım sağlayamadıkları gözlemlenmiştir. Ekonomik durumlarına ilişkin değerlendirme yapıldığında, algılanan ekonomik durumun düşük olduğu, işsizlik, sigortasız işçilik, düşük ücretle çalışma gibi birçok sorun ile karşılaştıkları ve bu sorunların aile birliğinin bozulmasına, boşanmaların artmasına neden olduğu gözlemlenmiştir. Türklerle yapılan görüşmelerde, Suriyeli sığınmacılara alıştıklarını ancak ülkelerine dönmelerinin iyi olacağını belirttikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca Önder Mahallesinde Arapça vaaz veren caminin bulunduğu ancak katılımcılar tarafından tercih edilmediği, Türkçe bilen Suriyeli katılımcıların Türkçe vaaz

veren camiye gittikleri gözlemlenmiş ve dinin toplumsal bütünleşmede önemli bir rol oynadığı ifade edilmiştir (Kaya, 2021).

Erol Erkan'ın Gaziantep şehrinde yaptığı çalışmaya göre, iki toplumun da aynı dine inanmaları sosyokültürel uyumu kolaylaştıran bir unsurdur. Din, Suriyeli göçmenlerin güven duygusunu güçlendirme ve risk unsurlarının azaltılmasında, göç ettikleri yerde var olma gayretlerini anlamlandırmada önemli bir kaynak olarak düşünülmektedir (Erkan, 2017).

Yapılan bir başka çalışmada yerel toplum üyelerinin göçmenlerle kıyaslandığında sosyokültürel uyuma karşı daha çok direnç gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Buna rağmen bazı dini etkinliklerde bir araya geldiklerini, sosyal ilişkilerde bulunduklarını ve gündelik yaşamda da bu ilişkileri devam ettirdikleri gözlemlenmiştir. Dinin bütünleştirici özelliği ve dini faaliyetlerin sosyal uyuma yüksek oranda katkı sağladığı bulunmuştur. İki toplum üyesinin de İslam dinine inanması ve İslam dininin evrensel barış ve kardeşlik prensibine vurgu yapmasının sosyal uyumu artırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Şimşek, 2020).

Sağır'ın yapmış olduğu çalışma sonuçlarına göre, Suriyeli göçmenlerin travmatik durumları deneyimledikleri, savaş ve işkence travması ile baş ederken dini inançlarını pozitif destek mekanizması olarak kullandıkları tespit edilmiştir. Yaş arttıkça dindarlık düzeyi artmakta ve ruh sağlığı pozitif yönde etkilenmektedir. Medeni hal de dindarlığı ve olumlu dini baş etmeyi etkilemekle beraber evli katılımcıların olumlu dini başa çıkma faaliyetlerini daha fazla kullandıkları gözlemlenmiştir (Sağır, 2014).

2016 yılında yapılmış olan bir çalışmaya göre, Batman ilindeki yerel halk ile Suriyeli göçmenlerin etnik ve kültürel açıdan benzedikleri ifade edilmiştir. Suriyeli göçmenlerin kenar mahallelerde meydana getirdikleri yerleşimler, gecekondulaşmanın artmasına, düzenin bozulmasına, kirlilik ve çöp problemlerinin artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca, toplu bir şekilde hayatlarını ettirmeleri şehre olan uyum sürecini olumsuz etkilemektedir. Suriyeli göçmenlerin sayıca fazla olan kesimi bekâr kadınlardır ve yerel toplum üyeleri bu durumun çok eşliliği artırmasından endişe etmektedir. Suriyeli göçmenlerin kaygısı ise çocuklarının eğitimidir. Batman'da yaşayan Suriyeli göçmenlerin yeni iş yerleri açması ise ekonomiye fayda sağlayan bir unsurdur (Kaypak ve Bimay, 2016).

İş nedeniyle Türkiye’de yaşamaya başlayan 352 İran göçmeni ile yapılan bir araştırmada, sosyokültürel uyum ile benlik algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca sosyokültürel uyum düzeyinin travma sonrası büyüme ve kişilik inançları arasında aracı rolü olduğu saptanmıştır (Khoei, 2021).

Akıncı’nın yaptığı olduğu Fransa’daki Türk Göçmenlerinin Etnik ve Dinî Kimlik Algıları araştırmasında, katılımcıların dinî kimlikleri Türk kimliklerinin önemli bir parçası olarak kabul ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Birinci ve ikinci kuşak arasındaki fark incelendiğinde, iki kuşağın da inanış bakımında benzerlik gösterdikleri ama uygulama bakımından birinci kuşağın daha aktif olduğu gözlemlenmiştir. Dini inancın kimlik bakımından algısı ele alındığında ise Fransa’daki Türk göçmenlerin kimlik algısı açısından en önemli faktörlerden biri olduğu ortaya çıkmıştır (Akıncı, 2014).

2008 yılında Çelik’in yaptığı araştırmaya göre din, kültürel kimliğin yanı sıra, gündelik hayatı etkileyen bir fenomendir. Almanya’da yaşayanlar temel alındığında birinci kuşağın dini uygulamalarda daha dinamik olduğu, ikinci kuşağın ise birinci kuşağa göre daha pasif kaldığı gözlemlenmiştir. Almanya’da camiler hem ibadet alanı olarak hem de sosyal hizmetlerin sürdürüldüğü bir merkez olarak faaliyet göstermektedir. Camiler, Almanya’da yaşayan Müslümanlar için birlik ve beraberliğin sağlandığı bir merkez olarak kanıksanmıştır. Sosyal alanda farklı dine bağlı bireylerin yakın sosyal temaslarına rağmen, tarihsel ve dinbilimsel temelli tartışmalarda değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Din, Almanya’da yaşayan Türklerin bazı kesimleri için daha kişisel ele alınırken daha geniş ve yaygın kesimlerde kültürel ve geleneksel özellikleri içinde aidiyet duygusuyla bütünleşmiş ve onu tamamlayan bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Çelik, 2008).

2017 yılında Avusturya’da yapılan çalışmada entegre sözcüğünün yerel toplum üyeleri ve Türkler açısından farklı biçimde değerlendirildiği belirtilmiş ve entegrasyonun ana sebeplerinden birisi olarak ifade edilmiştir. Avusturya’daki Türkler, entegrasyon bakımından kendilerinin başarılı olduğunu ama onlardan talep edilenlerin daha yüksek olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Din, lisan, kültür, görenek ve kıyafet şekillerinin farklı olması sebebiyle ortak bir yöntem keşfedilmesinin gerekli olduğunu ifade etmişlerdir (Sağlam, 2017).

2019 yılında yapılan bir çalışmada, mülteci öğrencilerin olumlu dini baş etme faaliyetleri ile kültürel uyum seviyeleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Olumlu

dinî baş etme seviyesi cinsiyet, yaş ve uyruğa göre anlamlı bir farklılaşma gösterdiği belirlenen çalışma sonuçlarına bakıldığında; yaşı 21 ile 24 arasında olanların, Suriye uyruklu olanların ve kız öğrencilerin, olumlu dinî başa çıkma faaliyetlerine yönelimlerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Özcan, 2019).

Irak, Somali, Sudan ve Etiyopya'dan gelen çeşitli dinlere inanan mültecilerle yapılan bir çalışmada, sadece Müslümanların değil Hristiyanların da dini baş etme seviyelerinin yüksek olduğu ve öteki dünyanın varlığına inanmaları sebebiyle buradaki deneyimlerinin karşılığını alacaklarını düşünmektedirler. Bu inanç sistemi bireylerin psikolojik iyi oluş hallerini pozitif yönde artırmaktadır. Hristiyan mültecilerin kiliseye giderek sosyalleşme imkânı buldukları, Müslüman mültecilerin ise camilerde sosyalleştikleri gözlemlenmiştir (Ennis, 2011).

2016'da yapılan bir çalışmada Afrikalı mültecilerin olumsuz durumlarla başa çıkmada dini etkinliklere yöneldiği ve dini etkinliklerin sosyal çevreleri ile olan ilişkilerini, psikolojik iyi oluş seviyelerini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma maneviyatın sadece biyolojik iyileşmeyi değil bilişsel gelişmeyi de artırdığını belirtmiştir (Neeland vd, 2016).

Irak'tan göç eden sığınmacıların travma sonrası stres bozukluğu belirtileri, sosyokültürel uyum ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, sosyokültürel uyum ve psikolojik dayanıklılık artarken travma sonrası stres bozukluğu belirtilerinin düştüğü sonucuna ulaşılmıştır (Avcı, 2022).

Ward ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ise kültürel benzerliklerin uyumu artırdığı gözlemlenmiştir. Farklı dine inanan ve farklı dili konuşan milletlerin sosyokültürel uyum düzeyi daha düşük bulunmuştur (Ward, Okura, Kennedy, Kojima, 1998). Farklı din, dil ve kültüre sahip olan insanlar daha fazla çatışma yaşamaktadır ve bu durum sosyokültürel uyum düzeyini olumsuz yönde etkilemektedir (Masgoret ve Ward, 2006).

İngiltere'de yapılan bir araştırmaya göre, bekâr ve gençlerin sosyal uyumunun daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Komşuluk ilişkilerinin sosyokültürel uyum ve aidiyet duyguları üzerinde etkili olduğu, araştırmaya katılanların komşuluk ilişkilerinde dini inançlara saygılı oldukları ve birbirlerinin dini günlerini kutladıkları ifade edilmiştir. Yerel halkın göçmenler konusunda bilgilendirilmesinin ve mevcut eşitsizlikleri gidermek için

yeterli kaynakların ve yatırımların yapılmasının sosyal uyumu artıracak sonucuna ulaşılmıştır (Hickman, Crowley ve Mai, 2018).

Etiyopya’da yapılan bir araştırmada, sosyal uyum ile din arasındaki ilişki incelenmiş ve her dinden kanaat önderlerinin katılım sağladığı, her dinin özelliklerinin öğrenilmesinin amaçlandığı bir program düzenlenmiştir. Program sonucunda çeşitli inanca mensup olanların, birbirlerinin inançları konusunda karşılıklı anlayış geliştirdikleri, kendi dini yaşamlarını zenginleştirebildikleri, derinleştirebildikleri ve genişletebildikleri ortaya konmuştur. Çalışma sonucunda dinin sosyal uyumun tek çözümü olmasa da sosyal dışlanmanın büyük bir nedeni olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle din adamları sosyal uyumu artırma ve bütünleştirmede önem arz etmektedir (Karbo, 2013).

Hastalarla yapılan bir çalışmada, hastaların psikososyal uyumu ile manevi destek arasındaki ilişki incelenmiş ve iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer bir deyişle manevi destek programından yararlanan hastaların sosyal uyumunun daha yüksek olduğu, maneviyatın tedaviyi desteklediği gözlemlenmiştir. Araştırmada kadınların erkeklere göre daha fazla uyum problemi yaşadığı ve durumlarla baş etmede manevi desteğe ihtiyaç duydukları, hastaların ekonomik durumu ile sosyal uyum düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde ise ekonomik durumunu düşük olarak nitelendirenlerin uyum düzeyinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal ilişkilerin de sosyal uyumu etkilediği, sosyal çevresi ile iletişimi güçlü olan hastaların uyum oranının daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Kars, 2022).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyleri ile sosyokültürel uyum düzeylerinin incelendiği bu araştırmada, nicel veri toplama yöntemlerinden yararlanılmış olup ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. İlişkisel tarama yöntemi, iki ya da daha fazla değişkenin birbirlerini ne düzeyde etkilediğinin belirlenmesini sağlayan ve sosyal bilimlerde sıkça kullanılan bir araştırma yöntemidir (Gürbüz ve Şahin, 2018).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Ankara ilinde ikamet eden, 29.09.2021- 21.04.2022 tarihlerinde Türk Kızılay Ankara Toplum Merkezi yararlanıcısı olan, 18 yaş üzeri 11 270 Suriyeli sığınmacı oluşturmaktadır. Yapılan araştırmada amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi, çalışmanın amacına bağlı olarak zengin durumların belirlenip derinlemesine araştırma yapılmasını sağlamaktadır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2018).

Evren ortalamasının tahmini için n örneklem büyüklüğünü hesaplamada kullanılacak formüle $\{n: N.t^2 .p.q/d^2 .(N1)+t^2.p.q\}$ göre örneklem sayısı 95 olarak belirlenmiş, 220 kişiden veri toplanmıştır (Büyüköztürk vd., 2018).

$$N= 11.270$$

$$t=1.96$$

$$p=0.5$$

$$q=0.5$$

$$d=0.10$$

$$N = \frac{N t^2 p q}{d^2(N-1) + t^2 p q}$$

$$11.270*(1.96)^2*(0.5)*(0.5)$$

$$N= \frac{11.270*(1.96)^2*(0.5)*(0.5)}{0.1^2*(11.270-1) + 1.96^2*0.5*0.5}$$

$$(0.10)^2 \cdot (11.270 - 1) + (1.96)^2 \cdot (0.5) \cdot (0.5)$$

$$N = \frac{10.823,708}{113,6504} = 95,2368$$

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan anket veri formu üç bölümden oluşmaktadır: 1) Kişisel bilgi formu, 2) Maneviyat Ölçeği ve 3) Sosyokültürel Uyum Ölçeği.

Kişisel bilgi formunda cinsiyet, yaş, Türkiye’de bulunma süresi, çalışma durumu, medeni durum, eğitim düzeyi, algılanan gelir düzeyi, hanede yaşayan kişi sayısı ve yaşanılan ilçe değişkenlerine yer verilmiştir.

Yapılan araştırmada kullanılan anket veri formları için gerekli izinler alınmıştır. Araştırmada kullanılan anket veri formlarının Cronbach alpha değerleri hesaplanmıştır ve Sosyokültürel Uyum Ölçeği için 0.96, Maneviyat Ölçeği için ise 0.95 olarak bulunmuştur. Cronbach alfa değerinin 0.5’ten küçük olması ölçeğin güvenilir olmadığını, 0.5 ile 0.6 arasında zayıf düzeyde güvenilir olduğunu, 0.6 ile 0.7 arasında kabul edilebilir düzeyde olduğunu, 0.7 ile 0.9 arasında iyi düzeyde güvenilir olduğunu, 0.9 ve üzerinin mükemmel düzeyde güvenilir olduğunu ifade etmektedir (George ve Mallery, 2003). Bu bulgular araştırmada kullanılan ölçme araçlarının oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

Şirin (2018) tarafından geliştirilen Maneviyat Ölçeği, 27 madde ve 7 alt boyuttan oluşmaktadır. Cronbach Alpha değeri 0,90 olarak bulunan ölçekten alınabilecek en yüksek puan 135, en düşük puan ise 27’dir. Ölçekten alınan puanın yüksek olması daha yüksek bir maneviyata sahip olunduğunu ifade ederken, alınan düşük puan daha yüksek maneviyatı ifade etmektedir. Ölçek maddeleri, “(1) Bana Hiç Uygun Değil, (2) Bana Uygun Değil, (3) Bana Biraz Uygun, (4) Bana Oldukça Uygun, (5) Bana Tamamen Uygun” şeklinde 5’li likert tarzında cevaplanmaktadır. Alt boyutlar ise; Manevi Başa Çıkma, Aşkınılık, Manevi Yaşantı, Anlam Arayışı, Manevi Hoşnutluk, Bağlantı ve Tabiatla Uyum olarak belirlenmiştir (Şirin, 2018).

Yalçın (2018) tarafından geliştirilen Sosyokültürel Uyum Ölçeği, İngilizceden Arapçaya uyarlanmıştır. Ölçek 21 madde ve 5 alt boyuttan oluşan 5’li likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınan toplam puan arttıkça kültürel uyumun da arttığı belirtilmiştir. Cronbach Alpha katsayısı 0.90 olarak hesaplanan ölçeğin alt boyutları; Kişilerarası iletişim, akademik /iş performansı, kişisel ilgi alanları ve toplumsal katılım, ekolojik uyum, dil yeterliliği olarak belirlenmiştir (Yalçın, 2018).

3.4. Verilerin Toplanması

Çalışma anket veri formu ile yürütülmüştür. Verilerin toplanması için tabakalı örnekleme yöntemi düşünülmüş ve Ankara’nın ilçelerinde ikamet eden Suriyeli sığınmacılar evren olarak kabul edilerek her ilçe için gerekli örneklem hesaplanmıştır. Ancak sahada Suriyeli sığınmacıların yardımların kesilmesi, sınır dışı edilme, suça karışma gibi endişelerinin olduğu, araştırmaya katılmak istemedikleri gözlemlenmiş ve sorulara verilen yanıtların yanlış olabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle araştırma verileri Türk Kızılay Ankara Toplum Merkezi aracılığıyla toplanmıştır. Suriyeli sığınmacıların Kızılaykart ile nakdi yardım alması, Toplum Merkezi bünyesinde açılan çeşitli kurslara erişmesi, çocuklarının psikososyal gelişimini destekleyen çalışmaların Türk Kızılay tarafından yürütülmesi Türk Kızılay’a olan güveni artırdığı, bu nedenle toplanan verilerin daha sağlıklı toplanacağı ve katılımcıların sorulara içtenlikle yanıt vereceği düşünülmüştür. Anket veri formunda Türkçe soruların da yer alması nedeniyle verilerin toplanmasında tercüman desteği alınmıştır. Araştırmanın pilot uygulaması 29.09.2021-13.11.2021 tarihleri arasında 40 Suriyeli sığınmacıdan toplanan anket veri formları ile yapılmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden 220 kişiden veriler toplanmış olup 8 verinin hatalı olduğu tespit edilmiş ve 212 veri analize dâhil edilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

212 kişiden toplanan verilerin analizi IBM SPSS Statistics 25 paket programı ile yapılmıştır. Toplanan verilerdeki demografik özelliklerin sayı ve yüzde olarak betimlenmesi için frekans dağılımı yapılmıştır. Sosyokültürel uyum ve maneviyat değişkeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi ve ilişkinin düzeyinin yorumlanması için korelasyon analizinden yararlanılmıştır. Maneviyat ve sosyokültürel uyum ölçeğinden alınan puanlar ile cinsiyet, medeni durum ve çalışma durumu arasında anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını

incelemek için ilişkisiz örneklemeler için t-testi yapılmıştır. Yaş, Türkiye’de bulunma süresi, algılanan gelir düzeyi, eğitim düzeyi ve hanede yaşayan kişi sayısının kullanılan ölçeklerle ilişkisinin incelenmesi için ilişkisiz örneklemeler için tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Türk Kızılay Ankara Toplum Merkezi aracılığıyla toplanan verilerden elde edilen bulgular aktarılmıştır. Araştırma kapsamında 220 kişiden veri toplanmıştır ancak 8 verinin hatalı olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle 212 kişiden toplanan veriler analize dâhil edilmiştir. Sosyokültürel Uyum Ölçeği ve Maneviyat Ölçeğinin normallik testine bakıldığında basıklık ve çarpıklık değerleri 1 ile -1 arasında bulunmuştur. Böylece verilerin normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Hair vd, 2013).

4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Çizelge 4.1. Katılımcıların demografik özelliklere göre dağılımı

DEĞİŞKEN		SAYI	YÜZDE
Cinsiyet	Kadın	110	51,9
	Erkek	102	48,1
Yaş	18-22	52	24,5
	23-35	76	35,8
	36-64	56	26,4
	65 ve üzeri	28	13,2
Yaşanılan İlçe	Altındağ	81	38,2
	Mamak	48	22,6
	Keçiören	30	14,2
	Pursaklar	27	12,7
	Çubuk	14	6,6
	Yenimahalle	9	4,2
	Çankaya	2	0,9
	Gölbaşı	1	0,5
Türkiye'de Bulunma Süresi	1 yıldan az	0	0
	1-3 yıl	44	20,8
	3- 6 yıl	63	29,7
	6-10 yıl	69	32,5
	10 yıl ve üzeri	36	17
Çalışma Durumu	Çalışan	121	57,1
	Çalışmayan	91	42,9
Medeni Durum	Evli	126	59,4
	Bekar	86	40,6
Algılanan Gelir Düzeyi	Düşük	111	52,4
	Orta	91	42,9
	Yüksek	10	4,7
Eğitim Düzeyi	İlkokul	23	10,8
	Ortaokul	58	27,4
	Lise	45	21,2
	Lisans	73	34,4
	Lisansüstü	13	6,1
Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	1	20	9,4
	2	28	13,2
	3	18	8,5
	4	38	17,9
	5	34	16
	6	31	14,6
	7	27	12,7
	8 ve üzeri	16	7,5

Katılımcıların cinsiyet dağılımına bakıldığında 110 kadın ile 102 erkeğin araştırmaya katıldığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların 52'sinin 18-22, 76'sının 23-35, 56'sının 36-64, 28'inin ise 65 yaş ve

üzeri yaş aralığında yer aldığı görülmektedir. Katılımcıların 81'inin Ankara'nın Altındağ ilçesinde, 48'inin Mamak, 30'unun Keçiören, 27'sinin Pursaklar, 14'ünün Çubuk, 9'unun Yenimahalle, 2'sinin Çankaya ve 1'inin Gölbaşı'nda oturduğu görülmektedir. Çizelge incelendiğinde Türkiye'de bulunma süresi 1 yıldan az olan kimse bulunmamaktadır. 1-3 yıl arası ülkemizde bulunan kişi sayısı 44, 3-6 yıl arası 63, 6-10 yıl arası 69, 10 yıl ve daha fazla sürede ülkemizde bulunan kişi sayısı ise 36'dır. Araştırmaya katılanların 121'i çalışırken, 91'i çalışmamakta ve 126'sı evli, 86'sı bekârdır. Katılımcıların 111'i gelir düzeyini düşük olarak algılarken, 91'i orta, 10'u yüksek olarak algılamaktadır. Katılımcıların eğitim düzeyine bakıldığında; 23'ü ilkököl, 58'i ortaokul, 45'i lise, 73'ü lisans, 13'ü ise lisansüstü düzeyindedir. Çizelgeye göre katılımcıların hanesinde kendileri dışında yaşayan kişi sayısı 1 olan 20 kişi, 2 olan 28, 3 olan 18, 4 olan 38, 5 olan 34, 6 olan 31, 7 olan 27, 8 ve daha fazla olan ise 16 kişi bulunmaktadır.

Çizelge 4.2. Maneviyat ölçeği ve sosyokültürel uyum ölçeğine ilişkin istatistikler

	Sayı	Min.	Max.	Ort.	Cronbach's Alpha
Sosyokültürel Uyum Ölçeği	212	22	105	72,91	0,96
Maneviyat Ölçeği	212	29	133	82,45	0,95

Suriyeli sığınmacıların Sosyokültürel Uyum Ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalaması 72,91'dir. Alınan en yüksek puan 105, en düşük puan 22 olarak saptanmıştır. Alınan puan arttıkça sosyokültürel uyum artmaktadır, araştırmaya katılan Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyumunun orta düzeyde olduğu söylenebilir. Maneviyat Ölçeğinden alınan toplam puan ortalaması ise 82,45'tir. Alınan en yüksek puan 133, en düşük puan 29 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten alınan puan arttıkça maneviyat düzeyi artmaktadır. Araştırmaya katılan Suriyeli sığınmacıların maneviyatının orta düzeyde olduğu söylenebilir.

Çizelge 4.3. Maneviyat ve sosyokültürel uyum ölçekleri alt boyutlarına ilişkin istatistikler

	Sayı	Min.	Max.	Ort.	Cronbach's Alpha
Maneviyat Ölçeği					
Manevi Başa Çıkma	212	5	25	15,36	0,956
Aşkınlık	212	2	10	6,26	0,897
Manevi Yaşantı	212	5	21	15,13	0,884
Anlam Arayışı	212	4	20	12,08	0,928
Manevi Hoşnutluk	212	8	12	12,17	0,762
Bağlantı	212	7	12	13,06	0,853
Doğayla Uyum	212	7	11	8,43	0,464
Sosyokültürel Uyum Ölçeği					
Kişilerarası İletişim	212	4	19	14,14	0,919
Akademik/İş Performansı	212	5	20	15,03	0,942
Kişisel İlgi Alanları ve Toplumsal Katılım	212	13	20	12,71	0,545
Ekolojik Uyum	212	6	25	18,23	0,913
Dil Yeterliği	212	7	20	12,77	0,858

Suriyeli sığınmacıların ölçek alt boyutlarından aldıkları puanlar incelendiğinde, maneviyat ölçeğinde en yüksek puan manevi başa çıkma alt boyutunda alınırken, en düşük puanın aşkınlık boyutundan alındığı saptanmıştır. Maneviyat ölçeği alt boyutlarının cronbach alpha değerleri incelendiğinde en yüksek değer manevi başa çıkma alt boyutunda saptanırken, en düşük değer doğayla uyum alt boyutunda saptanmıştır. Sosyokültürel uyum ölçeğinde en yüksek puan ekolojik uyum puan alt boyutunda saptanırken, en düşük puan kişisel ilgi alanları ve toplumsal katılım alt boyutunda saptanmıştır. Ölçeğin en yüksek cronbach alpha değeri akademik/iş performansı alt boyutunda saptanırken, en düşük değer kişisel ilgi alanları ve toplumsal katılım alt boyutunda saptanmıştır.

4.2. Sosyokültürel Uyum ve Maneviyat Düzeyinin Diğer Değişkenlerle Birlikte İncelenmesi

Çizelge 4.4. Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi ve sosyokültürel uyumu arasındaki ilişki

	Sosyokültürel Uyum	Maneviyat Düzeyi
Sosyokültürel Uyum	1	,798
Maneviyat Düzeyi	,798	1

Literatürde korelasyon katsayısı farklı şekillerde sınıflandırılmakla beraber genellikle 0.00-0.30 zayıf, 0.31-0.49 orta, 0.50-0.69 güçlü ve 0.70-1 çok güçlü olarak kabul edilmektedir (Tavşancıl, 2006). Çizelge 4.4'te verilen Pearson Korelasyon analizinin sonuçlarına göre, Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi ile sosyokültürel uyumu arasında çok güçlü ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir deyişle, Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyleri arttıkça sosyokültürel uyumu da artmaktadır.

Çizelge 4.5. Suriyeli sığınmacıların maneviyat ve sosyokültürel uyum düzeyi ile cinsiyet arasındaki ilişki

	Cinsiyet	Sayı	Ort.	Ss	t	p
Maneviyat Düzeyi	Kadın	110	2,65	,95	6,40	,001
	Erkek	102	3,48	,90		
Sosyokültürel Uyum	Kadın	110	3,11	1,17	5,06	,001
	Erkek	102	3,85	,93		

Çizelge 4.5 incelendiğinde Suriyeli sığınmacıların maneviyat ve sosyokültürel uyumu cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t[212]= 6,40$; $p<,05$). Erkeklerin maneviyat düzeyinin (Ort.=3,48) kadınların maneviyat düzeyine göre (Ort.=2,65) daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde erkeklerin sosyokültürel uyumunun (Ort.=3,85) kadınların sosyokültürel uyumuna göre (Ort.=3,11) daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 4.6. Suriyeli sığınmacıların maneviyat ve sosyokültürel uyum düzeyi ile medeni durum arasındaki ilişki

	Medeni durum	Sayı	Ort.	Ss	t	p
Maneviyat Düzeyi	Evli	126	2,97	1,09	-1,357	,176
	Bekar	86	3,16	,88		
Sosyokültürel Uyum	Evli	126	3,38	1,21	-1,288	,199
	Bekar	86	3,59	,96		

Çizelge 4.6 incelendiğinde Suriyeli sığınmacıların maneviyat ($t[212] = -1,337$) ve sosyokültürel uyumu ($t[212] = -1,288$) ile medeni durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çizelge 4.7. Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi ve sosyokültürel uyumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki

	Çalışma durumu	Sayı	Ort.	Ss	t	p
Maneviyat Düzeyi	Çalışıyorum	121	3,50	,81	8,740	,001
	Çalışmıyorum	91	2,44	,94		
Sosyokültürel Uyum	Çalışıyorum	121	3,93	,69	7,921	,001
	Çalışmıyorum	91	2,85	1,28		

Çizelge incelendiğinde Suriyeli sığınmacıların maneviyat ($t[212] = 8,740$; $p < ,05$) ve sosyokültürel uyumu ($t[212] = 7,921$; $p < ,05$), çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Çalışanların maneviyat düzeyi (Ort.=3,50) çalışmayanların maneviyat düzeyine göre (Ort.=2,44) daha yüksektir. Çalışanların sosyokültürel uyumu (Ort.=3,93) çalışmayanların sosyokültürel uyumuna göre (Ort.=2,85) daha yüksektir.

Çizelge 4.8. Sosyokültürel uyum ölçeği puanlarının yaşa göre farklılaşması

Yaş Grupları	Sayı	Ort.	Ss.	F	P
18-22	52	3,31	1,08		
23-35	76	3,68	,98		
36-64	56	3,38	1,13	1,48	,220
65 yaş ve üzeri	28	3,36	1,44		
Toplam	212	3,47	1,12		

Yapılan analiz sonucunda, Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyumu ve yaşları arasında anlamlı bir fark olmadığı ($p > ,05$) tespit edilmiştir.

Çizelge 4.9. Maneviyat ölçeği puanlarının yaşa göre farklılaşması

Yaş Grupları	Sayı	Ort.	Ss.	F	P
18-22	52	2,93	,96		
23-35	76	3,25	,97		

36-64	56	3,04	1,02	2,256	,083
65 yaş ve üzeri	28	2,72	1,13		
Toplam	212	3,05	1,01		

Yapılan analiz sonucunda, Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyleri ve yaşları arasında anlamlı bir fark olmadığı ($p>.05$) tespit edilmiştir.

Çizelge 4.10. Sosyokültürel uyum ölçeği puanlarının Türkiye’de bulunma süresine göre farklılaşması

Türkiye’de Bulunma Süresi	Sayı	Ort.	Ss.	F	P
1-3 yıl	44	2,46	1,16		
3-6 yıl	63	3,58	0,90		
6-10 yıl	69	3,97	0,76	21,660	,001
10 yıl ve üzeri	36	3,54	0,78		
Toplam	212	3,47	1,01		

Çizelge incelendiğinde Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyumu Türkiye’de bulunma sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=21,660$; $p<0,05$). Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyumunun hangi seneler arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla, homojen dağılım saptanmadığı için Games-Howell testi yapılmıştır. Bu test sonuçlarına göre; 3-6 yıldır Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyumu (Ort.=3,58) 1-3 yıldır Türkiye’de bulunanlara göre (Ort.=2,46), 6-10 yıldır Türkiye’de bulunanların (Ort.=3,97) 1-3 (Ort.=2,46) ve 3-6 yıldır (Ort.=3,58) bulunanlara göre, 10 yıl ve daha fazla süredir Türkiye’de bulunanların sosyokültürel uyumu (Ort.=3,54) 1-3 yıldır Türkiye’de bulunanlara göre (Ort.=2,46) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.11. Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyum düzeyi puanlarının eğitim düzeyine göre farklılaşması

Eğitim Düzeyi	Sayı	Ort.	Ss.	F	P
İlkokul	23	2,29	1,25		
Ortaokul	58	2,87	1,28		
Lise	45	3,86	0,74	24,858	,001
Lisans	73	4,07	0,58		
Lisansüstü	13	3,46	0,44		
Toplam	212	3,47	1,12		

Çizelge incelendiğinde Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyumu eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=24,858$; $p<0,05$). Sosyokültürel uyumunun hangi eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan Games-Howell testine göre; lise mezunlarının sosyokültürel uyum puanı (Ort.=3,86), ilkokul (Ort.=2,29) ve ortaokul mezunlarına (Ort.=2,87) göre daha yüksektir. Lisans mezunlarının sosyokültürel uyum puanı (Ort.= 4,07), ilkokul (Ort.=2,29), ortaokul(Ort.=2,87) ve lisansüstü mezunlarına

(Ort.=3,46) göre daha yüksektir. Lisansüstü mezunları ise ilkokul (Ort.=2,29) ve ortaokul mezunlarına (Ort.=2,87) göre daha yüksek sosyokültürel uyum puanına sahiptir.

Çizelge 4.12. Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyum düzeyi puanlarının algılanan gelir düzeyine göre farklılaşması

Algılanan Gelir Düzeyi	Sayı	Ort.	Ss.	F	P
Düşük	111	3,02	1,27		
Orta	91	4,03	,63	25,495	,001
Yüksek	10	3,30	,07		
Toplam	212	3,47	1,12		

Çizelgeye bakıldığında Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyumu algılanan gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=25,495$; $p<0,05$). Sosyokültürel uyumun hangi gelir düzeyinde anlamlı bir farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan Games-Howell testine göre; gelir düzeyini orta olarak algılayanların sosyokültürel uyum puanı (Ort.=4,03), düşük (Ort.=3,02) ve yüksek algılayanlara (Ort.=3,30) göre daha yüksektir.

Çizelge 4.13. Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi puanlarının Türkiye’de bulunma süresine göre farklılaşması

Türkiye’de Bulunma Süresi	Sayı	Ort.	Ss.	F	P
1-3 yıl	44	2,24	1,16		
3-6 yıl	63	3,00	,90		
6-10 yıl	69	3,57	,76	19,477	,001
10 yıl ve üzeri	36	3,13	,78		
Toplam	212	3,05	1,01		

Çizelge 4.13 incelendiğinde Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi, Türkiye’de bulunma sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=19,477$; $p<0,05$). Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyinin hangi seneler arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla, homojen dağılım saptanmadığı için Games-Howell testi yapılmıştır. Bu test sonuçlarına göre; 3-6 yıldır Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi (Ort.=3,00) 1-3 yıldır Türkiye’de bulunanlara göre (Ort.=2,24) daha yüksektir. 6-10 yıldır Türkiye’de bulunanların (Ort.=3,57); 1-3 (Ort.=2,24), 3-6 (Ort.=3,00) ve 10 yıldan fazla (Ort.=3,13) zamandır bulunanlara göre daha yüksek maneviyat düzeyine sahip oldukları görülmektedir.

Çizelge 4.14. Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi puanlarının yaşadıkları ilçeye göre farklılaşması

Yaşanan İlçe	Sayı	Ort.	Ss.	F	P
Altındağ	81	3,38	,65		
Mamak	48	3,40	,97		
Yenimahalle	9	1,93	,86	16,664	,001
Keçiören	30	2,43	1,13		
Pursaklar	27	3,10	,94		
Çubuk	14	1,60	,26		
Çankaya	3	4,20	,04		
Toplam	212	3,05	1,01		

Çizelge incelendiğinde Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi yaşadıkları ilçeye göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=16,664$; $p<0,05$). Maneviyat düzeyinin hangi ilçeye göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan Games-Howell testine göre; Altındağ (Ort.= 3,38) ve Mamak (Ort.=3,40) ilçelerinde yaşayanların maneviyat düzeyi Yenimahalle (Ort.=1,93), Keçiören (Ort.=2,43) ve Çubuk (Ort.=1,60) ilçelerinde yaşayanlardan daha yüksektir. Çankaya ilçesinde yaşayanların (Ort.=4,20) ise diğer ilçelerde yaşayanlardan daha yüksek maneviyat düzeyine sahip oldukları görülmektedir.

Çizelge 4.15. Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi puanlarının eğitim düzeyine göre farklılaşması

Eğitim Düzeyi	Sayı	Ort.	Ss.	F	P
İlkokul	23	2,02	,85		
Ortaokul	58	2,38	,96		
Lise	45	3,30	,84	31,843	,001
Lisans	73	3,62	,67		
Lisansüstü	13	3,75	,33		
Toplam	212	3,05	1,01		

Çizelge 4.15'e göre Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=31,843$; $p<0,05$). Maneviyat düzeyinin hangi eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan Games-Howell testine göre; lise(Ort.=3,30) ve lisans (Ort.= 3,62) mezunlarının maneviyat düzeyi, ilkokul (Ort.=2,02) ve ortaokul mezunlarına ($X=2,38$) göre daha yüksektir. Lisansüstü mezunlar (Ort.=3,75) ise ilkokul (Ort.=2,02), ortaokul (Ort.=2,38) ve lise mezunlarına(Ort.=3,30) göre daha yüksek maneviyata sahiplerdir.

Çizelge 4.16. Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi puanlarının algılanan gelir düzeyine göre farklılaşması

Algılanan Gelir Düzeyi	Sayı	Ort.	Ss.	F	P
Düşük	111	2,58	1,05		
Orta	91	3,54	,69	32,961	,001
Yüksek	10	3,83	,29		
Toplam	212	3,05	1,01		

Çizelgeye bakıldığında Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi, algılanan gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=32,961$; $p<0,05$). Maneviyat düzeyinin hangi gelir düzeyinde anlamlı bir farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan Games-Howell testine göre; gelir düzeyini orta (Ort.=3,54) ve yüksek (Ort.=3,83) olarak algılayanların maneviyat puanı düşük (Ort.=2,58) algılayanlara göre daha yüksektir.

Çizelge 4.17. Sosyokültürel Uyum düzeyi ile hanede yaşayan kişi sayısına göre farklılaşması

Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Sayı	Ort.	Ss.	F	P
1	20	3,90	,75		
2	28	3,93	,88		
3	18	3,71	,82	14,782	,000
4	38	3,58	,80		
5	34	3,82	,85		
6	31	3,69	,89		
7	27	1,85	1,28		
8 ve üstü	16	3,12	1,10		
Toplam	212	3,47	1,12		

Yapılan analiz sonuçlarına göre, Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyum ile hanede yaşayan kişi sayısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki ($F= 14,782$; $p<0,05$) vardır. Sosyokültürel uyumun kaç kişide farklılaşacağını belirlemek amacıyla yapılan Games-H testine göre; hanesinde kendisi hariç 7 kişi daha yaşayan bireylerin maneviyat düzeyi (Ort.=1,85) diğer tüm gruplardan daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 4.18. Maneviyat düzeyi ile hanede yaşayan kişi sayısına göre farklılaşması

Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Sayı	Ort.	Ss.	F	P
1	20	3,26	,81		
2	28	3,63	,97		
3	18	3,27	,67	15,782	,000
4	38	3,35	,77		
5	34	2,93	,84		
6	31	3,42	,92		
7	27	1,61	,76		
8 ve üstü	16	2,78	,76		
Toplam	212	3,05	1,01		

Yapılan analiz sonuçlarına göre, Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi ile hanede yaşayan kişi sayısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki ($F= 15,782$; $p<0,05$) vardır. Maneviyat düzeyinin kaç kişide farklılaşacağını belirlemek amacıyla yapılan Games-Howell testine göre; hanesinde kendisi hariç 7 kişi daha yaşayan bireylerin maneviyat düzeyi ($Ort.=1,61$) diğer tüm gruplardan daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5. TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma bulgularının literatür ışığında yorumlanarak literatürle olan benzerlik ve farklılıkların ortaya konulması amaçlanmıştır.

Araştırmaya katılan ve Ankara ilinde ikamet eden 212 Suriyeli sığınmacıdan alınan verilere göre; katılımcıların %51,9'u kadinken, %48,1'i erkektir ve yaş dağılımı incelendiğinde en çok 23-35 yaş arası katılımcı bulunmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre 18 yaş üstü geçici koruma altındaki Suriyeli sayısının 19-29 yaş arasında yoğunlaştığı görülmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2021). Göç İdaresi Başkanlığı verileri ve benzer nicel araştırma verileri incelendiğinde kadın sayısının daha az, erkek sayısının ise daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu çalışmada kadın sayısının fazla olmasının nedeni Türk Kızılay Ankara Toplum Merkezi'nden hizmet alan Suriyeli sığınmacılardan verilerin toplanması, Toplum Merkezinde kadınlar için el sanatları, giyim üretim, sanat ve tasarım eğitimleri gibi faaliyetlerin yürütülmesi ve bu nedenle hizmet alanlarda kadın nüfusun fazla olmasıyla açıklanabilir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı Dinçer (2022)'in araştırmasında da kadın sayısının daha yüksek olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun lisans mezunu olduğu bulunmuştur. Erdoğan (2022)'in yaptığı araştırma sonucunda da araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların Türkiye'de bulunma süresi incelendiğinde %32,5 oranla çoğunluğun 6-10 yıldır Türkiye'de yaşadığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde Atas (2021)'in yapmış olduğu araştırmaya katılan Suriyeli çoğunluğun 7-8 yıldır Türkiye'de ikamet ettiği gözlemlenmiştir. Katılımcıların %57,1'i çalışmaktadır. Benzer şekilde İpekyüz (2022)'ün yapmış olduğu çalışma sonuçlarına göre, araştırmaya katılanların %59,2'si çalışmaktadır. Katılımcıların medeni durumu incelendiğinde %59,4'ü evlidir. Kaya (2020)'nın çalışmasına katılanların büyük çoğunluğunun evli olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu algılanan gelir düzeyini düşük olarak tanımlamaktadır. Bu bulgu yapılan diğer araştırmalarla benzerlik göstermektedir.

Yapılan çalışmada Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyum düzeyleri ile maneviyat düzeyleri arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kuru (2022)'nin yapmış olduğu Türkiye'deki mülteci ergenlerin psikososyal sorunlarla başa çıkımalarında dini ve manevi etkenlerin rolünün incelendiği çalışma sonuçlarında yardımseverlik ve İslam anlayışına sahip olma değerlerinin ön plana çıktığı ve bu durumun

sosyal uyumu kolaylaştırabileceği ifade edilmiştir. Yapılan bir çalışmada Sudanlı mültecilerin kaderlerinin Tanrı'nın elinde olduğuna inandıkları ve dini uygulamalar ile bilişsel çerçevelemeyi kullanarak mültecilere yardım edildiği belirtilmiştir (Khawaja, White, Schweitzer ve Greenslade, 2009). Ayvazoğlu, Kunuroğlu ve Yağmur (2021)'un yapmış olduğu nitel çalışmada din ile psikolojik ve sosyokültürel uyum arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yerel halkın çoğunluğuyla aynı dine mensup olunması, cami sayısının fazla olması ve İslam'a yönelik pozitif tutumun varlığı Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye olan yakınlığını artırdığı ve dini kimliklerini sürdürmelerine engel olacak bir durumun olmamasının olumlu duygulanımlara katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır (Ayvazoğlu, Kunuroğlu ve Yağmur, 2021). Park vd.'nin yapmış olduğu çalışmada da benzer şekilde maneviyatı yüksek olan bireylerin düşük olanlara göre travma sonrası stres bozukluğuna neden olan durumlarla başa çıkmada daha başarılı oldukları ifade edilmiştir (Park, Cohen ve Murch, 1996). Park'a (2005) göre yaşanan stresli ya da zor bir olay sonrasında insanlar mantığa ters düşse bile yaşanan olayları dini inançlara göre yorumlama olasılığı daha yüksektir. Ayrıca insanların olayları değerlendirirken yükledikleri anlam ile inançları arasında önemli bir bağlantı vardır (Park, 2005). Karakaş'ın yaptığı çalışmada ise stresle başa çıkma ile dini başa çıkma yöntemleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Karakaş, 2014). Ergenlerle yapılan ön test- son test kontrol gruplu deneysel bir çalışmada manevi danışmanlık uygulamalarının ergenlik sorunlarıyla baş etme puanlarını yükselttiği bulunmuştur (Memiş, 2018). McMichael 2002 yılında yaptığı çalışmada, İslam'ın göçmenlerin yolculukları, göç edilen ülkeye yerleşme ve yaşamlarını devam ettirme sırasında yardımcı bir destek mekanizması olarak ortaya çıktığını saptamıştır (McMichael, 2002). Mültecilerle yapılan bir başka nitel çalışmada dindarlıklarının göç etme sürecinde onlara yardım ettiği ve göç edilen ülkede insanların dindarlığının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Müslümanların yaşanan zorlukları manevi bir sınav olarak gördükleri ve bu durumu aşmada sabır kavramından destek aldıkları görülmüştür. Bunlara ek olarak göç eden mültecilerin, göç ettikleri yerdeki dini yaşama deneyimlerinin farklı olduğunu ve bu durumu göçmenlerin şaşkınlıkla karşıladığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine aynı çalışma görüşülen dindar mültecilerin çoğunun ılımlı tavırlara sahip olduğunu, yani diğer göçmenleri kabul ettiği gözlemlenmiştir. Görüşülen tüm Müslüman mültecilerin, Hristiyanlara karşı ılımlı bir tavır sergilediği ancak, birkaç Hristiyan göçmenin farklı inançlara sahip göçmenlere karşı düşmanca ya da küçümseyen, kabul etmeme anlamına gelen davranışlara sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Ennis, 2011).

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, maneviyatın insanların yaşadığı travmatik durumlarda iyileştirici bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Suriyeli sığınmacılar göç deneyimi, yakınlarını kaybetme, yaşanılan yeri terk etme ve ekonomik koşulların kötüleşmesi ve gelinen ülkede ayrımcılığa maruz kalma gibi travmatik etkilere neden olabilecek birçok olay yaşamaktadırlar. Yapılan benzer çalışmalar da göz önüne alındığında maneviyatı yüksek olan bireylerin iyileştirici ve destekleyici olarak dini başa çıkma yöntemlerini kullandığı ve yaşanan yere uyum sağlamada maneviyatın önemli bir rol oynadığı ifade edilebilir. Tüm bu bulgular ışığında, yerel halkın büyük çoğunluğunun ve göç eden Suriyeli çoğunluğun aynı dine mensup olmasının, maneviyatın iyileştirici özelliğinin ve zorluklarla baş etmede kaynak olarak kullanılmasının sosyokültürel uyumu destekleyici bir rol oynadığı söylenebilir ve yapılan araştırma bunu destekler niteliktedir.

Cinsiyet ile sosyokültürel uyum arasında anlamlı bir ilişki saptanmış ve erkeklerin sosyokültürel uyum düzeyinin kadınlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde, Yurt (2019) Avusturya'daki Türklerin uyumunu incelemiş olup cinsiyet ve uyum arasında anlamlı bir fark olmadığını ancak erkeklerin sosyokültürel uyum ortalamasının kadınlardan daha yüksek olduğunu saptamıştır. Türkiye'deki göçmenlerin adaptasyonunun incelendiği başka bir araştırmada ise cinsiyet ile adaptasyon arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Adila, 2020). Suriyeli sığınmacıların Bursa'ya entegrasyonunun incelendiği araştırmada cinsiyet ile entegrasyon arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (şanlı, 2022). Bir çalışmada evli, çocuklu ve çalışan kadınların ibadet etme ya da ibadethanelere gitmek için daha az zamanlarının olduğu belirtilmiştir (Ennis, 2011). Hastaların maneviyat ve psikososyal uyumlarının incelendiği bir çalışmada kadınların daha düşük psikososyal uyuma sahip olduğu gözlemlenmiştir (Kars, 2022). Yapılan araştırmada sosyokültürel uyum ve maneviyat ile cinsiyet arasındaki ilişki incelendiğinde her iki ölçekte de erkeklerin daha yüksek puan aldığı görölmektedir. Erkeklerin sosyokültürel uyum puanının yüksek olması iş hayatında daha çok yer edinmeleri ve bu sayede sosyal hayata katılımlarının artmasıyla açıklanabilir. Erkeklerin maneviyat puanlarının yüksek olması ise yine sosyal hayatta maneviyatı artıracak toplu etkinliklere daha fazla katılmalarıyla açıklanabilir. Acar ve Apak'ın (2020) yaptığı çalışma da bu sonucu destekler niteliktedir.

Yapılan araştırmada maneviyat ve sosyokültürel uyum ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Suriyeli Türkmen sığınmacıların kültürlenme düzeylerinin

incelendiğini çalışmada da benzer şekilde medeni durum ile kültürlenme arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (Tüzün, 2020). Ancak Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyumunun incelendiği bir çalışmada medeni durumu evli olanların sosyal uyum kapasitesinin anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanırken, Yurt'un Avusturya'da yaşayan Türk göçmenlerin uyum düzeyini incelediği çalışmada bekârların uyum puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kaya, 2020; Yurt, 2019). Yapılan bir başka araştırma sonucuna göre ise evli bireylerin maneviyat düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Demiroğlu, 2021).

Maneviyat ile sosyokültürel uyum puanlarının yaşa göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Tosyalıoğlu'nun yaptığı çalışmada da yaş ve uyum arasında, Baday'ın hemşirelerin maneviyat düzeyinin belirlenmesine yönelik yaptığı çalışmada maneviyat ve yaş arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Tosyalıoğlu, 2021; Baday, 2022). Benzer olarak Sağaltıcı'nın yaptığı çalışmada da yaş ile sosyokültürel uyum arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Sağaltıcı, 2019). Ancak Ataş'ın yaptığı çalışmaya göre 40-60 yaş aralığı ve Yurt'un yaptığı çalışmaya göre 35 yaş ve altında olanların daha yüksek uyum düzeyine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yurt, 2019; Ataş, 2021).

Eğitim düzeyi ile sosyokültürel uyum arasındaki ilişki incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu ve en yüksek uyum düzeyine sahip olan grubun lisans düzeyinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde Gaziantep'te yaşayan Suriyeli sığınmacıların uyum düzeyinin araştırıldığı bir çalışmada en yüksek düzeyde uyum ortalamasına sahip olanların yüksek lisans mezunları olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ataş, 2021). Ataca ve Berry (2002) de yaptıkları çalışmada eğitim düzeyi arttıkça sosyokültürel uyum düzeyinin de arttığını ifade etmişlerdir. Yapılan bu çalışmada eğitim düzeyi ile maneviyat arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Lisansüstü mezunu olan bireylerin en yüksek maneviyat puan ortalamasına sahip olan grup olduğu saptanmıştır. Bu durum insanların eğitim seviyeleri arttıkça hayatı sorgulama sıklığının da artması ve buna bağlı olarak hayata anlam yükleyerek yaşamlarıyla açıklanabilir.

Yapılan çalışmada çalışma durumu ile sosyokültürel uyum puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çalışanların sosyokültürel uyum düzeyi çalışmayanlara göre daha yüksektir. Bu sonuç ışığında çalışanların sosyal hayatta daha aktif

rol almaları, yerel halk ile daha fazla etkileşimde bulunmaları ve bu nedenle sosyokültürel açıdan daha fazla uyum sağladıkları söylenebilir. Benzer şekilde Suriyeli sığınmacılarla yapılan başka bir araştırmada “çalışmıyorum” cevabını verenlerin sosyokültürel uyum ortalamasının düşük, STK ya da BM ajanslarında çalışanların ise yüksek olduğu belirtilmiştir (Ataş, 2021). Ankara Siteler bölgesinde Suriyelilerle yapılan nitel bir araştırmada çalışma durumunun sosyokültürel uyumu olumlu yönde etkilediği, çalışanların uyum düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Özaydın, 2021). Araştırma sonucu literatür ile benzerlik göstermektedir. Çalışma durumu ile maneviyat arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ve çalışanların maneviyat düzeyinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan bir araştırmada işsizliğin depresyonu artırdığı, maneviyat ile depresyon arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, depresyon puanı arttıkça maneviyat puanının azaldığı ve bu duruma etki eden faktörler arasında işsizliğin de yer aldığı belirtilmiştir (Lynch, Hernandez-Tejada, Strom ve Egede, 2012). Suriyeli sığınmacıların algılanan gelir düzeyi ile sosyokültürel uyum puanları arasındaki ilişki incelendiğinde orta gelirli bireylerin sosyokültürel uyum puanının, düşük ve yüksek olanlara göre istatistiksel açıdan farklılaştığı bulunmuştur. Ancak bu üç grup arasındaki farklılaşmanın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde sosyokültürel uyum ile algılanan gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve gelir düzeyi arttıkça uyumun da arttığı ifade edilmiştir (Kaya, 2021; Ataca ve Berry, 2002). Maneviyat ile algılanan gelir arasındaki ilişki incelendiğinde orta ya da yüksek gelire sahip olanların, düşük gelire sahip olanlara göre daha yüksek maneviyat puanına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Hastalarla yapılan bir çalışmada ekonomik durumu düşük olanların sosyal uyum düzeyinin de düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kars, 2022). Benzer şekilde Uçar’ın yapmış olduğu araştırmada, gelir düzeyi arttıkça maneviyat puanının da arttığı ifade edilmiştir (Uçar, 2017). Türkiye’de yapılan çalışmaların bulguları incelendiğinde gelir düzeyi arttıkça maneviyat düzeyinin azaldığı ifade edilmiştir (Kurt, 2009).

Yapılan araştırmada Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de kalma süresi ile sosyokültürel uyum düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırmaya göre Türkiye’de kalma süresi 6-10 yıl arasında olanlar en yüksek uyum düzeyine sahip gruptur. Bu durum literatürle de benzerlik göstermektedir. Göç edilen yerde yaşama süresi arttıkça sosyokültürel uyum da artmaktadır (Lahti, Horenczyk ve Kinunen, 2011; Ward vd., 1998). Benzer şekilde Ankara’da öğrenim gören Suriyeli öğrencilerle yapılan bir çalışmada Türkiye’de kalma süresi arttıkça sosyal uyumun arttığı gözlemlenmiştir (Yıldız, 2020). Bu durum yaşanan sene sayısı arttıkça

göç eden bireylerin yerel halkla etkileşiminin artması, yaşanan yerin özelliklerinin öğrenilmesi ve uygulanması, dilin öğrenilerek iletişimin artması ile açıklanabilir.

Hanede yaşayan kişi sayısı, diğer bir deyişle ailenin kalabalık olup olmaması ile sosyokültürel uyum arasındaki uyum incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ancak kalabalık olup olmadığına ilişkin gruplar arasındaki ilişki incelendiğinde 4 kişilik hanenin uyum ortalaması hem 1 hem de 7 kişilik hane sayısına göre farklılık göstermektedir, bu nedenle bu ilişkinin anlamlı olmadığı saptanmıştır. Yapılan bir çalışmada hanede yaşayan kişi sayısı arttıkça hanede kişi başına düşen gelirin azaldığı ve bu nedenle ekonomik zorlukların arttığı tespit edilmiştir (Yıldırım alp ve İyem, 2017). Bu durum ülkede yaşama şartlarını zorlaştırmakla beraber entegrasyonu olumsuz yönde etkileyebilir. Yapılan başka bir araştırmada sığınmacıların ailesel sorunlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde kalabalık ailenin aile içi sıkıntılar arasında yer aldığı görülmektedir (Sarier, 2020).

Yine aynı şekilde yaşanan yere göre sosyokültürel uyum düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur. Ancak gruplar arası farklılaşmanın belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucuna göre gruplar arasındaki ilkinin anlamlı olmadığı gözlemlenmiştir. Altındağ ilçesinde yaşayan bireylerin sosyokültürel uyum düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiş ve bu durumun orada yaşayan sığınmacı sayısının fazla olmasıyla ilişkilendirilmiştir fakat Çankaya ilçesinde yaşayan sığınmacıların da sosyokültürel uyum düzeyinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Çankaya ilçesinde yaşayan sığınmacıların sayısının ve yerel halka oranının az olması nedeniyle yaşanan yer ile sosyokültürel uyum arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı saptanmıştır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar ve sonuçlara dayalı önerilere yer verilmiştir.

2011 yılında başlayan ve hala devam eden Suriye İç Savaşı nedeniyle ülkemize toplam 3 618 918 geçici koruma sahibi Suriyeli gelmiştir. 5 şehirde bulunan 7 barınma merkezinde 59 877 geçici koruma sahibi Suriyeli yaşarken, geçici barınma merkezleri dışında ise 3 559 041 geçici koruma sahibi Suriyeli yaşamaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023a). Suriyelilerin en çok göç ettiği ülkeler arasında Türkiye ilk sırada yer almaktadır. Bu durumun nedenleri arasında ülkemizin Suriye ile sınır komşusu olması, benzer kültürel değerlerin yer alması ve uygulanan politikalar yer alabilir. Bu çalışmada Ankara’da yaşayan Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyum düzeyi ile maneviyat düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi ve sosyokültürel uyum ile maneviyat düzeyini etkileyen demografik verilerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyleri ile sosyokültürel uyum düzeylerinin incelendiği bu çalışmada, nicel veri toplama yöntemlerinden yararlanılmış olup ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Ankara ilinde ikamet eden, 29.09.2021-21.04.2022 tarihlerinde Türk Kızılay Ankara Toplum Merkezi yararlanıcısı olan, 18 yaş üzeri Suriyeli sığınmacılar oluşturmaktadır. Yapılan çalışmada amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Verilerin toplanmasında Türk Kızılay Ankara Toplum Merkezi ile işbirliği yapılmış olup oradan hizmet alan 220 geçici koruma sahibi Suriyeliden veriler toplanmıştır. Ancak 8 kişiden alınan verilerinin eksik olması nedeniyle 212 veri araştırmaya dâhil edilerek araştırmanın örnekleme oluşturulmuştur. Yapılan çalışmada Sosyokültürel Uyum Ölçeği, Maneviyat Ölçeği ve kişisel bilgi formunu içeren anket veri formu ile veriler toplanmıştır. Şirin tarafından geliştirilen Maneviyat Ölçeği, 27 madde ve 7 alt boyuttan oluşmaktadır. Cronbach Alpha değeri 0,90 olarak bulunan ölçekten alınabilecek en yüksek puan 135, en düşük puan ise 27’dir (Şirin, 2018). Sosyokültürel Uyum Ölçeği, Yalçın tarafından İngilizceden Arapçaya uyarlanmıştır. Ölçek 21 madde ve 5 alt boyuttan oluşan 5’li likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınan toplam puan arttıkça sosyokültürel uyum düzeyinin de arttığı belirtilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı 0.90 olarak hesaplanmıştır (Yalçın, 2018). Toplanan verilerin analizi IBM SPSS Statics 25 paket programı ile yapılmıştır. Yapılan analizlerde araştırmada kullanılan ölçeklerin Cronbach

alpha değerleri hesaplanmıştır ve Sosyokültürel Uyum Ölçeği için 0.96, Maneviyat Ölçeği için ise 0.95 olarak bulunmuştur.

Yapılan analiz sonucunda Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyleri ile sosyokültürel uyum düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu literatürle benzerlik göstermektedir. Demografik veriler incelendiğinde sosyokültürel uyum ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş olup erkeklerin ölçek puanlarının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Aynı şekilde maneviyat ile cinsiyet arasında da anlamlı bir fark bulunmuştur ve erkeklerin ölçek puanının kadınların ölçek puanından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Sosyokültürel uyum ve maneviyat ölçek puanlarının medeni durum ve yaşa göre farklılaşmadığı gözlemlenmiştir.

Yapılan araştırmada sosyokültürel uyum ölçek puanı ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ve en yüksek uyum düzeyine sahip olan grubun lisans düzeyinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde maneviyat ölçek puanı ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Eğitim düzeyi arttıkça maneviyat düzeyi de artmaktadır ve en yüksek maneviyat puanına sahip olan grubun lisansüstü olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma durumu ile sosyokültürel uyum puanı arasındaki ilişki incelendiğinde, istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ve çalışanların sosyokültürel uyum düzeyinin çalışmayanların sosyokültürel uyum düzeyine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Aynı şekilde çalışanların maneviyat düzeyi çalışmayanlara göre daha yüksektir. Algılanan gelir düzeyi ile sosyokültürel uyum ölçek puanı arasındaki ilişki incelendiğinde gelir düzeyini orta olarak ifade eden katılımcıların sosyokültürel uyum puanının, düşük ve yüksek olarak ifade edenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Maneviyat puanı ile algılanan gelir düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde ise algılanan geliri orta ve yüksek olarak ifade edenlerin maneviyat puanı, düşük olarak ifade edenlere göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de kalma süresi ile sosyokültürel uyum düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde en yüksek uyum puanına sahip olan grubun 6-10 yıldır burada yaşayanlar olduğu bulunmuştur. Hanede yaşayan kişi sayısı ve yaşanan yer ile sosyokültürel uyum puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur ancak gruplar arasındaki farklılaşma incelendiğinde bu farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Elde edilen bulgular ışığında faydalı olabileceği düşünülen öneriler şu şekildedir:

Mikro düzeyde öneriler

- Yürütülen sosyal hizmet uygulamalarında sığınmacıların maneviyatını destekleyen müdahale planlarının oluşturulması sosyokültürel uyumu destekleyebilir. Verilen sosyal hizmet eğitimleri içeriğinde maneviyata duyarlı sosyal hizmet modeline daha fazla yer verilerek sosyal hizmet uzmanlarının maneviyata duyarlı sosyal hizmet alanında yetkinliğinin artırılması sağlanabilir.
- Manevi danışmanlıkların Suriyeli sığınmacılar özelinde yaygınlaştırılması, maneviyatın artmasına katkı sağlayarak sosyokültürel uyuma fayda sağlayabilir.

Mezzo düzeyde öneriler

- Belediyelerde yapılan maneviyat temelli gezilerde Suriyeli sığınmacılara da yer verilerek toplumsal kaynaşmanın sağlanması hedeflenebilir.
- Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde sosyokültürel uyumu artıracak, yerel halk ile Suriyeli sığınmacıların ortak paydada yer alabileceği çalışmalar yapılabilir. Böylece sosyal temas artırılarak toplumsal bütünleşme sağlanabilir.
- Eğitim düzeyi arttıkça sosyokültürel uyum düzeyi de benzer şekilde artmaktadır. Bu nedenle ülkemizdeki geçici koruma sahibi Suriyelilerin Milli Eğitim Bakanlığına bağlı hizmet veren kurumlarda eğitime katılımlarının artırılması, dil öğreniminin desteklenmesine ilişkin iyileştirme çalışmalarının yapılması sosyokültürel uyum düzeyini artırabilir.
- Çankaya Müftülüğüne bağlı Hasan Tanık Camisi'nde büyükelçiliklerden gelen yabancıların olması sebebiyle cuma hutbeleri Türkçe ve İngilizce okunmaktadır. Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı yerlerde Arapça-Türkçe hutbe okunarak sosyal temasın artması ve Suriyeli sığınmacıların maneviyatının artırılması desteklenebilir.

Makro düzeyde öneriler

- Sosyokültürel uyum düzeyinin artırılmasında maneviyat önemli bir güç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Türk Kızılay, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Göç İdaresi

Başkanlığı başta olmak üzere ülkemizde sığınmacılara hizmet veren kurum ve kuruluşların yürüteceği uyum çalışmalarına maneviyatı geliştiren uygulamaların dâhil edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

- Çalışanların maneviyat ve sosyokültürel uyum ölçek puanları çalışmayanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Bu nedenle istihdamı destekleyen politikaların geliştirilmesi bireylerin sosyal işlevselliğini artırarak sosyokültürel uyumun desteklenmesine katkı sunabilir.
- Kadınların sosyokültürel uyum puanının erkeklerle göre daha düşük olduğu saptanmıştır. Yapılan uyum çalışmalarında kadın özelinde iyileştirmeler yapılmasının, kadınların toplumsal hayata katılımlarının artırılmasına yönelik uyum programlarının oluşturulmasının uyumu artıracığı düşünülmektedir.

Araştırmacılara öneriler

- Yapılan araştırma Ankara ili ve Suriyeli sığınmacılar ile sınırlıdır. Bu nedenle yapılan çalışmanın farklı illerde ve farklı göçmen gruplarıyla yapılması farklı bakış açısı oluşturabilir ve literatüre katkı sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- Acar, M. ve Apak, H. (2020). Sosyal hizmet uygulamasında din ve maneviyatın rolü ile manevi yönelim arasındaki ilişkinin incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(24), 2505-2527.
- Adila, A. (2020). *Türkiye'deki Göçmenlerde; Adaptasyon, Çok Kültürlü Kişilik, Travma Sonrası Büyüme ve Ruhsal Belirtiler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 43-53.
- Akbaş, E. (2017). *Sosyal çalışmada çağdaş eleştirel perspektifler*. Ankara: SABEV Yayını, 97-116.
- Akıncı, M. (2014). Fransa'daki Türk göçmenlerinin etnik ve dinî kimlik algıları. *Bilig*, 70, 29-58.
- Alidina, S. (2020). *Bilinçli farkındalık for dummies*. (Üçüncü Baskı). Ankara: Nobel Yaşam, 21-86.
- Apak, H. (2018). Güçlendirme ve maneviyata duyarlı sosyal hizmet. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 3(67), 399-411.
- Apak, H. ve Abay, A. (2019). Sosyal hizmet ve maneviyat: Sosyal çalışmacılar için bir alan araştırması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 56-87.
- Apak, H. ve Acar, M. C. (2018). Dindarlığın bir boyutu olarak maneviyat. İçinde F. Bilgin (Editör), *Din bilimleri: klasik sorunlar-güncel tartışmalar*. Mardin: Artuklu Üniversitesi Yayınları, s. 365-374.
- Apak, H. ve Tatlıcıoğlu, O. (2018). Suriyeliler hakkında yapılan lisansüstü tezler üzerine bir inceleme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40), 227-254.
- Ata, F. (2019). Kültürlerarası iletişim kaygısı ile sosyokültürel adaptasyon ve yaşam doyumu arasındaki ilişki: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi örneği. *Selçuk İletişim*, 12(2), 708-735.
- Ataca, B., and Berry, J. W. (2002). Psychological, sociocultural, and marital adaptation of Turkish immigrant couples in Canada. *International Journal of Psychology*, 37(1), 13-26.
- Ataş, Ö. (2021). *Suriyeli Göçmenlerin Sosyal Uyum Düzeyi "Gaziantep Örneği"*. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 54-76.
- Avcı, N. (2022). *Telafer'den Türkiye'ye Göç Eden Türkmenlerin TSSB Belirtilerinin Psikolojik Dayanıklılık ve Sosyokültürel Uyum İle İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 69-79.
- Ayan, D. (2020). Şükür: Pozitif psikolojiden din psikolojisine köprü. *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, 2, 229-235.
- Ayan, M. ve Yaylı, H. (2022). Suriyeli sığınmacıların uyum süreci: Ankara ve Kırıkkale kentlerinde bir araştırma. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 131(259), 435-460.

- Aydın, A. (2004). Din ve psikoloji ilişkisi üzerine. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4(1), 15-29.
- Ayvazoglu, A. Ş., Kunuroglu, F. ve Yağmur, K. (2021). Psychological and sociocultural adaptation of Syrian refugees in Turkey. *International Journal of Intercultural Relations*, 80(3), 99-111.
- Baday, H. (2022). *Covid-19 Pandemisinde Yoğun Bakım Hemşirelerinin Maneviyat Düzeyleri, Algıladıkları Stres ve Bakım Davranışlarının Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 38-54.
- Bakioğlu, A., Artar, F. ve İzmir, H. (2018). *Ankara'daki Suriyelilerin mültecilik deneyimi*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayın No. 25, 16-63.
- Beçetek, G. (2021). *Polislerde Stresle Başa Çıkmada Maneviyatın Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 93-105.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5-34.
- Beter, Ö. (2006). *Sınırlar ötesi umutlar: Mülteci çocuklar*. Ankara: SABEV Yayınları, 78-83.
- Bilge-Zafer, A. (2016). Göç çalışmaları için bir anahar olarak 'kültürleşme' kavramı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(30), 75-92.
- Bolgün, C. (2020). *Sosyal Uyum ve Gruplararası İlişkiler: Türkiye’de Yerel Toplum ve Suriyeliler*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 350-363.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (Yirmi Beşinci Baskı). Ankara: Pegem Akademi, 88.
- Cai, Z., and Ming, L. (2018). Social integration measurement of inhabitants in historic blocks: The case of Harbin, China. *Sustainability*, 10(8), 2825.
- Cicirelli, V. G. (2011). Religious and nonreligious spirituality in relation to death acceptance or rejection. *Death Studies*, 35(2), 124-146.
- Corey, G. (2015). *Psikolojik danışma kuram ve uygulamaları* (çev. T. Ergene). Ankara: Mentis Yayıncılık, 75-201.
- Çakır, F. (2020). *Afghan Women in Ağrı: A Case Study of Irregular Migration*. Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 41-72.
- Çalık, D. (2019). Türkiye’de uluslararası ve geçici koruma altındaki çocukların eğitime erişim ve devamlılıklarına dair durum analizi. *Toplum Temelli Göç Programları Koordinatörlüğü, Türk Kızılay*. Web: <https://data.unhcr.org/en/documents/download/76478> adresinden 05 Ağustos 2021’de alınmıştır.
- Çelik, C. (2008). Almanya’da Türkler: Sürekli yabancılık, kültürel çatışma ve din. *Milel ve Nihal*, 5(3), 105-142.

- Çelik, D. Ş. ve Şemşit, S. (2020). Türkiye–Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşmasının uygulanmasında Suriyelilerin etkisi ve rolü. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 66-84.
- Dein, S. ve Kımtır, N. (2014). Din, maneviyat ve depresyon: Tetkik ve tedavi için öneriler. *Ekev Akademi Dergisi*, 18(58), 739-750.
- Demiroğlu, B. (2021). *Yetişkinlerin Maneviyat ve Sosyal Medya Bağımlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 142-165.
- Dinçer, B. (2022). *Suriyeli Gençlerde Dindarlık ve Ötekileştirilme Algıları (Gaziantep İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kilis, 66-225.
- Ekşi, H. (2020). *Manevi yönelimli psikolojik danışma*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2-38.
- Ennis, S. (2011). *Religion, Spirituality and The Refugee Experience*. Doctoral Thesis, RMIT University, School of Studies, Social Science and Planning, Melbourne, 222-371.
- Erdoğan, M. (2022). *Suriyeli Sığınmacıların Bakış Açısıyla Türk Toplumunda Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Algısal Tehditler*. Yüksek Lisans Tezi, İstinye Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 60-96.
- Erdoğan, M. ve Vatandaş, C. (2020). Aynılık-farklılık geriliminde bir siyasal teori olarak çokkültürlülük ve asimilasyon. *Turkish Studies -Social*, 15(5), 2787-2800.
- Erkan, E. (2017). Suriyeli göçmenler ve dini hayat: Uyum, karşılaşma, benzeşme – Gaziantep örneği. *İlahiyat Akademi*, 4(6), 1-36.
- Foner, N., and Alba, R. (2008). Immigrant religion in the US and Western Europe: Bridge or barrier to inclusion?. *International Migration Review*, 42(2), 360-392.
- George, D., and Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference 11.0 update* (Fourth Edition). Boston: Allyn & Bacon.
- Göcen, G. (2013). Pozitif psikoloji düzleminde psikolojik iyi olma ve dini yönelim ilişkisi: Yetişkinler üzerine bir araştırma. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 7(13), 97-130.
- Gümüş, B.B. (2020). *Sosyal Hizmet Ve Bazı Sosyal Bilim Alanlarında Maneviyat Üzerine Yapılan Çalışmaların Karşılaştırmalı Bir Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 45-80.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimler araştırma yöntemleri* (Beşinci Baskı). Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, 130.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., and Tatham, R. L. (2013). *Multivariate data analysis*. London: Pearson Education Limited, 1-119.

- Henkes, C., Dahm, J., and Krell, C. (2011). Entegrasyon, göç ve sosyal demokrasi (çev. T. İlbuğa). İçinde T. Gombert (Editör), *Sosyal demokrasi el kitabı 5*. Ankara: Sosyal Demokrasi Akademisi, 18-34.
- Hickman, M., Crowley H., and Mai, N. (2008). *Immigration and social cohesion in the UK*. London: The Joseph Rowntree Foundation, 19-185.
- Horejsi, C., and Sheafor, B. (2016). *Sosyal hizmet uygulaması temel teknikler ve ilkeler* (Üçüncü Baskı). (çev. A. Bilgen, B. Kaynarkaya, D. Gülmez, D. Çiftçi, S. Türközü, F. Çoban, Y. Oğuz) Ankara: Nika Yayınevi, 22-52.
- Horozcu, Ü. (2010). Tecrübi araştırmalar ışığında dindarlık ve maneviyat ile ruhsal ve bedensel sağlık arasındaki ilişki. *Milel ve Nihal*, 7(1), 209-240.
- İnternet: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu. (2019). *Türkiye'deki geçici koruma altındaki çocukların eğitime ilişkin istatistik raporu*. Ankara: UNICEF Türkiye, 10-37. Web: <https://www.unicef.org/turkiye/media/10711/file/Ge%C3%A7ici%20koruma%20alt%C4%B1ndaki%20%C3%A7ocuklar%C4%B1n%20e%C4%9Fitim%20istatistikleri.pdf> adresinden 02 Mart 2023'te alınmıştır.
- İnternet: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (2023a). Sosyal ve mali yardım. *UNHCR*. Web: <https://help.unhcr.org/turkiye/tr/social-economic-and-civil-matters/social-and-financial-assistance/> adresinden 11 Şubat 2023'te alınmıştır.
- İnternet: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (2023b). Syria Regional Refugee Response: Durable solutions. *UNHCR*. Web: https://data.unhcr.org/en/situations/syria_durable_solutions adresinden 11 Şubat 2023'te alınmıştır.
- İnternet: Çocuk Programları. (2023). Web: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiNmRjZTRmYWYtYmI1YS00ODdiLWFlYjltY2Q3NmEwYjRmYWQwIiwidCI6Ijc0OWM0MmMxLTBiNDYtNDYxNC1hZGNkLTg5MTA0MDI1NTliZiIsImMiOiJ9> adresinden 13 Şubat 2023'te alınmıştır.
- İnternet: Euronews. (2023). Akar: Kahramanmaraş depremleri sonrası 42 bin Suriyeli gönüllü olarak ülkesine döndü. Web: <https://tr.euronews.com/2023/02/28/akar-kahramanmaraş-depremleri-sonrası-42-bin-suriyeli-gonullu-olarak-ulkesine-dondu> adresinden 07 Mart 2022'de alınmıştır.
- İnternet: Geçici Koruma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (2019, 25 Aralık). *Resmi Gazete*. Sayı:30989. Web: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191225-38.pdf> adresinden 13 Temmuz 2021'de alınmıştır.
- İnternet: Genç Hayat Vakfı. (2023). Sosyal uyum ve güçlendirme çalışmaları. Web: <https://genchayat.org/sosyal-uyum-ve-guclendirme-calismalari/> adresinden 02 Mart 2023'te alınmıştır.
- İnternet: Göç İdaresi Başkanlığı. (2023a). Geçici koruma. Web: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden 09 Ocak 2023'te alınmıştır.

İnternet: Göç İdaresi Başkanlığı. (2023b). İkamet genel bilgiler. Web: <https://www.goc.gov.tr/ikamet-genel-bilgiler> adresinden 13 Şubat 2022’de alınmıştır.

İnternet: Göç İdaresi Başkanlığı. (2023c). Broşürler. Web: <https://www.goc.gov.tr/brosurler> adresinden 13 Şubat 2022’de alınmıştır.

İnternet: Göç İdaresi Başkanlığı. (2021). Şartlı mülteci. Web: <https://www.goc.gov.tr/sartli-multeci> adresinden 05 Temmuz 2021’de alınmıştır.

İnternet: Hayata Destek Derneği. (2023). Çalışmalarımız. Web: <https://hayatadestek.online/calismalarimiz/> adresinden 12 Şubat 2022’de alınmıştır.

İnternet: İstanbul Kültür Sanat Vakfı. (2020). *Sanat yoluyla sosyal uyumu ve çokkültürlülüğü güçlendirme*. İstanbul: İKSV, 4-30. Web: https://www.iksv.org/i/assets/iksv/documents/BGSK_rapor_TR_2021.pdf adresinden 22 Şubat 2023’te alınmıştır.

İnternet: Marmara Belediyeler Birliği. (2023). Göç ve sosyal uyum. Web: <https://www.marmara.gov.tr/tr/goc-ve-sosyal-uyum> adresinden 15 Mart 2023’te alınmıştır.

İnternet: Mesleki ve Teknik Eğitim Yoluyla Sosyal ve Ekonomik Uyum Projesi. (2023). Anasayfa. Web: <https://seup.meb.gov.tr/hakkimizda/#> adresinden 02 Şubat 2023’te alınmıştır.

İnternet: Milli Eğitim Bakanlığı. (2021). Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PIKTES). Web: <https://piktes.gov.tr/> adresinden 05 Ağustos 2021’de alınmıştır.

İnternet: Milli Eğitim Bakanlığı. (2023). Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı. Web: <http://hbogm.meb.gov.tr/www/goc-ve-acil-durumlarda-egitim-daire-baskanligi/icerik/497> adresinden 12 Şubat 2022’de alınmıştır.

İnternet: Mülteci Destek Derneği. (2023). Projeler. Web: <https://mudem.org/projeler> adresinden 12 Şubat 2022’de alınmıştır.

İnternet: Mülteciler Derneği. (2022). Sosyal uyum birimi. Web: <https://multeciler.org.tr/sosyal-uyum/> adresinden 22 Ekim 2022’de alındı.

İnternet: Mülteciler Derneği. (2023). Türkiye’deki Suriyeli sayısı. Web: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> adresinden 04 Ekim 2021’de alınmıştır.

İnternet: Narlı, N. (2019). Sosyal uyum sağlanamadığında mülteciler çeteleşiyor. *The Independent Turkish*. Web: <https://www.indyturk.com/node/105046/haber/sosyolog-nil%C3%BCfer-narl%C4%B1-sosyal-uyum-sa%C4%B1Flanamad%C4%B1%C4%9F%C4%B1nda-m%C3%BClteciler-%C3%A7etele%C5%9Fiyor> adresinden 23 Mart 2023’te alınmıştır.

İnternet: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021). Sosyal yardım programlarımız. Web: <https://www.aile.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/> adresinden 05 Ağustos 2021’de alınmıştır.

- İnternet: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023a). Projeler. Web: <https://www.aile.gov.tr/athgm/kurumsal/projeler/> adresinden 22 Şubat 2023'te alınmıştır.
- İnternet: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023b). Göç, afet ve acil durumlarda Psikososyal Destek Daire Başkanlığı. Web: <https://www.aile.gov.tr/athgm/kurumsal/daire-baskanliklari/goc-afet-ve-acil-durumlarda-psikososyal-destek/> adresinden 22 Şubat 2023'te alınmıştır.
- İnternet: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023c). Sosyal Uyum Daire Başkanlığı. Web: <https://www.aile.gov.tr/athgm/kurumsal/daire-baskanliklari/sosyal-uyum/> adresinden 22 Şubat 2023'te alınmıştır.
- İnternet: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023d). Geçici Koruma Altındaki Sığınmacılara Yönelik Eğitim ve Psiko Sosyal Destek Projesi. Web: <https://www.aile.gov.tr/ankara/projeler/gecici-koruma-altindaki-siginmacilara-yonelik-egitim-ve-psiko-sosyal-destek-projesi/> adresinden 22 Şubat 2023'te alınmıştır.
- İnternet: T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2021). Türkiye'de düzensiz göç. Web: https://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-duzensiz-goc.tr.mfa adresinden 05 Nisan 2021'de alınmıştır.
- İnternet: Todd, Z. (2019, 19 Kasım). By the numbers: Syrian refugees around the world. *Frontline*. Web: <https://www.pbs.org/wgbh/frontline/article/numbers-syrian-refugees-around-world/> adresinden 31 Temmuz 2021'de alınmıştır.
- İnternet: Türk Dil Kurumu. (2021). Göç. *Büyük Türkçe Sözlük*. Web: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 05 Ocak 2021'de alınmıştır.
- İnternet: Türk Kızılay. (2017). Kızılaykart-Sosyal Uyum Yardım (SUY) Programı. Web: <https://kizilaykart.org/suy/tr/faq0.html> adresinden 05 Ağustos 2021'de alınmıştır.
- İnternet: Türk Kızılay. (2023). Neler yapıyoruz? Göç ve mülteci hizmetleri. Web: <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/goc-ve-multeci-hizmetleri> adresinden 12 Ocak 2023'te alınmıştır.
- İnternet: Türk Kızılay – Toplum Merkezleri. (2023). Anasayfa. Web: <https://toplummerkezi.kizilay.org.tr/> adresinden 21 Haziran 2022'de alınmıştır.
- İnternet: Uluslararası Göç Örgütü. (2021). Türkiye'de göç. Web: <https://turkey.iom.int/tr/t%C3%BCrkiyede-g%C3%B6%C3%A7> adresinden 05 Mart 2021'de alınmıştır..
- İnternet: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013, 11 Nisan). Resmi Gazete. Sayı:28615. Web: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> adresinden 05 Şubat 2021'de alınmıştır.
- İnternet: Yücel, A., Utaş, C., Luchsinger, G., Kavlak, İ. V., Kristjansdottir, I. B. ve Freizer, S. (2018). *Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeli kadın ve kız çocukların ihtiyaç analizi*. Ankara: UN Women Türkiye, 21-65. Web: <https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publications/Country/Turkey/The%20Needs%20AssessmentTRWEBcompressed.pdf> adresinden 11 Nisan 2021'de alınmıştır.

- İpekyüz, F. R. (2022). *Zorunlu Göç Yaşamış Suriyeli Bireylerin Ülkelerine Geri Dönmeleriyle İlgili Stres Düzeyi ve Psikolojik İyilik Halinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Program Enstitüsü, İstanbul, 64-69.
- İyem, C. ve Yıldırımaltı, S. (2017). Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul ve uyum sürecine ilişkin bir araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 107-126.
- Jung, C. (2016). *Keşfedilmemiş benlik* (çev. E. Cengiz). Kocaeli: Olympia Yayınları, 43-100.
- Kadioğlu, A. İ. (2020). Suriye iç savaşı ve Türkiye: Çatışma, güvenlik ve sığınma. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(29), 2179-2213.
- Karakaş, A. C. (2014). Stresle başa çıkma ve dini başa çıkma yöntemleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 610-631.
- Karataş, M. ve Barut, B. (2021). Sosyal hizmet perspektifinden göç ve savunmasız gruplar: IOM raporları üzerine bir araştırma. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 86-109.
- Karbo, T. (2013). Religion and social cohesion in Ethiopia. *International Journal of Peace and Development Studies*, 4(3), 43-52.
- Kars, M. S. (2022). *Manevi Destek Uzmanlarına Göre Hastanelerdeki Manevi Destek Hizmetinin Psiko-Sosyal Uyuma Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 77-168.
- Kaya, İ. ve Yılmaz-Eren E. (2015). Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki durumu arada kalanların hakları ve yükümlülükleri. *SETA Raporu*, 67-77.
- Kaya, M. (2020). *Suriyeli Göçmenlerin Sosyal Uyum Ölçeği ile Değerlendirilmesi: Nizip Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale, 38-61.
- Kaya, M. (2021). *Suriyeli Mültecilerin Sosyal Uyum Sorunu: Ankara Önder Mahallesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 43-122.
- Kaypak, Ş. ve Bimay, M. (2016). Suriye savaşı nedeniyle yaşanan göçün ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri: Batman örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(1), 84-110.
- Khawaja, N., White, K., Schweitzer, R., and Greenslade, J. (2009). Difficulties and coping strategies of Sudanese refugees: A qualitative approach. *Transcultural Psychiatry*, 45(3), 489-512.
- Khoei, M. J. (2021). *Ülke Değiştiren Bireylerin Arasında Kişilik İnançları, Travma Sonrası Büyüme ve Sosyokültürel Uyumun Değerlendirmesi*. Doktora Tezi, Doğu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 63-71.
- Koenig, H. G. (2008). Concerns about measuring “spirituality” in research. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 196(5), 349-355.

- Koenig, H. G. (2012). Religion, spirituality, and health: The research and clinical implications. *ISRN Psychiatry*, 1-33.
- Kökel, Z. (2020). Göçmen, mülteci ve sığınmacılar. İçinde M. Serdar (Editör), *Dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet*. Ankara: Grafiker Yayınları, 243-271.
- Köylü, M. (2007). Ruh sağlığı ve din: Batı toplumu açısından bir değerlendirme. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23(23), 65-92.
- Kula, T. ve Erden, M. (2017). Varoluşsal kaygı ve din. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 17(2), 21-41.
- Kurt, A. (2009). Dindarlığı etkileyen faktörler. *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1-26.
- Kuru, N. P. (2022). *Türkiye'deki Mülteci Ergenlerin Psiko-Sosyal Sorunlarla Başa Çıkma Dini ve Manevi Etkilerinin Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yalova, 103-129.
- Lahti, I. J., Horenczyk, G., and Kinunen, T. (2011). Time and context in the relationship between acculturation attitudes and adaptation among Russian-speaking immigrants in Finland and Israel. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37, 1423-1440.
- Lynch, C. P., Hernandez-Tejada, M. A., Strom, J. L., and Egede, L. E. (2012). Association between spirituality and depression in adults with type 2 diabetes. *The Diabetes Educator*, 38(3), 427-435.
- Martıkamen, T. (2010). Din, göçmenler ve entegrasyon (çev. N. Özmen). *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38(1), 263-276.
- Masgoret, A. M., and Ward, C. (2006). Culture learning approach to acculturation. In D. L. Sam (Editor), *The Cambridge handbook of acculturation psychology*. Cambridge: Cambridge University Press, 58-77.
- McMichael, C. (2002). 'Everywhere is Allah's place': Islam and the everyday life of Somali women in Melbourne, Australia. *Journal of Refugee Studies*, 15(2), 171-188.
- Memiş, H. (2018). *Manevi Danışmanlık Uygulamalarının Ergenlerin Ergenlik Sorunlarıyla Başa Çıkma Düzeylerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 82-97.
- Mueller, P. S., Plevak, D. J., and Rummans, T. A. (2001). Religious involvement, spirituality and medicine: Implications for clinical practice. *Mayo Clinic Proceedings* 76(12), 1225-1235.
- Muz, S. (2009). *Bilişsel Terapi ve Dini Başaçıkma*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 103-179.
- Neeland, K., Adedoyin, A., Bobbie, C., Griffin, M., Adedoyin, O., Ahmad, M., and Nobles, C. (2016). Religious coping strategies among traumatized african refugees in the United States: A systematic review. *Social Work and Christianity Journal of the North American Association of Christians in Social Work*, 43(1), 95-107.

- Newman, L. L. (2004). Faith, spirituality, and religion: A model for understanding the differences. *The College of Student Affairs Journal*, 23, 102-110.
- Oberg, K. (1960). Culture shock: Adjustments to new cultural environments. *Practical Anthropology*, 4, 177-182.
- Özaydın, Z. (2021). *Türkiye'deki Suriyelilerin Çalışma Hayatına Katılımlarının Sosyal Uyum Sürecine Etkileri: Ankara Siteler Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 146-160.
- Özcan, Z. (2019). Mülteci öğrencilerin kültürel uyumları ile dinî başa çıkmaları arasındaki. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 23(1), 127-147.
- Özdemir, Ç. (2016). Suriye'de iç savaşın nedenleri: Otokratik yönetim mi, bölgesel ve küresel güçler mi?. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 81-102.
- Özdemir-Bişkin, S. ve Sop, A. (2021). Karakter Güçleri Envanteri Erken Çocukluk Formu'nun Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 177-193.
- Özdoğan, Ö., Çapçioğlu, İ., Belen, F. Z., Yıldırım, A., Yıldız, M., Bayraktar-Karahan F., Çapçioğlu, F., Yüksel, Z., ve Sağlam, İ. (Ed.) (2016). *Dezavantajlı gruplar psiko-sosyal ve manevi bakım*. Ankara: Grafiker Yayınları, 13-225.
- Özgüler, V. C. (2018). Göç ve uyum politikaları. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1(1), 1-10.
- Özgür, E. (2020). Göç, ikametgâh ayrışması ve entegrasyon: Türk kentleri için bir değerlendirme. *Coğrafya Dergisi*, 41, 221-240.
- Pan, Y., and Jackson, R. T. (2008). Ethnic difference in the relationship between acute inflammation and serum ferritin in US adult males. *Epidemiology and Infection*, 136, 421-431.
- Pargament, K. (1997). *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*. New York: The Guilford Press, 163-197.
- Park, C. (2005). Religion as a meaning-making framework in coping with life stress. *Journal of Social Issues*, 61(4), 707-729.
- Park, C. L., Cohen, L. H., and Murch, R. L. (1996). Assessment and prediction of stress-related growth. *Journal of Personality*, 64, 71-105.
- Penninx, R., and Garcés-Mascareñas, B. (2016). The concept of integration as an analytical tool and as a policy concept. In B. Garcés-Mascareñas, and R. Penninx (Editors), *Integration processes and policies in Europe*. Amsterdam: Springer, 11-29.
- Popescu, M., and Libal, K. (2018). Social work with migrants and refugees: Challenges, best practices, and future directions editorial. *Advances in Social Work*. 18(3), 1-10.
- Rhinesmith, S. (1985). *Bringing home the world*. New York: Walsh & Co.

- Rumbaut, R. (2015). Assimilation of immigrants. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2(2), 81-87.
- Sağaltıcı, S. (2019). *Çukurova Üniversitesi'nde Öğrenim Gören Uluslararası Üniversite Öğrencilerinin Sosyokültürel Ve Psikolojik Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 51-76.
- Sağır, Z. (2014). *Suriyeli Sığınmacılarda Dini Başa Çıkma ve Ruh Sağlığı*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 40-73.
- Sağlam, E. (2017). Avusturya'daki Türk göçmenlerin entegrasyon algıları. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 140-169.
- Sarıer, Y. (2020). Türkiye'de mülteci öğrencilerin eğitimi üzerine bir meta-sentez çalışması: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 3(1), 80-111.
- Savran, S. ve Sat, N. (2019). Ankara'da Suriyeli göçmenlerin yer seçimi tercihlerinin incelenmesi ve bir etnik kentsel adacık örneği olarak Önder, Ulubey, Alemdağ Mahalleleri. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 283-302.
- Saygın, S. ve Hasta, D. (2018). Göç, kültürleşme ve uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), 312-333.
- Schiefer, D., and Van der Noll, J. (2017). The essentials of social cohesion: A literature review. *Social Indicators Research*, 132(2), 579-603.
- Seydi, A. (2014). Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 267-305.
- Seyyar, A. (2015). Şehit yakınlarına manevi sosyal hizmet uygulamaları. 3. *Ulusal Sosyal Hizmet Öğrenci Kurultayı; Sosyal Hizmet Öğrenci Birliği Derneği*, 30 Nisan-01 Mayıs, Üsküdar, İstanbul, 1-15.
- Seyyar, A. ve Yumurtacı, A. (2016). Afet odaklı acil manevi sosyal hizmet uygulamaları bağlamında Türkiye'ye yönelik bir model önerisi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 1-24.
- Swinton, J. (2001). *Spirituality in mental health care: Rediscovering a "forgotten dimension"*. London: Jessica Kingsley Publishers, 26.
- Şanlı, H. (2022). *Suriyeli Sığınmacıların Şehre Entegrasyonuna Yönelik Bir Saha Araştırması: Bursa*. Doktora Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 165-245.
- Şentürk, H. (2004). Freud'un psikoloji ve din anlayışına eleştirel bir yaklaşım. *Dini Araştırmalar*, 7(19), 221-229.
- Şimşek, R. (2020). *Toplumsal Uyum ve Din: Erzincan Üzümlü'de yaşayan Ahıskalılar Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 44-70.

- Şirin, T. (2018). Maneviyat Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Turkish Studies*, 13(18), 1283-1309.
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2014). *Türkiye'deki Suriyeli kadınlar*. Ankara: AFAD Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı Yayınları, 13-77.
- Taşan, N. (2020). *Kanser Hastalarında Maneviyat ile Umutsuzluk Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya, 17-32.
- Taşan, C., Hakkı, S. Z. ve Osmanoğlu, E. (2017). *Suriyeli sığınmacılara dair tehdit algısı: Önyargılar ve gerçekler*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları No. 29, 33-37.
- Tavşancıl, E. (2006). *Tutumların ölçülebilmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Teater, B. (2015). *Sosyal hizmet kuram ve yöntemleri* (çev. A. Karatay, D. Barna-Çiftçi). Ankara: Nika Yayınları, 49-67.
- Tok, A. ve Toktaş, B. E. (2022). Ulusal ve uluslararası hukuka göre Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki statüsü. *İNSAMER Rapor No. 158*, İstanbul, 1-30.
- Tosyalıoğlu, M. B. (2021). *Üniversite Öğrencilerinde Maneviyat ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 80-99.
- Türkçapar, M. (2018). *Bilişsel davranışçı terapi: Temel ilkeler ve uygulama* (11. Baskı). İstanbul: Epsilon Yayınevi, 108-122.
- Tüzün, G. (2020). *Suriyeli Türkmen Sığınmacıların Depresyon, Bağlanma Ve Kültürlenme Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa, 46-65.
- Uçar, M. (2017). *Yaşlılarda Yaşam Kalitesi ile Spiritüallite (Maneviyat) Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya, 23-38.
- Uluslararası Göç Örgütü. (2009). *Göç terimleri sözlüğü*. Cenevre: IOM, 30-35.
- Wainwright, G. (1987). Christian spirituality. In M. Eliade (Editor), *The encyclopedia of religion* – Vol. 3. New York: Macmillan, 452-460.
- Ward, C., Okura, Y., Kennedy, A., and Kojima, T. (1998). The U-curve on trial: A longitudinal study of psychological and sociocultural adjustment during cross cultural transition. *International Journal of Intercultural Relations*, 22, 227-291.
- Yalçın, Ö. (2018). *Sosyokültürel Uyum Ölçeği (SCAS-R)'nin Gaziantep/Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Göçmenler Örneğinde Arapçaya Uyarlama, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 30-48.
- Yaman, F. (2017). Uyum ve ötekileşme ayrımında Suriyeli sığınmacılar. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 91-109.

- Yazoğlu, R. (2010). Hümanizm ve Mevlana. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 67-83.
- Yeşilkayalı, E. (2016a). Maneviyat odaklı sosyal çalışma müdahalesinde değerlendirme. İçinde T. Çötök ve Y. Dobra (Editörler), *Sosyal Bilimler: Yeni Bir Başlangıç*. Sarajevo: Knjiga, 74-81.
- Yeşilkayalı, E. (2016b). Sosyal çalışmada maneviyata duyarlı müdahale. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 53, 227-237.
- Yıldırım, S. ve İyem, C. (2017). Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul ve uyum sürecine ilişkin bir araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 107-126.
- Yıldız, N. (2020). *Ankara'da Öğrenim Gören Suriyeli Lisansüstü Öğrencilerin Çok Kültürlülük Ve Kimlik Bağlamında Sosyal Uyum Algıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 98-110.
- Yurt, B. (2019). *Avusturya'daki Türkiye Göçmenlerinin Sosyokültürel Uyum Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 66-154.
- Yüceşahin, M. (2017). Uluslararası göç, kimlik ve mekansal kümelenme-ayrışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, 1303-1315.
- Zinnbauer, B., Pargament, K., Hill, P., Hood, R., Mccullough, M., Swyers, J., and Larson, D. (2013). *Din ve maneviyatı kavramlaştırma: Birleşme ve ayrışma noktaları* (çev. N. Kimter). *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 85-118.

EK-1. Anket Veri Formu

Suriyeli Sığınmacıların Maneviyat Düzeyi ile Sosyokültürel Uyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bu anket Suriyeli sığınmacıların maneviyat düzeyi ile sosyokültürel uyumu arasındaki ilişkiyi araştıran tez çalışması için hazırlanmıştır. Yöneltilen sorulara en doğru ve içten cevabı vermeniz beklenmektedir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler bilimsel amaçla kullanılacaktır. Ankete verilen cevaplarınız paylaşılmayacak olup isim ve soy isim bilgileriniz alınmayacaktır. Katkınız için teşekkür ederim.

Saygılarımla.

Sosyal Hizmet Uzmanı Fatma Rûmeysa TAŞBAŞ
G.Ü. S.B.E. Sosyal Hizmet ABD Yüksek Lisans Öğrencisi

Kişisel Bilgi Formu

Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek

Yaş: () 18-22 () 22-35 () 36-65 () 65 ve üzeri

Türkiye’de bulunma süresi: () 1-3 ay () 3-12 ay () 1-3 yıl () 3-6 yıl () 6-10 yıl

Çalışıyor musunuz: () Evet () Hayır

Medeni durum: () Evli () Bekar

Eğitim durumu: () İlkokul () Ortaokul () Lise () Lisans () Lisansüstü

Gelir düzeyi: () Düşük () Orta () Yüksek

Bakmakla yükümlü olduğunuz/ hanede yaşayan kişi sayısı: () 1 () 2 () 3 () 4 () 5 () 6

() 7 () 8 ve üzeri

Yaşadığınız ilçe: () Altındağ () Mamak () Keçiören () Yenimahalle () Etimesgut

() Çankaya () Çubuk () Sincan () Pursaklar () Akyurt () Gölbaşı () Diğer: ...

EK-1. (devam) Anket Veri Formu

MANEVİYAT ÖLÇEĞİ	Bana Hiç Uygun Değil (1)	Bana Uygun Değil (2)	Bana Biraz Uygun (3)	Bana Oldukça Uygun (4)	Bana Tamamen Uygun (5)
1. Allah'ın beni sevdiğini hissediyorum.					
2. Bir sorunla karşılaştığımda dua ederim.					
3. Dini etkinliklere katılırım.					
4. Dua ettiğimde Allah'a kendimi yakın hissederim.					
5. Enerjisine inandığım şeyleri üzerimde taşıyorum.					
6. Hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissediyorum.					
7. Hayata gelmemin bir amacı olduğuna inanırım.					
8. Hayatımda büyük bir boşluk varmış gibi hissediyorum.					
9. Maneviyatım bana güç verir.					
10. Yediğim şeylerin enerjisinin beni etkilediğine inanıyorum.					
11. Hayatımı manevi kabullerime göre yaşarım.					
12. Maneviyat stresli durumlarla başa çıkmamı sağlar.					
13. Hayatımın amacını halen bulabilmiş değilim.					
14. Hayatta hiçbir şey sebepsiz olmaz.					
15. Hayatta iyilikle kötülüğün bir savaşı var.					
16. Her canlının taşıdığı bir enerji vardır.					
17. Her insan hayatının anlamını bulmaya çalışmalıdır.					
18. İlâhî bir gücün beni koruduğunu hissederim.					
19. Kâinata, aşkın (ilâhî) bir varlığın olduğuna inanıyorum.					
20. Maneviyat hayatın anlamıyla ilişkilidir.					
21. Maneviyata önem veririm.					
22. Kâinata her şeyin bir bütünün parçası gibi birbirine bağlı olduğuna inanırım.					
23. Maneviyatım davranışlarım üzerinde etkilidir.					
24. Maneviyatımı güçlendirmek için bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yaparım.					
25. Maneviyatla ilgili bir eğitim olduğunu görürsem katılmaya çalışırım.					
26. Olduğum kişi olmaktan mutlu değilim.					
27. Maneviyat konusunda eğitim almak gerektiğine inanıyorum.					

EK-1. (devam) Anket Veri Formu

Sosyo-Kültürel Uyum Ölçeği Arapça

المنقح والثقافي الاجتماعي التكيف مقياس

لك الأنسب الخيار على علامة ضع

1= لا أستطيع على الإطلاق. 2= أستطيع بالكاد. 3= أستطيع. 4= غالباً أستطيع. 5= وبقرة دائماً أستطيع.

1. عليها والحفاظ الاجتماعية العلاقات بناء أستطيع.	1	2	3	4	5
2. جيد بشكل المهنية أو العلمية أولوياني وترتيب، مهمامي وتنظيم إدارة أستطيع.	1	2	3	4	5
3. معها والدمج الاجتماعية المناسبات في أتفاعل.	1	2	3	4	5
4. مستمر بشكل وممارستها وهوياتي اهتماماتي على الحفاظ أستطيع.	1	2	3	4	5
5. الحي في الضوضاء مستوى مع التكيف أستطيع.	1	2	3	4	5
6. بدقة وجوهم وتعابير الآخرين ايماءات على والرد التفسير أستطيع.	1	2	3	4	5
7. العمل زملاء / الآخرين الطلاب مع بفعالية العمل.	1	2	3	4	5
8. أطلبها التي الاجتماعية الخدمات على الحصول أستطيع.	1	2	3	4	5
9. السكانية الكثافة مع التكيف أستطيع.	1	2	3	4	5
10. التركيبة اللغة وتحدث فهم أستطيع.	1	2	3	4	5
11. ثقافياً مناسبة بطريقة حديثي بنبرة التحكم أستطيع.	1	2	3	4	5
12. أدائي تطوير في للمساعدة العمل زملاء / الآخرين الطلاب وتعليقات اراء الى استمع.	1	2	3	4	5
13. المشاعر تلك على بناء معهم واتفاعل بدقة الآخرين مشاعر تفسير أستطيع.	1	2	3	4	5
14. المجتمع أنشطة في وإشارك احضر.	1	2	3	4	5
15. بها اظن التي المدينة في احتاجها التي الأماكن إيجاد أستطيع.	1	2	3	4	5
16. الآخر الجنس أفراد مع التفاعل أستطيع.	1	2	3	4	5
17. ثقافياً مناسبة بطريقة العمل زملاء / الآخرين للطلاب أفكار عن التعبير أستطيع.	1	2	3	4	5
18. البيروقراطية مع التعامل أستطيع.	1	2	3	4	5
19. وتغيراتها الحياة وتيرة مع التكيف أستطيع.	1	2	3	4	5
20. التركيبة باللغة والكتابة القراءة أستطيع.	1	2	3	4	5
21. المحلية والعادات والمعتقدات، والمواقف، الاجتماعية، القواعد مع ليتناسب سلوكي تغيير أستطيع.	1	2	3	4	5

EK-2. Türk Kızılay İzin Belgesi

TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Kızılay Akademi Başkanlığı
Yönetim Ofisi Müdürlüğü

Sayı : E-216115-799-184333
 Konu : Fatma Rümeysa Taşbaş'ın Akademik
 Çalışması Hk.

Türkiye Kızılay Derneği Genel Müdürlüğü

Gazi Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Fatma Rümeysa Taşbaş, "Suriyeli Sığınmacıların Maneviyat ve Sosyo-kültürel Uyum Düzeylerinin İncelenmesi" başlıklı araştırması için Ankara ilinde yaşayan Suriyeli sığınmacılara ulaşma ve anketini uygulama hususunda destek talebinde bulunmuştur.

Bu bağlamda 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunun gereklerine, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 94. maddesi ve 2014/6883 karar sayılı Geçici Koruma Yönetmeliğinin 51. maddesinde belirtilen gizlilik ilkesine uyulması şartıyla Fatma Rümeysa Taşbaş'ın akademik çalışması kapsamında Kızılay Akademi Başkanlığınca uygun görülen çalışmanın yapılmasına izin verilmesi hususunu olurlarınıza saygılarımla arz ederim.

Alpaslan DURMUŞ
 Kızılay Akademi Başkanı

OLUR
Dr. İbrahim ALTAN
 Genel Müdür

Ek:
 1- Kızılay Akademi Akademik Araştırma Talep Formu_Fatma Rümeysa Taşbaş
 2- Bilimsel ve Eğitim Anaçlı (1)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : D8LZ-121Z-06PE

Belge Doğrulama Adresi : <https://ebys.kizilay.org.tr/sorgu/sorgula.aspx>

Adres: Ataç-1 Sokak No:32 Yenışehir/ANKARA.

Telefon No : (0312) 584 1868

Fax No : (0312) 430 0175

e-Posta :

İnternet Adresi : <http://www.kizilay.org.tr>

Kes Adresi : kizilay.genelmudurluk@hs01.kes.tr

Bilgi İçin :Meryem Esra SUBAŞI
 Kızılay Akademi Yönetim
 Ofisi Uzmanı

Dahili No:

EK-3. Etik Kurul Onay Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 24.09.2021-E.172399

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu

Sayı : E-77082166-302.08.01-172399
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

24.09.2021

Sayın Doç. Dr. Ömer Faruk CANTEKİN
Sosyal Hizmet Bölüm Başkanlığı - Öğretim Üyesi

Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı **Yüksek Lisans Öğrencisi Fatma Rümeysa TAŞBAŞ'ın, Dr.Öğr.Üyesi Ömer Faruk CANTEKİN'in** danışmanlığında yürüttüğü **"Suriyeli Sığınmacıların Maneviyat Düzeyi ve Sosyo-Kültürel Uyum Düzeylerinin İncelenmesi"** adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun **21.09.2021** tarih ve **14** sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Araştırma Kod No: 2021 - 873

Prof. Dr. İsmail KARAKAYA
Komisyon Başkanı

Ek:1 Liste

DAĞITIM

Gereği:

Sayın Doç. Dr. Ömer Faruk CANTEKİN

Bilgi:

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Belge Doğrulama Kodu :BSVZYL3FR1

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi : <https://belgedogrulama.gazi.edu.tr/belgedogrulama.aspx>

Emniyet Mahallesi Bandırma Caddesi No :6/1 06560 Yenimahalle/ANKARA
Tel:0 (312) 202 20 57 - 0 (312) 2... Faks:0 (312) 202 38 76
İnternet Adresi :<http://etikkomisyon.gazi.edu.tr/>
Kep Adresi: gaziuniversitesi@hu01.kep.tr

Bilgi için :Esengül BOŞNAK
Genel Evrak Sorumlusu
Telefon No:03122022666

Bu belge,güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-3. (devam) Etik Kurul Onay Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 25.07.2023-E.708394

SAĞLIK BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ

YÖNETİM KURULU KARARLARI

TOPLANTI TARİHİ: 20.07.2023

TOPLANTI SAYISI: 34

Enstitü Yönetim Kurulu, 20.07.2023 Perşembe günü saat 12:00'de, Enstitü Müdürü Prof.Dr.Adviye Gülçin SAĞDIÇOĞLU CELEP'in başkanlığında toplanarak aşağıdaki kararı almıştır.

Karar 34/05- Enstitümüzün anabilim/bilim dalı başkanlıklarından gelen yazılar doğrultusunda, Gazi Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin 20. maddesi gereğince, aşağıdaki tabloda ismi bulunan **yüksek lisans öğrencisi** adına düzenlenen formda yer alan tez konusu değişiklik önerisinin uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

YÜKSEK LİSANS			
208553108	Fatma Rümeysa TAŞBAŞ	Sosyal Hizmet	Doç. Dr. Ömer Faruk CANTEKİN
Eski Tez Konusu	Suriyeli Sığınmacıların Maneviyat Düzeyi ile Sosyokültürel Uyum Düzeylerinin İncelenmesi		
Önerilen Yeni Tez Konusu	Suriyeli Sığınmacıların Maneviyat Düzeyi ile Sosyokültürel Uyumunun Arasındaki İlişkinin İncelenmesi		
Jüri Tarafından	Etik Komisyon/Etik Kurul İzni Alınmıştır.		

Yönetim Kurulu Üyeleri

Prof. Dr. Adviye Gülçin SAĞDIÇOĞLU CELEP	Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Aysel BERKKAN	Müdür Yardımcısı
Prof. Dr. İşıl İrem BUDAKOĞLU	Müdür Yardımcısı (İzinli)
Prof. Dr. Çiğdem ELMAS	Üye
Prof. Dr. İpek SÜNTAR	Üye (İzinli)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Fatma Rümeysa TAŞBAŞ
Uyruğu : T.C.

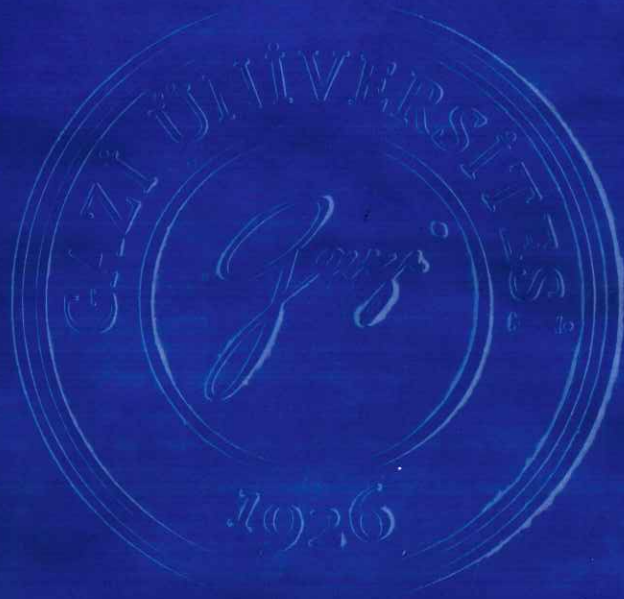
Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi/Sosyal Hizmet	2023
Lisans	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/ Sosyal Hizmet	2020
Lise	Sabahattin Zaim Anadolu Öğretmen Lisesi	2016
İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2022-devam ediyor	ASHB/UNICEF	Sosyal Çalışmacı

Yayınlar

- Cantekin, Ö. F., ve Taşbaş, F. R. (2021). Göç, maneviyat ve sosyo-kültürel uyumun sosyal hizmet açısından değerlendirilmesi. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), 139-153.
- Cantekin, Ö.F. ve Taşbaş, F.R. (2022). *Aile politikaları ve akademik çalışmaların önerilerinin değerlendirilmesi*. II. Uluslararası Sağlık Bilimleri Kongresi, Ankara.
- Cantekin, Ö.F., Esen, İ., Taşbaş, F.R., ve Arpacı, F. (2022). The impact of perceived social support on undergraduate students' level of anxiety during Covid-19 pandemic. *Revista de Asistentă Socială*. 3, 1-15.
- Taşbaş F. R. ve Cantekin, Ö.F. (2021). *Doğal afetlerde çocuklarda sosyal hizmet*. Uluslararası Gazi Sağlık Bilimleri Kongresi, Ankara.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

Gazili olmak ayrıcalıktır

